

**İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

BANKACILIK UYGULAMASINDA MEVDUAT REHNİ

**Fahri Can DOĞAN
113615048**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ece BAŞ SÜZEL

**İSTANBUL
2018**

BANKACILIK UYGULMASINDA MEVDUAT REHNİ
ACCOUNT DEPOSIT PLEDGE IN BANKING PRACTICE

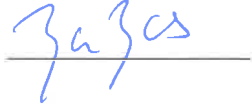
Fahri Can DOĞAN

113615048

Tez Danışmanı :

Yrd. Doç. Dr. Ece BAŞ SÜZEL
İstanbul Bilgi Üniversitesi

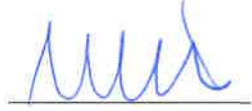
(İmza)

Jüri Üyeleri :

Prof. Dr. Mehmet Murat İNCEOĞLU
İstanbul Bilgi Üniversitesi

(İmza)

Doç. Dr. Öz SEÇER
Bahçeşehir Üniversitesi

(İmza)

Tezin Onaylandığı Tarih : 26 / 01 / 2018

Toplam Sayfa Sayısı : 91

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Mevduat
- 2) Rehin
- 3) Alacak
- 4) Teminat
- 5) Banka

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Deposit
- 2) Pledge
- 3) Receivable
- 4) Security
- 5) Bank

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖZET	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM-MEVDUAT KAVRAMI, TANIMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ.....	4
1.1. GİRİŞ	4
1.2. MEVDUAT KAVRAMI, TANIMI VE HİZMET ETTİĞİ AMAÇ ...	5
1.3. HUKUKİ NİTELİĞİ	8
İKİNCİ BÖLÜM-MEVDUAT ALACAĞI ÜSTÜNDE REHİN.....	13
2.1. GENEL OLARAK	13
2.2. MEVDUAT ALACAĞI ÜZERİNDE KURULAN REHNİN HUKUKİ NİTELİĞİ	14
2.3. MEVDUAT REHNİNE HAKİM OLAN İLKELER.....	18
2.3.1. Fer’ilik İlkesi	19
2.3.2. Belirlilik İlkesi.....	22
2.3.3. Talilik İlkesi.....	26
2.3.4. Kamuya Açıklık (Alenilik) İlkesi.....	26
2.3.5. Güvenin Korunması İlkesi	28
2.3.6. Rehin Yükünün Bölünmezliği İlkesi	29
2.3.7. Öncelik İlkesi.....	29
2.4. MEVDUAT REHNİNİN KONUSU VE KURULUŞU	30
2.4.1. Mevduat Rehninin Konusu	30
2.4.2. Mevduat Rehninin Kuruluşu.....	35
2.4.3. Mevduat Rehninde Özellik Arz Eden Durumlar.....	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM-MEVDUAT REHNİNİN HÜKÜMLERİ	52
3.1. MEVDUAT REHNİNİN KAPSAMI.....	52
3.1.1. Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından Rehnin Kapsamı..	52
3.1.2. Rehnin Konusu Bakımından Rehnin Kapsamı.....	54

3.2. REHİN VEREN VE REHİN ALAN ARASINDAKİ BORÇ İLİŞKİSİ	55
3.2.1. Genel Olarak	55
3.2.2. Rehin Verenin Borçları	57
3.2.3. Rehin Alanın Borçları	59
3.3. REHİN HAKKININ AYNİ NİTELİĞİNDEN DOĞAN SONUÇLAR	62
3.3.1. Rehin Alanın Rehni Paraya Çevirme Yetkisi.....	62
3.3.2. Lex Commissoria Yasağı.....	65
3.3.3. Rehnedilen Mevduat Alacağının Yönetimi ve Ödenmesi.....	67
3.3.4. Mevduat Üzerinde Art Rehin Kurulması.....	73
3.3.5. Rehin Hakkı Sahiplerinin Sırası.....	74
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM-MEVDUAT REHNİNİN SONA ERMESİ.....	75
4.1. REHİNLE TEMİN EDİLEN ALACAĞA BAĞLI NEDENLERLE SONA ERMESİ.....	75
4.1.1. Rehinle Temin Edilen Alacağın Sona Ermesinin Rehin Hakkına Etkisi	75
4.1.2. Rehinle Temin Edilen Alacağın Zamanaşımına Uğramasının Rehin Hakkına Etkisi.....	76
4.1.3. Borçtan Şahsen Sorumlu Olmayan Rehin Verenın İfasının Rehin Hakkına Etkisi	76
4.2. REHİN HAKKININ DOĞRUDAN SONA ERMESİ	77
4.2.1. Rehne Konu Mevduat Alacağının Sona Ermesi	77
4.2.2. Rehin Hakkından Vazgeçme.....	77
4.2.3. Borcun Nakli, Sürenin Dolması veya Bozucu Şartın Gerçekleşmesi	78
4.2.4. Rehinle Temin Edilen Alacağın Alacaklısı ve Mevduat Sahibi Alacaklı Sıfatlarının Birleşmesi.....	78
4.2.5. Rehin Zilyetliğinin Kaybedilmesi.....	79
4.2.6. Rehnin Paraya Çevrilmesi	81
SONUÇ	84

KAYNAKÇA.....	88
---------------	----

KISALTMALAR

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu

ABSTRACT

The deposit account transactions, which is the one of the fundamental practice in the banking sector, create the essential financing sources for both banks and private sector actors. Deposit accounts opened at the banks not only serve for the safekeeping and using the money for interest bearing from customer perspective, but also act as a security for the debts specifically in several loan transactions. In this regard, it is possible for the receivables from deposit accounts to be pledged under Turkish Civil Code, Banking Law and the related secondary legislation thereunder.

Primarily in our study, the receivable from deposit accounts subject to pledge are defined and its legal status has been examined, within the scope of the related regulations and the doctrinal views. Following the classification of receivables from deposit accounts as undocumented and unsecured receivables, it has been evaluated as to how the provisions related to pledge over receivables under the Turkish Civil Code are applied.

Later in our study, the legal status of deposit account pledge and the fundamental principles governing the right of such pledge have been examined. In light of the legal status of the pledge and the relevant fundamental principles, the legal actions required for the establishment of pledge over deposit accounts and the rights and obligations of the parties arising in this context have been indicated. With the general framework of the pledge over deposit accounts, the issues encountered in its practice and aspects that constitute particularity in terms of the effects and consequences, have been discussed within the scope of deposit account pledge. The debates on the validity of the pledge over deposit accounts have been studied in detail, particularly for those in the banking practice where the disposal right over the pledged deposit account, has been granted to the pledgor under certain terms.

Apart from that, the consequences attributable to the pledge over deposit accounts as a right in rem have been reviewed. In this respect, the cases where the application of the provisions for the pledge over receivables differs from deposit account pledge with respect to the establishment of sub-pledges, the management of the pledge, *lex commissoria* prohibition, have been included. Finally, the events which lead to the termination of the deposit account pledge, particularly the foreclosure of the pledge, have been evaluated.

ÖZET

Bankacılık sektörünün en temel uygulamalarından biri olan mevduat işlemleri, hem bankalar hem de özel sektör oyuncularını için önemli finansman kaynakları yaratmaktadır. Banka nezdinde açılmakta olan mevduat hesapları, temelde müşteri açısından paranın güvenilir bir şekilde saklanması ve nemalandırılması amacına hizmet etmekle birlikte, birçok kredi işlemi özelinde borcun teminatı olma görevini üstlenmektedir. Bu bağlamda, mevduat alacağının Türk Medeni Kanunu, Bankacılık Kanunu ve ilgili ikincil mevzuatlar çerçevesinde rehne konu edilmesi mümkündür.

Çalışmamızda, öncelikli olarak rehne konu edilen mevduat alacağının ilgili mevzuat ve doktrindeki görüşler çerçevesinde tanımı yapılmış ve hukuki niteliği incelenmiştir. Mevduat alacağının senede bağlanmamış adi alacak niteliğinde olduğu tespitinin yapılmasının ardından, mevduatın rehne konu edilmesi durumunda Türk Medeni Kanunu'nun alacak rehni hükümlerinin ne şekilde uygulama alanı bulacağı değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın devamında, Mevduat rehninin hukuki niteliği ve bu rehin hakkına hakim olan temel ilkeler incelenmiştir. Rehnin hukuki niteliği ve söz konusu temel ilkeler ışığında, mevduat rehninin kurulması için gereken hukuki işlemler ve tarafların bu kapsamda doğan hak ve yükümlülükleri belirtilmiştir. Mevduat rehninin, genel hatları bu şekilde çizildikten sonra, uygulamada karşımıza çıkan ve doğurduğu hüküm ve sonuçlar bakımından farklılık arz eden hususlar mevduat rehni özelinde ele alınmıştır. Özellikle, rehin verenin rehne konu mevduat hesabı üzerindeki tasarruf yetkisinin belirli şartlar altında serbest bırakıldığı bankacılık uygulamalarında, mevduat rehninin geçerliliğine ilişkin tartışmalar detaylı olarak irdelenmiştir.

Bunun dışında, aynı niteliğe sahip mevduat rehninin bu özelliği neticesinde ortaya çıkan sonuçlar incelenmiştir. Bu kapsamda, mevduat rehninin yönetilmesi, lex

commisoria yasağı ve art rehinlerin kurulması bakımından alacak rehni hükümlerinin mevduat rehni özelinde farklı şekilde uygulandığı durumlara yer verilmiştir. Son olarak, rehnin paraya çevrilmesi başta olmak üzere mevduat rehnini sona erdiren sebepler değerlendirilmiştir.

GİRİŞ

Mevduat rehni, tesis edilmesi ve paraya çevrilmesi bakımından taraflara önemli kolaylıklar sağlayan bir teminat türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, bankacılık sektöründeki farklı finansman yapıları içerisinde taraflar arasındaki borç ilişkisi ve diğer teminat türleri ile uyumlu şekilde çalışabilecek bir yapıda olması sebebiyle günümüzde en çok tercih edilen teminatlardan biri haline gelmiştir. Bu kapsamda işbu çalışmamızda uygulamada sıklıkla başvuru alan mevduat rehni tüm hukuki yönleri ile incelenmeye çalışılmış ve mevduat rehninin tesisi ve icra edilmesi kapsamında ortaya çıkan uyumsuzluklar ele alınmıştır.

Çalışmamızın en başında, mevduat rehninin tesis edilmesi ve icra edilmesine ilişkin hükümlerin doğru şekilde tespit edilebilmesi için, mevduat kavramı ve bunun hukuki niteliği irdelenmiştir. Günümüz bankacılık sektöründeki gelişmeler ve mevduat sahiplerine sunulan yeni imkanlar dikkate alındığında mevduat işlemlerinin teknik ve operasyonel yapısının da bu doğrultuda değiştiği gözlemlenmiştir. Söz konusu değişiklikler ve gelişmeler, klasik mevduat işleminin tanımlanması ve hukuki niteliğinin belirlenmesinde de farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda, gerçekleştirilen mevduat işleminin hukuki niteliğinin tespitinde, tarafların bu işlemi yapmaktaki temel amaçlarının ve asli edimlerin dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Bir mevduat işleminde, hesapta bulunan paranın talep edilmesi hakkının bir alacak hakkı niteliğinde olduğu doktrinde ve uygulamada kabul edilmektedir. Bu kapsamda, Türk Medeni Kanununun alacaklar üzerinde rehin kurulmasına ilişkin 954 ve devamındaki maddelerin uygulama alanı bulacağı konusunda bir tartışma bulunmamaktadır. Fakat senede bağlanmamış bir adi alacak niteliğinde olan mevduat alacağının üzerinde rehin tesis edilmesi durumunda, tartışmalar söz konusu rehin hakkının hukuki niteliği konusunda yoğunlaşmaktadır. Maddi varlıklar üzerinde kurulan rehin hakkı ile mevduat alacağı gibi maddi olmayan varlıklar üzerinde kurulan rehin hakkının taraflara sağladığı hak ve yükümlülükler

bakımından aynı hukuki nitelikleri taşıdığını ifade etmek pek mümkün gözükmemektedir. İşbu çalışmamızda, söz konusu farklılıklar dikkate alınarak mevduat alacağı üzerindeki rehin hakkının hukuki niteliğine ilişkin tartışmalar ve görüşler incelenmiştir.

Senede bağlanmamış adi alacak niteliğindeki mevduat rehninin incelenmesinde, alacak rehnine hakim olan ilkelerin dikkate alınması gerekmektedir. Özellikle, temel ilkelerden biri olan belirlilik ilkesi rehnin tesisi ve icrası kapsamında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, mevduat rehninin hukuken geçerli şekilde tesis edilmiş olması uygulamada karşımıza çıkan en önemli uyumsuzluk sebeplerinden biridir. Bu konunun önemine binaen, üzerinde rehin tesis edilen mevduat alacağının ve rehinle teminat altına alınan alacağın belirli olması kriterleri işbu çalışmamızda detaylı şekilde ele alınmıştır. Mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış adi alacakların rehnedilmesinde rehin sözleşmesinin borçlandırıcı işlemi ve tasarruf işlemini içinde barındırması sebebiyle, belirlilik kriteri diğer rehin türlerine nazaran daha da önem kazanmaktadır.

Mevduat rehninin tesis edilmesi bakımından bir diğer önemli konu ise, rehnin ne zaman kurulduğudur. Senede bağlanmamış adi alacakların rehninde, rehin sözleşmesinin etkisi kurucu niteliktedir. Bu sebeple, rehin sözleşmesinin yürürlüğe girdiği tarih, rehnin kurulduğu tarih olarak kabul edilecektir. Sendikasyon işlemleri ve proje finansmanı gibi kapsamlı kredilendirme işlemlerinde, kredi kullandırım tarihinin ve teminatların kurulmasındaki zamanlama kurgusunun önem arz etmesi sebebiyle rehin sözleşmelerinin kuruluşunda tarih ile birlikte saatin de rehin sözleşmesinde belirtildiği görülmektedir.

Bununla birlikte, mevduat rehnine ilişkin olarak niteliği sebebiyle uygulamada önem arz eden bazı konular işbu çalışmamızda ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Örneğin, mevduat cüzdanının mevduatın rehnedilmesi bakımından ne gibi bir rol oynadığı ve doktrinde mevduat cüzdanının hukuki niteliğine ilişkin tartışmalar detaylı şekilde ele alınmıştır. Bunun dışında, mevduat rehni kurulduktan sonra rehin

verenin mevduat hesabı üzerindeki tasarruflarının belli bir noktada serbest bırakılması ve bu durumun rehin hakkı üzerinde yaratacağı sonuçlar uygulamadaki örnekler de dikkate alınarak incelenmiştir.

Çalışmamızın devamında, mevduat rehninin kapsamı, tarafların rehin sözleşmesi kapsamındaki borçları ve rehin hakkının aynı niteliğinden doğan sonuçlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Son olarak, rehnin sona ermesi kapsamında önem arz eden zilyetliğin kaybedilmesi ve rehnin paraya çevrilmesi konularına değinilerek çalışmamız tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVDUAT KAVRAMI, TANIMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. GİRİŞ

Mevduat işlemleri, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bankacılık hizmetlerinin temel uygulamalarından biridir ve bu anlamda ülke ekonomisi ve özel sektörün finansman sağlayabilme olanakları açısından büyük bir önem taşımaktadır¹. Günümüzde bankacılık sektörü mevduat işlemleri çerçevesinde, tasarruf sahibi kişilerin kazanmış veya elde etmiş oldukları paraların daha güvenilir şekilde saklanması, kolay ve rahat bir şekilde yönetilmesi ve söz konusu paradan faiz geliri elde edilmesi amaçlarına hizmet etmektedir². Bu bağlamda, mevduat işlemleri, teknolojinin hızla gelişmesi ve ekonomi ve piyasaların globalleşmesi ile doğru orantılı şekilde gelişme göstermektedir. Söz konusu işlemler, müşterilerin yeni taleplerine uyum sağlamak ve bu talepleri karşılamak adına klasik bir bankacılık hizmeti olmaktan çıkıp, kendine özgü teknik ve operasyonel çeşitlilikler sunan yeni bir bankacılık hizmetine dönüşmüştür. Banka müşterisinin gün geçtikçe artan mevduat açma talebine karşılık, bankaların mevduat kabulü de hızlı şekilde artış göstermektedir. Böylece, bu kapsamlı hizmet yapısı içerisinde banka müşterisi ve bankalar arasında birçok uyuşmazlık yaşanmakta ve mevcut bankacılık düzenlemeleri bu uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kalmaktadır.

Mevduat işlemi, genel olarak banka ve müşteri arasında bir mevduat sözleşmesi ilişkisi içerisinde gerçekleştirilmektedir. Mevduat sözleşmesi ise, bankanın kendisine tevdi edilen paraları müşteri tarafından talep edildiğinde iade etmeyi taahhüt ettiği ve müşterinin ise dilediği miktardaki parayı bankanın kullanımına bırakmayı kabul ettiği bir sözleşmedir³. Mevduat Sözleşmesi tahtında tarafların birbirlerine karşı sahip oldukları hak ve yükümlülükler sözleşmenin temelini

¹ **Kaplan**, İbrahim, Banka Sözleşmeleri Hukuku, Ankara, 1996, Cilt I, s.197.

² **Aydın**, Nurhan, Bankacılık Uygulamaları, Eskişehir, 2006, s.101.

³ **Çeker**, Mustafa, Hukuki Yönüyle Mevduat, Adana, 2004, s.20., **Kaplan**, İbrahim, s.196., **Reisoğlu**, Seza, Bankacılık Kanunu Şerhi, 2015, C.1, s.267.

oluşturmaktadır. Bankanın mevduat hesabında bulunan parayı iade etme borcu karşılığında, müşterinin de bu parayı talep etme hakkı ve diğer bir anlatımla bankadan söz konusu paraya ilişkin alacak hakkı bulunmaktadır⁴. Uygulamada sıklıkla karşımıza çıkan mevduat rehni işlemi de bu alacak hakkının rehnedilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda, çalışmamızın konusunu oluşturan mevduat rehnine uygulanacak hükümlerin tespiti ve mevduat ile alacak rehni kurumunun birlikte nasıl bir hukuki ilişki içerisinde çalıştığını anlayabilmek adına, bankacılık uygulamasında mevduatın yeri ve mevduatın kavramsal olarak tespiti ve tanımının yapılması gerekmektedir.

1.2. MEVDUAT KAVRAMI, TANIMI VE HİZMET ETTİĞİ AMAÇ

Mevduat kelimesinin kökeni Arapça olup, saklanmak veya emanet olarak tutulmak amacıyla verilmiş olma anlamına gelen mevdu kelimesinden türemektedir⁵. Günümüzde ise, mevduat kavramı, bankalar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden faizli veya faizsiz olarak, geri ödenmek üzere doğrudan kabul edilen paraları ifade etmek üzere kullanılmaktadır⁶. Mevduat ilişkisinde tarafların hak ve yükümlülüklerinin hukuka uygun şekilde düzenlenebilmesi adına, mevduatın detaylı ve net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu anlamda, bankalar ve müşterilerin mevduat işlemlerini gerçekleştirme amacı ve bu mevduatların toplanmasıyla yaratılan finansman yapılarının sağlıklı şekilde işleyebilmesi açısından mevduat tanımı büyük önem taşımaktadır.

Mevduat kavramı tam olarak tanım şeklinde olmasa da ilk olarak 70 sayılı KHK ile kavram ve içerik olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemede mevduat kurumunun özelliklerine değinilerek net ve detaylı bir tanım yapılmamış ve sadece mevduat kabulü sayılacak işlemler hüküm altına alınmıştır⁷. Daha sonra 538 sayılı KHK ile tanımda değişiklik yapılmış ve tanımdaki “ayni veya misli olarak” ibaresi

⁴ Özer, Selçuk, Mevduat Rehni, İstanbul, 2016, s.3.

⁵ Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük

⁶ Özer, Selçuk, Mevduat Rehni, İstanbul, 2016, s.3.

⁷ Özer, s.4.

kaldırılmıştır⁸. 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile daha önceki düzenlemeler tekrarlanmış ve mevduat tanımının yapılması anlamında bir ilerleme gösterilmemiştir. Bu dönem içerisinde, banka ve müşterilerin artan talep ve ihtiyaçları doğrultusunda gelişen bankacılık hizmetleri ve küreselleşme sürecindeki finans sektörünün getirdiği yenilikler ile birlikte, bu gelişme ve yeniliklere karşı mevduat uygulamasına ilişkin düzenlemeler yetersiz kalmaya başlamıştır. Doktrinde, söz konusu düzenlemelerin yetersizliği defalarca eleştirilmiş⁹ ve birçok çalışma içerisinde mevduat tanımı ve içeriği ile ilgili öneriler ortaya atılmıştır¹⁰. Nihayet, “Mevduat” kavramı 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. maddesinde *“Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para”* şeklinde tanımlanmış olup, aynı Kanun’un 60. maddesinde sadece mevduat bankalarına ve özel kanunlarına göre yetkili olanlara tanınmış bir faaliyet türü olduğu açıkça hükme bağlanmıştır. Böylece, mevduat kabulünün bankalara ve özel kanunlarına göre yetkili olanlara özgülenmiş bir faaliyet olduğu ve bunun dışında kalan gerçek veya tüzel kişiler için yasaklanmış olduğu hükme bağlandığı ifade edilebilecektir. Örneğin, TTK madde 552 uyarınca 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bir şirket kurmak veya şirketin sermayesini artırmak amacıyla yahut vaadiyle halka her türlü yoldan çağrıda bulunularak para toplanmasının yasak olduğu hüküm altına alınmıştır¹¹.

Bu kapsamda, mevduat toplama yetkisi, mevduat bankalarına ve özel kanunlara göre yetkili olanlara tanınmış olup, mevduat, tasarruf ve sermaye sahiplerinden istedikleri anda veya vade sonunda geri verilmek üzere toplanan paralardan oluşmaktadır¹². Yani diğer bir anlatımla, mevduat kavramının merkezinde para yer almaktadır. Bankanın “mevduat” olarak yatırılan para karşılığında faiz verip

⁸ Reisoğlu, Seza, Bankacılık Kanunu Şerhi, 2015, C.1, s.264.

⁹ Çeker, s.10.

¹⁰ Çeker, s.12, Özer, s. 4, Tekinalp, Ünal, Banka Hukukunun Esasları, İstanbul 2009, s.430-432.

¹¹ Acar, Meryem, Tasarruf Mevduatı Üzerinde Rehin, Ankara, 2015, s.6.

¹² Çeker, s.5.

vermemesinin veya paranın geri ödenmesinin bir vadeye bağlanmış olup olmamasının, söz konusu paranın “mevduat” olarak nitelendirilmesinde önemi bulunmamaktadır¹³.

Mevduat işlemleri, tasarrufların ve atıl kaynakların sermayeye dönüştürülmesi ve bu suretle ülke ekonomisinin kalkındırılması bakımından¹⁴ büyük önem arz etmekte olup, kişilerin bankalarda mevduat hesabı açması ve para yatırması iki temel nedene dayanmaktadır: güven ve gelir elde etme amacı. Öncelikle, kişiler ellerinde bulunan birikimlerini ve tasarruflarını güvenilir bir yerde ve güvenli şekilde saklamak üzere bankalara yatırmaktadırlar¹⁵. Gerçekten de, kapsamlı ve detaylı şekilde düzenlenen bankacılık kuralları ve uygulamaları, gerek mevduatın saklanması ile ilgili bankaların sorumlulukları, gerek söz konusu sorumluluklara aykırılık halinde yaptırım ve diğer güvenceler ile birlikte banka müşterilerine mevduat açılması konusunda gerekli rahatlığı sağlayabilmektedir. Bu anlamda, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun mevduat sahibi kişilere sağladığı mevduat sigortası bu amaca hizmet eden önemli düzenlemelerden biridir¹⁶. İkinci olarak, mevduat sahibi kişiler, finansal anlamda bilgi sahibi olmasalar bile birikimlerini değerlendirebilecekleri kolay ve güvenilir bir yöntem olan vadeli mevduat yoluyla faiz getirisi elde edebilmektedir. Böylece, banka müşterileri belirli bir süre içerisinde kullanmayı düşünmedikleri birikimlerini mevduat hesabı açarak değerlendirebilmekte ve belirli bir kazanç elde etmektedirler.

¹³ **Kaplan**, İbrahim, Banka Sözleşmeleri Hukuku, Ankara, 1996, Cilt I, s.130.

¹⁴ **Aydın**, s.101.

¹⁵ **Çeker**, s.5.

¹⁶ Türkiye'de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde gerçek kişiler adına açılmış olan ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden cinsinden; a) Tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reeskontları toplamının, b) Katılma hesapları birim hesap değerleri ve özel cari hesapların, 100 bin TL'ye (yüz bin TL) kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.

1.3. HUKUKİ NİTELİĞİ

Mevduat işleminin hukuki niteliğinin incelenmesinde önem arz eden hususlar, banka ve müşteri arasındaki ilişkiyi düzenleyen mevduat sözleşmesi ve tarafların bu sözleşme ilişkisi içerisinde birbirlerine karşı sahip oldukları hak ve yükümlülüklerdir.

Sözleşmenin hukuki niteliğine geçmeden önce belirtmek gerekir ki, mevduat işlemi tahtında müşterinin bankaya karşı mevduat hesabında bulunan belli miktar parayı talep etme hakkı mevcuttur¹⁷. Söz konusu hakkın bir alacak hakkı niteliğinde olduğu doktrinde kabul görmektedir¹⁸. Ayrıca, müşterinin söz konusu mevduattan para çekme hakkının bir alacak hakkı niteliğinde olduğu hususu, Bankacılık Kanunun ilgili hükümlerinde alacağın devrine ilişkin atıf yapılarak vurgulanmaktadır¹⁹. Bu bağlamda, çalışmamızın konusunu oluşturan mevduat rehninin, mevduatın bir alacak hakkı niteliğinde olması ve bu sebeple alacak rehni hükümlerinin uygulama bulacağını sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Mevduat işlemi kapsamında banka ve müşteri arasındaki sözleşmenin hukuki niteliğine bakıldığında ise, doktrinde ve Yargıtay kararlarında farklı görüşler mevcut olup, bu konuda kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Banka nezdinde bulunan bir hesaba müşteri tarafından veya onun adına bir üçüncü kişi tarafından paranın yatırılması veya yatırılmasının sağlanması durumunda parayı yatıran kişi ve banka arasında mevduatı konu alan bir sözleşme ilişkisi kurulmuş olmaktadır²⁰. Söz konusu sözleşme ilişkisinin bir tüketim ödöncü veya usulsüz tevdi mi olduğu yoksa kendine özgü nitelikte (sui generis) bir sözleşme mi olduğu doktrinde

¹⁷ **Alıcı**, Yaşar, Bankacılık Kanunu Şerhi, İstanbul 2007, s. 692.

¹⁸ **Kaplan**, s.274, **Kuntalp**, Erden, Mevduat Kavramı, Bankacılık Dergisi, Nisan 1992, S.8, s.43.

¹⁹ 5411 sayılı Bankacılık Kanunun 61. Maddesinde “4721 sayılı Türk Medeni Kanunun rehinlere ve hapis hakkına, 818 sayılı Türk Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine” ilişkin hükümler saklı tutulmaktadır.

²⁰ **Özer**, s.5. **Önder**, s.91.

tartışmalı olup²¹, Yargıtay'ın da bu konuda farklı yönde değerlendirmeleri mevcuttur²².

Bir görüşe göre, mevduat sözleşmesi temelini müşterinin gelir elde etme amacı oluşturması sebebiyle, banka ile müşteri arasındaki ilişkiye uygulanacak hükümlerin TBK'nın tüketim öduncüne ilişkin hükümler olması gerektiği savunulmaktadır²³. TBK madde 386'da düzenlenen tüketim öduncü sözleşmesi, ödünç veren bir miktar para veya diğer misli malın – değer kullanımı sağlamak amacıyla – mülkiyet hakkını ödünç alana devretmeyi, karşılığında ödünç alanın ise aldığı para veya misli mal ile aynı miktar ve kalitede ve aynı türdeki para veya misli malın mülkiyet hakkının ödünç verene devretmek yoluyla iadeyi borçlandığı bir sözleşme olarak nitelendirilmektedir²⁴. Buna göre, TBK tahtında bir tüketim öduncü sözleşmesinin unsurları; sözleşmeye konu bir miktar para veya misli eşyanın bulunması, ödünç verenin tüketim öduncü konusunun mülkiyetini ödünç alana geçirmeyi borçlanması, ödünç alanın miktar ve vasıfta eşit aynı neviden diğer şeyleri geri vermeyi taahhüt etmesi ve faiz ödeme borcunun kararlaştırılmasıdır. Mevduat ilişkisinin bir tüketim öduncü sözleşmesi niteliğinde olduğunu savunan görüşün dayanak noktası, bankaların mevduat olarak topladıkları paraları işletmeleri, mevduat karşılığında faiz verilmesi ve sözleşmelerde bankaya takas-mahsup hakkının verilmesidir²⁵. Gerçekten de, müşteriler genel olarak birikimlerinden gelir elde etme amacıyla söz konusu mevduat hesaplarını açtırmakta ve söz konusu hesaplardaki paraların nemalandırılmasını talep etmektedirler. Ayrıca, tüketim öduncü sözleşmesi tahtında ödünç alanın ödünç verene söz konusu alacağını, kendisinin ona karşı olan başka bir alacağı ile takas

²¹ **Tandoğan**, Haluk, Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 2008, s.66, **Gümüş**, Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 1, İstanbul, 2013 Cilt I, s.369., **Kaplan**, s.98., **Çeker**, s.25.

²² Yargıtay 19. HD, 1.7.1999, 1998/9691 E., 1999/6031 K., Yargıtay HGK, 9.2.2005, 2005/11-20 E., Yargıtay 11. HD, 2.12.2015, 2015/8861 E., 2015/12843 K., T. 2.12.2015. (www.kazanci.com)

²³ **Feyzioğlu**, N. Feyzi, Borçlar Hukuku, Hususi Kısım, Akdın Muhtelif Nevileri, C.I, İstanbul, 1980, s.563, **Kaplan**, s.205.

²⁴ **Gümüş**, Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 1, İstanbul, 2013, s.365.

²⁵ **Kaplan**, s.200.

etme imkanı bulunmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında, mevduat ilişkisinin tüketim ödöncü sözleşmesine benzerlik gösterdiği söylenebilecektir.

Müşterinin mevduat hesabı açmaktaki niyetinin her zaman gelir elde amacı taşımadığı, bazı durumlarda vadesiz hesap açılmak suretiyle, müşteri birikiminin güvenli bir şekilde saklanması talep edildiği de uygulamada sıklıkla görölmektedir. Böylece, tüketim ödöncü hükümlerinin uygulanması gerektiğini ifade eden görüşün aksine, mevduat sözleşmesinin -müşterinin parasını güvenli şekilde saklama amacından hareketle- usulsüz tevdi niteliğinde olduğunu savunan görüşler de mevcuttur²⁶. Usulsüz tevdi sözleşmesi TBK madde 570’de düzenlenmekte olup, esas olarak saklama sözleşmelerine ilişkin hükümlere tabidir. Genel hükümler uyarınca saklama sözleşmelerinde saklayan, saklatanın kendisine bıraktığı bir taşınırı güvenli bir yerde koruma altına almayı üstlenmektedir²⁷. Ancak usulsüz tevdi sözleşmesinde, saklama sözleşmelerinin aksine, mülkiyet ve bununla bağlantılı olarak yarar ve hasar riski saklayana geçmektedir. Usulsüz tevdi sözleşmesi, konusunu teşkil eden şeyler ile aynen iade yerine mislen iade borcu doğurması nedeni ile tüketim ödöncü sözleşmesi ile yakınlık göstermektedir²⁸. Ancak usulsüz tevdi amaç paranın güvenli bir yerde saklanması iken, tüketim ödöncünde amaç ödöncü verene bir sermaye sağlanmasıdır. Bu nedenle kimi görüşler müşterilerin paralarını güvenli bir yerde saklanması amacıyla bankaya yatırdıklarından bahisle, vadesiz mevduatın özelliklerini göz önüne alarak ve devletin çeşitli düzenlemeleri uyarınca bankaların taahhütlerine genel karşılık bulundurduklarını belirterek mevduatın hukuki niteliğinin usulsüz tevdi sözleşmesi olduğunu ileri sürmektedir²⁹.

Bir diğör görüşe göre, banka ve müşteri arasında karz ve usulsüz tevdi sözleşmelerinin unsurlarını taşıyan karma sözleşme mevcuttur³⁰. Doktrinde ve

²⁶ Özer, s.6., Tunçoğmağ, Kenan, Borçlar Hukuku Dersleri, C.2, Özel Borç İlişkileri, İstanbul 1977, s.782, Işıktaç, Muhip Şeyda, Uygulamada Bankacılar İçin Hukuk, 2001 İstanbul s.35.

²⁷ Turanboy, s.262.

²⁸ Tandoğan, s.326.

²⁹ Yavuz, s.1348, Tandoğan, s.330.

³⁰ Çeker, s.28.

uygulamada, mevduat sözleşmesinin bu belirtilen sözleşmeler dışında, tarafların talepleri ve sözleşme yapma iradeleri doğrultusunda kanunda düzenlenen başka sözleşme veya kurumların unsurlarını da barındırabileceği ifade edilmektedir³¹. Bu doğrultuda, Yargıtay bir kararında “...*taraflar arasındaki mevduat sözleşmesi yalın bir sözleşme olmayıp, inançlı işlem sözleşmesini de içeren karma nitelikli bir sözleşmedir*” ifadesi ile mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin mevcut duruma göre değişiklik gösterebileceğini belirtmektedir³². Karma sözleşme, kanunda öngörülen isimli sözleşme tiplerine ilişkin unsurların kanunun öngörmediği veya düzenlemediği bir şekilde, özgün bir içsel bağlılıkla belirli bir sözleşme yapısı içerisinde bir araya getirilmesi ile kurulan sözleşme olarak ifade edilmektedir³³. Buna göre, farklı sözleşmelere ait unsurların tarafların anlaşmasıyla aynı sözleşmede bütünleşmiş durumdadır ve söz konusu sözleşme yapısı kanunda düzenlenmemiş olduğu için bu sözleşmelere herhangi bir kanun hükmü doğrudan değil aksine kıyas yoluyla uygulanabilmektedir³⁴. Bu görüşün kabul edilmesi durumunda, yukarıda belirtilen sözleşmelerin belirli bir unsurunun tam anlamıyla mevduat sözleşmesinin yapısı içerisinde bulunduğunu kabul etmek gerekecektir.

Son olarak, doktrinde ve uygulamada son zamanlarda çoğunluk tarafından kabul edilen görüşe göre, söz konusu mevduat ilişkisinin herhangi bir sözleşme tipine uymaması ve anılan sözleşme tipleri içerisindeki unsurları tam olarak karşılamaması sebebiyle kendine özgü *sui generis* bir sözleşme niteliğinde olduğu belirtilmektedir³⁵. Kendine özgü (*sui generis*) sözleşme, içerdiği unsurlar bakımından kanunda düzenlenen sözleşme tiplerinde yer almayan ve tamamen yeni bir oluşumu yansıtan sözleşmeler olup, bu gibi sözleşmelerde karma sözleşmeden farklı olarak tipik sözleşme unsurları arasında özgün içsel bir bağlılık olsun olmasın, içerdiği unsurların doğrudan özgün olması ön plandadır³⁶. Bu kapsamda,

³¹ Tekinalp, s.437.

³² Yargıtay 11. HD, 1.7.1999, 1998/9691 E., 1999/6031, K. (www.kazanci.com)

³³ Gümüş, s.6, Yavuz, s.21, Eren, s.91, Zevkliler, Aydın/Ertaş, Şeref/Havutçu, Ayşe/Gürpınar, Damla, s.41.

³⁴ Çeker, s.29.

³⁵ Reisoglu, s.268, Yargıtay 11. HD, 12.01.2009, 2007/11461. (www.kazanci.com)

³⁶ Gümüş, s.9, Eren, s.99.

mevduat ilişkisine uygulanacak hükümler, ancak kıyas yolu ile ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde kanunda düzenlenen sözleşme tiplerine ilişkin hükümler olacaktır³⁷. Uygulamada da, mevduat sözleşmesi tarafların istekleri doğrultusunda meydana gelen farklı unsurların ve özellikle saklama, yönetme ve gelir elde etme amaçlarının kendine özgü şekilde bir araya geldiği bir sözleşme niteliğinde olduğu ifade edilmektedir³⁸.

Kanaatimizce, mevduat işlemi teknolojinin ilerlemesi ve dolayısıyla bankacılık uygulamalarının gelişmesiyle birlikte farklı amaçlara hizmet eden ve içinde kendine özgü unsurları barındıran *sui generis* bir sözleşme niteliğindedir. Mevduat işleminin kanunda düzenlenen tek bir sözleşme tipi ile sınırlandırılması ve hukuki niteliğinin sadece bu sözleşmelerdeki unsurlar dikkate alınarak değerlendirilmesi bankacılık uygulamalarında ve bu kapsamda doğacak uyumsuzluklarda uygulanacak kanun hükümlerinin tespitinde yetersiz kalacaktır. Mevduat işlemi genel olarak saklama, gelir elde etme ve yönetme/idare etme amaçlarını taşımakta ve tabiatıyla, kanunda düzenlenen karz ve usulsüz tevdi sözleşmeleri ile bazı noktalarda benzerlik göstermektedir. Fakat, bankacılık hizmetlerinde sunulan imkanlar ve müşterilerin talepleri doğrultusunda söz konusu amaçlar gün geçtikçe farklılaşmakta ve kendine özgü bir hal almaktadır. Örneğin, mevduat sözleşmesi çerçevesinde havale, EFT ve yatırım hizmetlerine ilişkin işlemlerinin yan edim olmaktan öteye giderek asli edim halini aldığı birçok banka müşteri ilişkisi kurulmaktadır. Bu sebeple, mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği ve dolayısıyla bu sözleşmeye uygulanacak hükümlerin belirlenmesinde, tarafların bu sözleşmeyi kurmaktaki temel amaçları ve asli edimleri dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerektiği düşüncesindeyiz. Dolayısıyla, mevduat sözleşmesi ile ilgili olarak, özel hüküm niteliğinde olan Bankacılık Kanunu ve buna ilişkin ikincil mevzuattaki doğrudan hükümlerin öncelikli olarak uygulama bulması, eğer yoksa

³⁷ Reisoğlu, s.268.

³⁸ Yargıtay 11. HD, 2.12.2015, 2015/8861 E. 2015/12843 K. (www.kazanci.com), Türk Borçlar Kanununda düzenlenen karz, usulsüz tevdi ve vekalet sözleşmeleri ile benzerlik taşıyan, ancak saklama, yönetme ve gelir elde etme amaçları ile kendine özgü bir niteliği bulunan mevduat sözleşmesi ile kural olarak para veya şeyin mülkiyeti ödünç alana -müstevediyeye- bankaya geçmektedir.

genel hüküm niteliğinde olan TBK ve bu kanunda düzenlenen sözleşme tiplerine ilişkin hükümlerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanması gerektiği görüşündeyiz.

İKİNCİ BÖLÜM

MEVDUAT ALACAĞI ÜSTÜNDE REHİN

2.1. GENEL OLARAK

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığımız bu dönemlerde tarım, sanayi, ithalat ve ihracat gibi temel sektörlerin büyük ölçüde finansman kaynağına ihtiyaç duyması, Türk bankaları nezdindeki kredi işlemlerinin de göz ardı edilemeyecek şekilde artmasını sağlamış ve söz konusu krediler tahtındaki teminat çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda, ilgili sektörlerdeki gelişmelere cevap verebilmek adına bankalarca yeni finansman yapıları³⁹ yaratılmakta ve bu yeni yapılar klasik kredilendirme işlemlerine nazaran operasyonel anlamda farklılıklar göstermektedir. Bu sebeplerle, bankalar bu farklı finansman işlemleri için sadece geleneksel teminatlardan faydalanmakla kalmayıp, yeni teminat yapılarına da başvurmaktadır. Mevduat rehninin, bankaların kredi işlemlerinde uzun zamandır kullandıkları bir teminat niteliğinde olduğu kabul edilebilir. Fakat bahsettiğimiz bu çeşitli kredilendirme işlemleri içerisinde değişen teknik ve operasyonel ihtiyaçlar, mevduat rehninin uygulamasını da oldukça farklılaştırmaktadır. Bu uygulamaların ne gibi hukuki sonuçlar doğurduğunu tespit edebilmek adına, öncelikle mevduat alacağı üzerinde kurulan rehnin hukuki niteliğinin tespiti önem arz etmektedir.

³⁹ Türkiye’de gerçekleştirilen enerji, altyapı, otoyol gibi büyük projelerin finansmanlarında, projelerin yaratacağı nakit akımları krediyi veren banka veya bankalar nezdindeki mevduat hesapları ile kontrol edilmektedir. Bu finansman yöntemlerinde, söz konusu mevduat hesapları üzerinde rehin kurulmakta ve mevcut ve gelecekte doğacak nakit akımları rehin altına alınmak istenmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu nakit akımlarının projenin sürdürülebilirliği açısından, kredi alan kuruluş tarafından kullanılması büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple klasik bir bloke mevduat rehni işleminden farklı olarak nakit akımları belirli şartlar altında kredi alanın tasarrufuna bırakılmaktadır. Bu uygulama söz konusu mevduat rehinlerinin geçerliliği ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

2.2. MEVDUAT ALACAĞI ÜZERİNDE KURULAN REHNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Mevduat işleminin hukuki niteliğine ilişkin olarak, tarafların bu işlemi gerçekleştirirken sahip oldukları temel amaçları ve asli edimlerinin dikkate alınması gerektiği ve bu kapsamda borçlar hukukuna ait sözleşme türlerinden tüketim ödücü veya usulsüz tevdimin unsurlarını bünyesinde barındırabileceğini belirtmiştik⁴⁰. Bununla birlikte, mevduat işleminde müşterinin bankaya yatırmış olduğu misli eşya niteliğindeki paranın, taraflar arasında tespit edilen vadede veya müşteri tarafından talep edilmesi halinde, bankanın mevduat işlemine konu parayı müşteriye iade etme yükümlülüğü ve müşterinin bankaya karşı mevduat hesabında bulunan söz konusu paranın talep edilmesi hakkı doğmaktadır⁴¹. Söz konusu talep hakkının da bankaya karşı bir alacak hakkı niteliğinde olduğu uygulamada ve doktrinde kabul görmektedir⁴². Bu bağlamda, mevduat alacağı üzerinde kurulan rehnin hukuki niteliği de bu değerlendirmeler dikkate alınarak irdelenmelidir.

Medeni Kanun, maddi varlığa sahip olan eşyaların rehnedilmesinin yanı sıra maddi varlığa sahip olmayan hak ve alacakların da üzerinde rehin kurulmasına cevaz vermektedir. TMK m. 954, “Başkasına devredilebilen alacaklar ve diğer haklar rehnedilebilir.” hükmü ile genel olarak üçüncü bir kişiye devredilebilen tüm hakların ve alt kavram olarak da alacakların üstünde rehin kurulabileceğini öngörmüştür⁴³. Her ne kadar, Medeni Kanun’un lafzından hakların rehninin bir üst kavram, alacakların rehninin bir alt kavram olduğu anlaşılıyor olsa da, hakların rehnine ilişkin düzenlemeler genel olarak alacakların rehnine ilişkin hükümlerdir. Alacak ve diğer haklar üzerindeki rehne ilişkin düzenlemelerden daha ayrıntılı şekilde düzenlenen teslim bağli taşınır rehni hükümleri, TMK m. 954 uyarınca aksine hüküm bulunmayan hallerde alacak ve diğer hakların rehninde de uygulama

⁴⁰ Mevduat işleminin hukuki niteliği ile ilgili tartışmalar için bkz. Birinci Bölüm, 1.3.

⁴¹ Özer, s.14.

⁴² Kuntalp, s.43, Özer, s.9, Alıcı, s.692.

⁴³ Sirmen, s.3, Çakırca, s.4.

bulabilecektir⁴⁴. Ayrıca, doktrinde teslime bağı taşınır rehni hükümlerinin de yetersiz kaldığı durumlarda, taşınmazların rehnine ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir⁴⁵. Çalışmamızın devamında da değineceğimiz üzere, rehin veren ve rehin alan arasındaki rehin ilişkisini düzenleyen hak ve yükümlülüklerde TBK'nın alacağın devrine ilişkin hükümlerinin de kıyasen uygulama bulacağı ifade edilebilecektir.

Son olarak doktrinde, kanunda özel olarak düzenlenen ve niteliği itibariyle alacak rehnine ilişkin hükümlerin uygulanacağı bir takım özel hallerin varlığına da işaret edilmektedir. Örneğin, TBK m. 342 uyarınca kiracıya getirilen depozito yükümlülüğünün kanunda özel olarak düzenlenmiş bir alacak rehni niteliğinde olduğu savunulmaktadır.⁴⁶ Gerçekten de, üçüncü kişilerin haczi veya hesap üzerinde tesis edilecek rehin haklarının, depozitonun güvence fonksiyonunu olumsuz şekilde etkilemesi söz konusudur. Böylece, depozitonun alacak rehni niteliğinde olduğunun kabulünün tarafların menfaati açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Görüldüğü üzere, rehin hakkı maddi varlıklar üzerinde kurulabildiği gibi, alacak gibi maddi varlığa sahip olmayan haklar üzerinde de kurulabilmektedir⁴⁷. Rehni hakkı, eşyanın değerine ilişkin bir hak niteliğinde olup⁴⁸, alacaklı borcun ifa edilmemesi halinde söz konusu eşyayı paraya çevirerek alacağını öncelikli olarak tahsil edebilmektedir⁴⁹. Bu özelliği ile rehin hakkı, sahibine eşya üzerinde doğrudan hakimiyet sağlamaktadır. Rehni hakkının bir diğer özelliği ise bu hakkın üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesidir. Gerçekten de, rehne konu eşyanın sonradan bir üçüncü kişiye devredilmesi ve bu eşyanın haczedilmesi durumlarında rehin alanın rehin hakkını bu kişilere karşı ileri sürülebilme ve bu hakkın üçüncü kişi tarafından ihlal edilmesi durumunda bu kişiye karşı istihkak ve müdahalenin men'i davası

⁴⁴ Ergüne, s.34.

⁴⁵ Akıntürk, s.832, Sirmen, s.5, Cansel, s.18.

⁴⁶ İncoğlu/Baş, s. 125-126.

⁴⁷ Makaracı Başak, s.30.

⁴⁸ Sirmen, s.5, Çakırca, s.19.

⁴⁹ Ertaş, s.561.

açabilme yetkisi bulunmaktadır⁵⁰. Bu kapsamda, rehin hakkının belirtilen özellikleri taşıması sebebiyle, maddi varlığı olan eşyalar üzerinde kurulan rehin hakkının aynı bir hak olarak nitelendirilmesi mümkündür⁵¹. Peki, maddi varlığa sahip olmayan alacaklar ve diğer haklar üzerinde kurulan rehin için aynı nitelendirme yapılabilecek midir? Doktrinde, maddi eşyalar üzerinde kurulan rehin hakkının sağladığı doğrudan hakimiyet ve herkese karşı ileri sürülebilme özelliklerinin ve bu özelliklerin getirdiği hakların alacak üzerinde kurulan rehin için de uygulama bulup bulamayacağı tartışılmakta ve bu sebeple maddi varlığı olmayan alacaklar üzerindeki rehin hakkının hukuki niteliği üzerinde görüş birliği bulunmamaktadır.

Doktrinde bir görüşe göre, hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkı, maddi varlığa sahip olan eşyalar üzerinde kurulan rehin hakkı gibi aynı nitelikte olduğundan, rehin hakkı sahibi için mutlak bir hak yaratmaktadır⁵². Kanun koyucunun düzenleme yetkisini esas alan bu görüşe göre, alacak rehninin sınırlı aynı haklar kapsamında kaleme alınması dikkate alınarak, bu rehin türünü de maddi varlığa sahip olan eşyanın teslimine bağlı rehnedilmesi ile aynı sonuçlara bağlamıştır. Bu görüşü savunan yazarlara göre, kanun koyucunun aynı hakları belirleme yetkisi olduğundan hareketle, mevzuattaki düzenlemenin aksine alacak rehninin aynı bir hak olmadığını iddia etmek pozitif hukuka da aykırılık teşkil edecektir⁵³.

Diğer bir görüşe göre, hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkı aynı bir hak niteliğinde değildir⁵⁴, zira bir eşya üzerinde doğrudan hakimiyet sağlayan ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilen aynı haklar sadece maddi varlığı olan eşyalar üzerinde uygulama alanı bulabilmektedir⁵⁵. Medeni Kanun hak ve alacaklar üzerindeki rehin hakkını, sınırlı aynı haklar başlığı altında düzenlemiş olmasına karşın, söz konusu rehin hakkı rehinli alacaklıya sınırlı bir aynı hak

⁵⁰ Acar, s.61, Sirmen, s.6.

⁵¹ Çakırca, s.18.

⁵² Sirmen, s.9., Cansel, s.11, Aybay/Hatemi, s.209-210.

⁵³ Ergüne, s.34-35, Özer, s.21, Cansel, s.11.

⁵⁴ Ayan, s.25, Saymen/Elbir, s.690, Ayiter, s.194, Köprülü/Kaneti, s.536.

⁵⁵ Çakırca, s.19.

sağlamayacaktır. Bu görüşü savunan yazarlar, rehnedilen alacak veya hakkın, rehin alacaklısı tarafından öncelikli olarak tahsil edebilmesinden dolayı, bu hakkın mutlak bir hak niteliğinde olduğunu kabul etmektedirler⁵⁶. Yine de, hak ve alacak üzerindeki rehin hakkı sahibinin üçüncü kişilere karşı öncelikli olması, rehne konu alacak veya hak üzerinde sınırsız bir egemenlik yaratmamaktadır. Bu sebeple, alacak ve diğer haklar üzerindeki rehin hakkı sahibi, ana alacakla eş bir hakka sahip olacaktır⁵⁷.

Sirmen ise, alacak üzerindeki rehmin mutlak etkisi sınırlı bir ayni hak olduğunu ifade etmektedir⁵⁸. Bu görüşe göre, rehin hakkı sahibinin, üçüncü kişilerden bu hakkını ihlalden kaçınmalarını sağlayacak bir talep yetkisi bulunmaması sebebiyle, sadece alacak üzerinde kurulan rehin sınırlı bir nitelikte olacaktır. Fakat alacağın borç ilişkisine taraf üçüncü kişiler tarafından ihlali de söz konusu olamayacağı için, bu eksiklik hak ve alacak üzerindeki rehin hakkının mutlak bir hak olmasına engel teşkil etmemektedir.

Son olarak, başka bir görüş hak ve alacak üzerinde kurulan rehin hakkının rehin alacaklısının niteliğine göre değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir⁵⁹. Bu görüş, mevduat rehni özelinde dikkate alındığında, rehin alacaklısının mevduatı tutan bankanın kendisi mi yoksa üçüncü bir kişi mi olduğu sorusunu gündeme getirecek ve bu sorunun cevabına göre söz konusu rehin hakkının hukuki niteliği de farklılık gösterebilecektir. Mevduatın, mevduatı tutan banka dışında bir üçüncü kişiye rehnedilmesi durumunda, yukarıda belirtilen tartışmalar tekrar değerlendirilebilecektir. Fakat mevduat rehni, mevduatı tutan banka lehine tesis edilmesi durumunda, mevduatın mülkiyetinin bankaya devredilmesi sebebiyle bankanın sahip olduğu mülkiyet hakkı karşısında müşterinin alacak hakkı birbiri ile

⁵⁶ **Ergüne**, s.35, **Tekinay**, s.146, **Serozan**, s.341.

⁵⁷ **Özer**, s.21., **Seçer**, Kaydi Sermaye Piyasası Araçları Üzerinde Rehin Tesisi ve Hükümleri, s.179.

⁵⁸ **Sirmen**, s.9.

⁵⁹ **Özer**, s.15.

çelişebilecektir. Bu hukuki ilişki, doktrinde düzensiz rehin olarak ifade edilmektedir⁶⁰.

Genel olarak incelediğimiz görüşler doğrultusunda, mevduat alacağı üzerinde kurulan rehnin bir alacak rehni olduğunu kabul etmekle birlikte, bu rehin hakkının maddi varlığa sahip eşyalar üzerinde kurulan rehin ile aynı hukuki niteliklere sahip olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Aynı hakkın en belirgin özellikleri olan doğrudan hakimiyet ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi, maddi varlığa sahip olmayan alacak haklarında sınırlı şekilde uygulanabilmektedir⁶¹. Ayrıca, Medeni Kanun'un sadece lafzından hareket ederek alacaklar üzerindeki rehnin aynı bir hak niteliğinde olduğunu kabul etmek, kanunun ruhunun yorumlanması ve bir başka deyişle kanunun ulaşmak istediği sonucun irdelenmesi gibi önemli bir hukuki değerlendirmeyi de göz ardı etmemiz anlamına gelecektir. Bu kapsamda, aynı hakkın özelliklerinin alacak rehninde sınırlı şekilde uygulama alanı bulması, fakat alacak üzerindeki rehin hakkı sahibinin diğer alacaklılara nazaran öncelikli olması sebebiyle, bu rehin hakkının mutlak etkisi sınırlı bir ayni hak olarak nitelendirilebileceği kanaatindeyiz.

2.3. MEVDUAT REHNİNE HAKİM OLAN İLKELER

Mevduat rehninin bir alacak rehni olması sebebiyle, bu kısımda alacak rehnine hakim olan ilkeler incelenecektir. Alacak rehnine hakim olan ilkeleri de iki ana başlık altında toplamak alacak rehnini daha net bir şekilde değerlendirmemizi sağlayacaktır. Bu kapsamda, ilk başta rehnin varlığına dayanak teşkil eden ve zorunlu olarak rehin hakkı kavramından ortaya çıkan ferilik, belirlilik ve talilik ilkeleri ele alınacaktır. Devamında ise, alacak rehni için kavrsamsal olarak zorunlu olmayan ancak kanunen düzenlenmiş olan kamuya açıklık, güvenin korunması, öncelik ve rehin yükünün bölünmezliği ilkeleri incelenecektir.

⁶⁰ Kuntalp, s.40, mevduat rehninin düzensiz bir rehin olarak nitelendirilmesinin hukuki sebepleri için bkz. Özer, s.15-19.

⁶¹ Ertaş, s.3.

2.3.1. Fer'ilik İlkesi

Kanunda açıkça düzenlenmemiş olan fer'ilik ilkesi, rehin hakkı kavramından ortaya çıkmaktadır⁶². Bu kapsamda rehin hakkının varlığı, bir alacağı teminat altına almak maksadıyla tesis edilmesi sebebiyle, teminat altına alınan alacağın varlığına bağlıdır⁶³. Yani, rehin hakkı, üzerinde tesis edildiği geçerli bir alacakla birlikte doğmakta ve bu alacağın sona ermesi ile ortadan kalkmaktadır. İşte bu sıkı sıkıya bağlılık ilişkisi, alacak üzerinde kurulan rehin hakkının fer'i niteliğinin bir yansımasıdır⁶⁴.

Yukarıda belirtildiği üzere kanunda açıkça düzenlenmemiş olsa da, Borçlar Kanunu ve Medeni Kanun'un bazı maddeleri dolaylı olarak fer'ilik ilkesine yasal dayanak teşkil etmektedir. TMK m. 944'de hükmünde alacağın sona ermesinin rehin hakkını da sona erdireceği ifade edilmekte olup, TBK m. 131'de ise borcun sona ermesi durumunda ferilerinin de sona ereceği de hüküm altına alınmıştır.

Öncelikle, fer'ilik ilkesi rehnin kurulması bakımından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Mevduat üzerinde kurulan rehnin, yani bir başka deyişle alacak rehninin geçerli şekilde kurulması için rehinle temin edilmiş alacağın da geçerli olması gerekmektedir⁶⁵. Söz konusu alacağın geçerli olmaması durumunda rehin hakkı da geçersiz kabul edilecektir. Böylece, rehin hakkına dayanan taleplere karşı alacağın geçerli olmamasına ilişkin iddialar ileri sürülebilecektir. Alacağın varlığına ilişkin bu bağlılık, eksik borçların rehinle teminat altına alınıp alınmayacağı tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Eksik borç, hukuki niteliği itibarıyla mevcut ve geçerli bir borçtur, ancak borç ifa edilmediği takdirde ifası talep ve dava edilemez⁶⁶. Doktrin, rehinle temin edilen alacağın niteliğinde ayrıma

⁶² Sirmen, s.11, Çakırca, s.20.

⁶³ Çakırca s.26, Acar s.64, Özer, s.24

⁶⁴ Sirmen, s.11.

⁶⁵ Serozan, s.344, Akipek/Akıntürk, s.836.

⁶⁶ Reisoglu, Safa, s.38.

giderek açıklama yapma ihtiyacı duymuştur. Bu kapsamda, hukuk düzeninde kınanan kumar ve bahis gibi oyunlardan kaynaklanan alacakların rehinle teminat altına alınması mümkün olmasa da⁶⁷, hukuk düzeninde kınanmayan zamanaşımına uğramış bir alacağın rehin ile temin edilmesi her zaman mümkün olacaktır⁶⁸. Nitekim, TBK m.159 uyarınca rehinle teminat altına alınan alacağın zamanaşımına uğramış olsa bile, rehin hakkı sahibi rehnin paraya çevrilmesini isteme hakkına sahip olacağı belirtilmektedir.

Feri'lik ilkesinin bir başka önemli sonucu, rehin hakkının alacakla birlikte devredilebiliyor olmasıdır. Gerçekten de, TBK m. 189 uyarınca rehinle temin edilmiş olan bir alacağın hukuken geçerli şekilde devredilmesi halinde, alacağa bağlı olan rehin hakkı da kendiliğinden, herhangi bir ek işleme gerek olmaksızın yeni alacaklıya geçmektedir. Böylece, fer'ilik ilkesi gereği alacağa bağlı rehin hakkının alacaktan bağımsız olarak devredilmesi de mümkün olmayacaktır⁶⁹. *Serozan*'ın da ifade ettiği üzere, alacak üzerindeki rehin hakkı alacak hakkı ile kol kola gezmektedir⁷⁰. Bununla birlikte, alacağın devri gerçekleştirilirken taraflar, rehnin söz konusu devrin kapsamı dışında kalacağını kararlaştırabilirler. Fakat, bu yönde yapılacak bir anlaşma, rehin hakkından feragat niteliğinde kabul edilecektir⁷¹.

Feri'lik ilkesi, alacak üzerindeki rehnin paraya çevrilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Rehin, üzerinde bulunduğu alacağın muaccel olması ve bu alacağın ifa edilmemesi halinde paraya çevrilebilecektir⁷². Bir başka deyişle, rehin alacaklısı, borç muaccel olmadan veya muaccel olan borcun ifa edilmesi durumunda rehnin paraya çevrilmesini talep edemeyecektir. Bunun dışında, rehinle temin edilmiş olan alacağın değerinin düşmesi gibi bir ihtimal söz konusu olursa,

⁶⁷ **Sirmen**, s.12, **Makaracı Başak**, s.82, **Çakırca**, s.21, **Oğuzman/Öz**, s.16., **Seçer**, Alacak Rehnine Hakim Olan İlkeler, s.123.

⁶⁸ **Özer** s.25, **Serozan**, s.345.

⁶⁹ **Eskiocak**, s.60, **Özer** s. 25.

⁷⁰ **Serozan**, s.88.

⁷¹ **Sirmen**, s.13.

⁷² **Sirmen**, s.13, **Çakırca**, s.28.

alacak muaccel olmaksızın rehnin paraya çevrilmesi mümkün olacaktır⁷³. Fakat, paraya çevrilmesi sebebiyle tahsil edilen tutar, rehin verenin rızası olmadan rehinli alacaklı tarafından kullanılamayacağı için, bu durum ferîlik ilkesine bir istisna yaratmayacaktır.

Alacak rehninin ferîi nitelikte olmasının bir diğer önemli sonucu da rehinle temin edilen alacağın sona ermesi durumunda, rehin hakkının da sona ermesidir⁷⁴. Bu kapsamda, borcun ödenmesi veya başkaca bir sebeple ortadan kalması durumunda rehnedilen alacağın rehin verene iadesi gerekmektedir.

Ferîlik ilkesi kapsamında, müstakbel alacakların rehinle teminat altına alınıp alınmayacağı tartışma konusudur. Yukarıda da ifade edildiği üzere, ferîlik ilkesinin bir sonucu olarak geçerli bir rehin hakkının kurulması için, geçerli bir alacağa ihtiyaç duyulmaktadır⁷⁵. Bu sebeple, müstakbel alacağın rehin hakkı kurulması açısından geçerli sayılıp sayılmayacağı incelenmelidir. Bir görüşe göre,⁷⁶ henüz doğmamış olan alacaklar yeteri kadar ferdileştirilmiş olsalar dahi, ferîlik ilkesine zarar vereceğinden hareketle müstakbel alacaklar için rehin kurulması mümkün olmayacaktır. Diğer bir görüşe göre ise,⁷⁷ müstakbel alacağın teminat altına alınması için şeklen bir rehnin kurulması mümkün olabilecektir. Alacağın doğması ile birlikte rehin hüküm ve sonuçlarını doğuracağından bu şekilde bir rehin işlemi ferîlik ilkesine zarar vermeyecek, sadece bu ilkenin bir istisnasını oluşturacaktır⁷⁸. Uygulamada da karışımıza çıkan bu konu, mevduat rehni özelinde büyük önem arz etmektedir. Ticari hayatın gereklilikleri ve mevduat rehninin amacına hizmet edebilmesi bakımından müstakbel alacaklar için de rehin tesis edilebileceği kanaatindeyiz. Fakat söz konusu müstakbel alacağın belirlenebilir bir alacak niteliğinde olmasının, rehnin usulüne uygun şekilde kurulmasında aranması

⁷³ Çakırca, s.22.

⁷⁴ Sirmen, s.14, Özer, s.26.

⁷⁵ Serozan, s.344.

⁷⁶ Serozan, s.345.

⁷⁷ Sirmen, s.15.

⁷⁸ Sirmen, s.15, Özer s.26.

gereken şartlardan biri olduğunu da belirtmek tarafların menfaatini gözetmek açısından faydalı olacaktır.

2.3.2. Belirlilik İlkesi

Alacak rehni kurumuna hakim olan bir diğer ilke belirlilik ilkesidir. Rehnin geçerli şekilde kurulması açısından belirlilik ilkesinin iki farklı yönüyle incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak üzerinde rehin hakkı kurulan mevduat alacağının belirli olması ve sonrasında mevduat rehni ile teminat altına alınan alacağın belirli olması kriterleri değerlendirilecektir.

2.3.2.1. Üzerinde Rehin Hakkı Kurulan Mevduat Alacağının Belirli Olması

Alacak rehninin geçerli şekilde kurulabilmesi bakımından öncelikle rehnedilen alacağın belirli olması gerekmektedir. Bu belirlilik, alacağın bireyselleştirilmesi⁷⁹ yani rehin veren kişinin diğer malvarlığından ayrıştırılmış şekilde ifade ediliyor olması anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, Kanunda bazı istisnalar olmakla birlikte⁸⁰, bir kişinin tüm malvarlığındaki alacaklar bir bütün olarak rehne konu edilemez⁸¹.

Belirlilik ilkesi, özellikle rehnin kuruluş aşamasında önemli bir rol oynamaktadır. Medeni Kanunumuzda, farklı rehin türlerinin kuruluşu sırasında belirlilik ilkesi gereği yapılması gereken işlemler açıkça hüküm altına alınmıştır. Bu husus, taşınmaz rehninde TMK m. 856 uyarınca rehin hakkının rehne konu taşınmazın

⁷⁹ Serozan, s.350, Cansel, s.21.

⁸⁰ Yürürlükten kalkan 1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu ve şuan yürürlükte olan 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu kapsamında, işletmeye konu taşınırıların tamamı bir bütün olarak rehne konu edilebilmektedir.

⁸¹ Sirmen s.18.

tapu kütüğündeki ilgili sayfasına tescil edilmesi suretiyle kurulması şeklinde görülebilir⁸². Bunun dışında, senede bağlanmış alacakların veya kıymetli evrakın rehninde, TMK m. 955 ve 956 uyarınca rehne konu senetlerin zilyetliğinin rehin alana geçirilmesi yine belirlilik ilkesinin bir sonucudur⁸³. Bir anlamda aynı nitelik taşıyan söz konusu işlemler, mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış adi alacaklar bakımından ne şekilde uygulama bulacaktır? Adi alacaklarda, bu bireyselleştirme işlemi aynı sözleşme niteliğinde olan rehin sözleşmesi tahtında sağlanacaktır⁸⁴. Yani, rehin sözleşmesinde rehne konu olan alacakların tanımlanması gerekmektedir⁸⁵. Rehne konu bu alacakların ne şekilde tanımlanması gerektiği konusunda kanunda bir hüküm mevcut olmamakla birlikte doktrinde de bu konuya ilişkin bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Bir görüşe göre, rehin sözleşmesinde rehne konu alacağın belirlenebilir biçimde tanımlanmış olması rehnin geçerli şekilde kurulması için yeterli olup, bunun dışında somut olarak borçlusu, miktarı ve hukuki sebebine ilişkin tanımlamaların yapılması gerekmemektedir⁸⁶. Bir diğer görüş ise, bu bireyselleştirme işleminin temelini diğer rehin türlerinden farklı olarak, borçlandırıcı işlemi ve tasarruf işlemi içinde barındıran rehin sözleşmesinin oluşturduğu ve bu sebeple, rehne konu alacakların rehin sözleşmesinde ayrıntılı şekilde belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir⁸⁷. Gerçekten de, senede bağlı alacaklar ve kıymetli evraklarda veya taşınmaz rehninde rehne konu varlığın açıkça ferdileştirildiği ve böylece belirlilik ilkesinin herhangi bir şüpheyi mahal vermeyecek şekilde sağlandığı bir rehin hukukunda, adi alacakların da aynı paralelde detaylı şekilde tanımlanmasının taraflar için daha faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu ilkeyi, mevduat rehni özelinde ele aldığımızda, mevduat hesabına ilişkin IBAN numarası veya müşteri numarası gibi ayırtıcı bilgilerinin sözleşmede açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Uygulamada sıklıkla karşılaştığımız “A Bankasında açılacak mevcut ve ileride açılacak tüm hesaplar”

⁸² Ertaş, s.543.

⁸³ Çakırca, s.24.

⁸⁴ Özer, s.48, Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1044.

⁸⁵ Makaracı Başak, s.73, Özer, s.27.

⁸⁶ Çakırca, s.24, Sirmen, s.18.

⁸⁷ Ergüne, s.50, Özer, s.27.

gibi genel ifadelerin rehnin kurulması için yeterli ferdileştirmeyi sağlamadığını ve bu sebeple bu ifadeleri içeren rehin sözleşmelerinin geçersiz sayılması gerektiği düşüncesindeyiz.

Belirlilik ilkesi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir başka konu ise, rehne konu alacağın gelecekte doğacak veya şarta bağlı bir alacak olması durumudur. Bu nitelikte bir alacak belirlilik ilkesi gereği bireyselleştirilebiliyor olduğu sürece, rehne konu edilmesinde herhangi bir sakınca olmayacaktır. Fakat bu bireyselleştirmenin rehin veren kişinin kişisel ve ekonomik özgürlüğünü aşırı derecede kısıtlamaması gerekmektedir⁸⁸. Örneğin, uygulamada sıklıkla rastladığımız “ileride doğacak tüm alacakları” ifadesinin bu şekilde yorumlanabileceği ve en azından taraflar arasındaki hukuki ilişki ile gelecekte doğacak alacakların kapsamının sınırlarının çizilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bunun dışında, müstakbel veya şarta bağlı alacakların rehnin konusunu teşkil etmesi durumunda, hukuki ilişkinin taraflarının ve üçüncü kişilerin bu alacaklar üzerindeki haklarının rehnin kurulma anı bakımından ayrıca irdelenmesi gerekmektedir. Bu konuya ilişkin tartışmalara, rehnin konusuna ilişkin bölümde ayrıntılı olarak değineceğiz.

2.3.2.2. Mevduat Rehni ile Teminat Altına Alınan Alacağın Belirli Olması

Rehin hukukunda belirlilik ilkesinin bir diğer yansıması ise mevduat rehni ile teminat altına alınmak istenen alacağın belirli olması gerekliliğidir. Bu husus kanunda açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte, TMK m. 851’de taşınmaz rehninin Türk parası ile gösterilen bir alacak için kurulabileceği belirtilmiş ve böylece taşınmaz rehinde alacağın belirli olması prensibi dolaylı olarak hüküm altına alınmıştır⁸⁹. Dikkat edilirse, Medeni Kanunumuz bu alacağın hukuki sebebinin tesciline ilişkin bir zorunluluk getirmemiş, alacağın belirli olmasını

⁸⁸ Sirmen, s.18, Serozan, s.351.

⁸⁹ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1011, Sirmen, s.19.

yeterli bulmuştur. Doktrinde⁹⁰, taşınmazların iktisadi değeri itibariyle birden çok rehin hakkı tesisinin mümkün olmasından dolayı, derece sisteminin getirildiği ve birden çok alacağın farklı derecelerde teminat altına alınmasının sağlandığı ifade edilmektedir. Bu sistem sayesinde de, alacaklıların kendileri açısından sağlayacağı güvenceyi net olarak hesaplayabilecekleri belirtilmektedir⁹¹. Belirlilik ilkesinin taraflara böyle bir avantaj sağladığı düşünülecek olsa bile, tapu sicilinde tescil edilen tutar ile söz konusu rehnin fiiliyatta teminat altına aldığı alacak tutarı arasındaki ilişki göz ardı edilmemelidir. TMK m. 851 uyarınca Türk parası ile gösterilen alacağın, asıl alacak miktarının aşırı derecede üstünde belirlenmesi, yani bir başka ifadeyle aşkın teminatlandırma yapılması, alacaklıları taşınmaz rehni için yapacakları hesaplamada yanılgıya düşürebilecektir. Böyle bir aşkın teminatlandırmanın kanunumuzda herhangi bir yaptırımının olmaması, rehin hukukundaki belirlilik ilkesine zarar vermektedir. Bu kapsamda, aleniyetin doğru şekilde sağlanması ve belirlilik ilkesinin amacına hizmet etmesi bakımından, taşınmaz rehninde alacağın hukuki sebebinin ayrıntılı şekilde rehin sözleşmesinde ele alınması ve tescil edilecek alacak tutarının dürüstlük kuralına uygun şekilde belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Buna karşılık, teslimine bağlı taşınır rehninde olduğu gibi, alacak rehninin kurulması sırasında rehinle temin edilen alacağın miktar veya nitelik olarak belirlenmesi zorunlu olmayıp, bu alacağın belirlenebilir olması yeterli görülmektedir⁹². Bu bağlamda, alacak rehninde alacağın miktarının belirli bir şekilde gösterilmesi değil, en geç rehnin paraya çevrilme aşamasında belirlenebilir bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir⁹³. Bu noktada, yukarıda belirttiğimiz hukuki sebebin önemi alacak rehninde fazlasıyla ön plana çıkmaktadır. Gerçekten de, uygulamada rehinle teminat altına alınan alacağın çerçevesi çok geniş kapsamlı şekilde çizilebilmekte ve bu durum borçlunun ekonomik özgürlüğünün kısıtlanması ve kişilik haklarına

⁹⁰ Cansel, s.21.

⁹¹ Özer, s.30.

⁹² Sirmen, s.19, Makaracı Başak, s.94.

⁹³ Makaracı Başak, s.107, Cansel, s.22, Ayiter, s.188.

zarar verilmesi sonucunu doğurabilmektedir⁹⁴. Bu sebeple, bankaların kredi sözleşmelerinin teminatını oluşturan mevduat rehninde, bu kredi sözleşmeleri tahtında doğmuş ve doğacak alacakları kapsayan ifadelerin kullanılması, borçlunun ekonomik özgürlüğünü kısıtladığı ölçüde değerlendirilmeli ve kapsamın da buna göre belirlenmesi gerekmektedir. Yani, her ne kadar rehinle teminat altına alınmak istenen alacağın hukuki sebebi rehnin varlığı açısından zorunlu bir unsur olmasa da, rehnin kapsamının sınırlarının çizilmesinde büyük bir önem teşkil ettiği şüphesizdir.

2.3.3. Talilik İlkesi

Talilik ilkesi, alacak rehninde uygulama bulan bir diğer ilke olup, TMK m. 946'da düzenlenmektedir. Buna göre, rehin alacaklısı sahip olduğu rehnin paraya çevrilmesi hakkını ancak rehinle temin edilen alacağın muaccel hale gelmesi ve ifa edilmemesi halinde kullanabilecektir⁹⁵. Bu sebeple, talilik ilkesi rehin hakkıyla teminat altına alınan borcun ifa edilmemesine kadar beklenmesini gerektiren bir durum yaratmaktadır⁹⁶.

2.3.4. Kamuya Açıklık (Alenilik) İlkesi

Sınırlı bir ayni hak olan rehin hakkının kurulabilmesi için, rehin verenin bu işlemi aleni şekilde yapması gerekmektedir. Bu kapsamda, kamuya açıklık ilkesi taşınmaz rehninde rehnin tapu siciline tescili ile gerçekleşirken, teslim şartlı taşınır rehninde ise zilyetliğin rehin alana veya tarafların belirledikleri üçüncü bir kişiye devri ile hayat bulur⁹⁷. Böylece, bu ilke ile üçüncü kişilerin eşyanın mülkiyet hakkı üzerindeki sınırlı ayni hakları öğrenmeleri güvence altına alınmaktadır.

⁹⁴ Özer, s.31.

⁹⁵ Sirmen, s.20.

⁹⁶ Çakırca, s.25.

⁹⁷ Serozan, s.64, Sirmen, s.20.

Teslime bağılı taşınır rehninde, kamuya açıklık ilkesi ile sağlanan zilyetliğin devri şartının bir takım istisnaları bulunmaktadır. TMK m. 940 uyarınca, kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınır mallar üzerinde, ilgili sicile rehnin işlenmesi suretiyle zilyetliğin devri olmaksızın rehin kurulabilmesi mümkün kılınmaktadır. Gerçekten de, rehin verenin üzerinde rehin kurmak istediği eşyayı kendi işletmesi veya ekonomik faaliyetleri açısından fiilen kullanması gerektiği durumlarda, söz konusu eşyanın zilyetliğinin devredilmesi teminatın amacına hizmet etmesine engel olmaktadır. Bu kapsamda, Medeni Kanununun getirdiği istisnai hüküm ile hem rehin tesisinden sonra söz konusu eşya üzerinde ekonomik olarak bir değer üretmeye devam edilebilmekte, hem de kamuya açıklık ilkesinin gereği olarak üçüncü kişilerin söz konusu eşya üzerinde hangi sınırlı ayni hakların olduğunun tespiti sağlanmış olmaktadır⁹⁸. Uygulamada da, bankaların vermiş olduğu işletme sermayesi kredileri ve taşıt kredilerinin teminatı olarak alınan ticari işletme rehni ve motorlu taşıt rehni sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Mevduat üzerinde rehin kurulması ve rehnin hüküm ve sonuçlarını doğurması bakımından ise, zilyetliğin devri ve böylece mevduatın müşterinin tasarrufundan ari kılınması önem arz etmektedir. TMK m. 939'un son fıkrası gereği, rehnedilmek istenen taşınır fiilen yalnız rehin verenin hakimiyetinde kaldığı müddetçe rehin hakkı doğmayacaktır. Bu hükümden yola çıkarak, rehin alacaklısının rehnedilen eşya üzerinde rehin verenin tasarrufuna izin vermesi durumunda ise rehin hükümlerinin askıda kalacağı ifade edilmektedir⁹⁹. Böylece, mevduat rehninde mevduat sahibinin söz konusu mevduat üzerinde tasarrufunun engellenmiş olması gerekmektedir. Tasarrufun engellenmesi, uygulamada genellikle bankaların ilgili mevduata bloke koyması şeklinde gerçekleşmektedir. Son zamanlarda ise, proje finansmanı veya ticari finansmanlarda olduğu gibi ticari bir proje veya faaliyetin kredilendirildiği işlemlerde, bankanın kontrolü altında rehnedilen mevduatın tasarruf edilebilmesi şeklinde bir yapı kurulmaktadır. Bu gibi uygulamalar, tasarrufun tamamen engellenip engellenmediği hususunda şüphe uyandırmakta ve

⁹⁸ Özer, s.33.

⁹⁹ Cansel, s.207, Özer, s.98.

mevduat rehninin varlığını tartışmalı hale gelmektedir. Söz konusu uygulamaların, tasarruf yetkisini ne ölçüde sınırladığına ilişkin görüşlerimize, mevduat rehninin kuruluşuna ilişkin konularda ayrıca değineceğiz.

2.3.5. Güvenin Korunması İlkesi

Kural olarak rehnin geçerli şekilde kurulabilmesi için, rehnin konusunu oluşturan eşya üzerinde rehin verenin tasarruf yetkisine sahip olması gerekmektedir¹⁰⁰. Diğer bir deyişle, rehin verenin böyle bir tasarruf yetkisine sahip olmaması durumunda, geçerli bir rehinden söz edilemeyecektir. Taşınmazlar bakımından, taşınmazın ilgili sayfasında malik olarak tescil edilen kişinin, gerçekte bu taşınmaz üzerinde bir tasarruf yetkisi olmasa bile, tapu kütüğüne güveninin korunması ilkesi gereği, bu tasarruf yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir¹⁰¹. Bu sebeple, tapu kütüğüne güvenerek taşınmaz üzerinde bir ayni hak iktisap eden iyiniyetli üçüncü kişinin hakkı korunmaktadır. Taşınırlarda ise, emin sıfatıyla zilyetten taşınır üzerinde ayni hak iktisap eden iyiniyetli üçüncü kişinin hakkı TMK m. 939 uyarınca korunmaktadır¹⁰² ve bu koruma kamu güveninin korunması ilkesinin bir gereğidir.

Alacak hakkının rehnedilmesi durumunda ise, bu ilke sadece hamiline yazılı kıymetli evraklar için uygulama bulur¹⁰³. TMK m. 939'un bir istisnası olarak, hamiline yazılı kıymetli evraklar üzerinde rehin hakkının kazanılması için, rehin verenin emin sıfatıyla zilyet olması aranmamaktadır. Gerçekten de, TMK m. 990 uyarınca iradesi dışında elinden çıkmış olan para ve hamile yazılı senedi iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açılmamaktadır. Böylece, iyiniyetli üçüncü kişi çalıntı veya zorla el koyulmuş bir hamiline yazılı evrakın üzerinde rehin hakkı kazanabilmektedir¹⁰⁴. Fakat kıymetli evraka bağlanmamış bir adi alacak için söz konusu hüküm uygulama bulmayacağından, hak sahibi olmayan bir kişinin

¹⁰⁰ Sirmen, s.21, Oğuzman/Seliçi/Özdemir s.1008, Özer, s.34.

¹⁰¹ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.119, Ertaş, s.93.

¹⁰² Ertaş, s.582.

¹⁰³ Özer, s.35, Sirmen s.22.

¹⁰⁴ Serozan, s. 841, Ergüne s. 34.

mevduat rehni tesis etmesi de mümkün olmayacaktır. Bu kapsamda, adi alacaklar için “kimse hakkından fazlasını devredemez” kuralı geçerli olacağından¹⁰⁵, mevduat üzerinde tasarruf yetkisi olmayan bir kişinin bir başka kişi lehine mevduat rehni tesis etmesine ilişkin işlemler hükümsüz kabul edilecektir.

2.3.6. Rehin Yükünün Bölünmezliği İlkesi

Rehin yükünün bölünmezliği ilkesi, rehin hangi alacak için verilmişse o alacağın tümünün bir bütün olarak temin edilmesini sağlamaktadır¹⁰⁶. TMK m. 944/2’de “Alacaklı, alacağının tamamını almadıkça rehinli taşınırı veya onun bir kısmını geri vermek zorunda değildir.” hükmü ile rehin yükünün bölünmez nitelikte olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, rehinle teminat altına alınmış olan alacak borçlu tarafından veya bir üçüncü kişi tarafından yapılan ödemeler ile azaltılmış olsa bile, aksi kararlaştırılmadığı müddetçe alacak üzerindeki rehin azalmadan mevcudiyetini sürdürür¹⁰⁷. Böylece, bir alacağın teminatını teşkil eden mevduat rehninde, temin edilen alacağın eksilmesi durumunda, rehin veren kişi alacağın azaldığı nispetle tesis etmiş olduğu mevduat rehninin sona erdirilmesini talep edemeyecektir¹⁰⁸. Bu durum, rehin alanın teminat altına alınan alacağın bir kısmından feragat etmesi halinde de geçerli olacaktır¹⁰⁹. Bu kapsamda, rehin alanın alacağı tamamen ödenmiş olmadıkça, rehin, rehin verilen mevduat alacağının bütünü üzerinde varlığını koruyacaktır.

2.3.7. Öncelik İlkesi

Bir eşya üzerinde aynı kişiye veya birden çok kişiye ait farklı alacaklar için birden fazla rehin kurulması mümkündür¹¹⁰. Taşınmaz rehninde bu husus sabit dereceler

¹⁰⁵ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1009, Sirmen, s.22.

¹⁰⁶ Çakırca, s.35, Özer, s.36.

¹⁰⁷ Sirmen, s.24., Seçer, Alacak Rehnine Hakim Olan İlkeler, s. 134.

¹⁰⁸ Özer, s 36.

¹⁰⁹ Sirmen, s.24.

¹¹⁰ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1014, Akipek/Akıntürk, s.842, Ertas, s.483.

sistemi ile sağlanmaktadır¹¹¹. Sabit dereceler sistemine göre, rehnin kaydedildiği dereceye bağlı olarak öncelik sıralaması yapılmakta ve derecesi önce olan rehin paraya çevrilme aşamasında diğer derecelerdeki rehinlerden öncelikli olmaktadır¹¹². Taşınır ve alacak hakları üzerinde kurulan rehinlerde ise “*prior tempore potior iure*” kuralına, yani zamanlama olarak daha önce kurulan bir rehnin sıra itibarıyla diğerlerinden daha önce geleceği prensibi hakimdir¹¹³. Bu kapsamda, mevduat rehni üzerinde birden çok rehin kurulması mümkün olmakla birlikte, bu rehinlerin arasındaki sıra, söz konusu rehinlerin kurulma zamanlarına göre tayin edilecektir. Bu sebeple, bu ilkenin uygulanması bakımından rehnin kurulma anı önem teşkil etmektedir. Örneğin, ileride doğacak bir alacağın teminat altına alınması durumunda, rehnin sırası alacağın doğmuş olduğu tarihe göre değil, rehin sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihe göre belirlenecektir¹¹⁴. Rehin hakkı sahiplerinin bu kanuni sıralamanın aksini kararlaştırmaları da mümkündür¹¹⁵. Öncelik ilkesi, rehnin paraya çevrilmesi aşamasında önem arz etmektedir¹¹⁶. Sıra itibarıyla önce gelen rehinli alacaklının alacağı önce ödenmektedir. Öncelikli olan rehin hakkı sabinin alacağı ödendikten sonra geriye bir tutar kalması durumunda bir sonraki alacaklının alacağı karşılanır¹¹⁷.

2.4. MEVDUAT REHNİNİN KONUSU VE KURULUŞU

2.4.1. Mevduat Rehninin Konusu

Mevduat, mevduat hesabı bulunan banka müşterisi açısından ilgili bankaya karşı bir alacak hakkı teşkil ettiği için, mevduat üzerinde kurulan rehin bir alacak rehni niteliğindedir¹¹⁸. Alacak rehninin konusunu da yalnızca devredilebilen,

¹¹¹ Ertaş, s.582, Akipek/Akıntürk, s.770.

¹¹² Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.906, Ertaş, s.545.

¹¹³ Sirmen, s.24, Özer, s.37.

¹¹⁴ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.791, Sirmen, s.35.

¹¹⁵ Eskiocak, s.76, Sirmen s.24.

¹¹⁶ Özer, s.38, Akıntürk, s.842.

¹¹⁷ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1001.

¹¹⁸ Kuntalp, s.43, Özer, s.9.

ferdileştirilmiş, bağımsız ve parayla değerlendirilebilen alacaklar oluşturmaktadır¹¹⁹. Söz konusu nitelikleri haiz olmayan bir mevduat alacağının rehin konusunu teşkil etmesi mümkün olmayacaktır. Böylece, alacak rehnine konu edilebilirliği bakımından mevduat alacağının özelliklerini irdelemek ve bu doğrultuda bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

2.4.1.1. Devredilebilir Mevduat Alacağı

Rehin alanın, rehin hakkı kapsamında sahip olduğu ve rehin hakkının temel unsurlarından biri olan paraya çevirme yetkisinin kullanabilmesi ve alacağını bu şekilde tahsil edebilmesi için, söz konusu alacak hakkının devredilebilir olması gerekmektedir¹²⁰. Alacağın devredilebilir olması, bu devrin kanun ya da sözleşme ile veya hukuki ilişkinin mahiyeti sebebiyle engellenmemiş olmasını ifade etmektedir¹²¹. Mevduat alacağının devredilebilir olup olmadığını anlayabilmek adına, banka ve mevduat sahibi müşteri arasındaki hukuki ilişkinin ve mevduat sözleşmesi kapsamında mevduat alacağının ne şekilde kullanılabildiği veya tarafların söz konusu mevduat üzerindeki tasarruf yetkilerinin sınırlanıp sınırlanmadığı hususlarının incelenmesi gerekmektedir. Bankacılık uygulamasında, mevduat hesabı banka müşterisi tarafından farklı amaçlarla kullanılabilmekte ve bu amaç doğrultusunda mevduat üzerindeki tasarruf yetkisinde sınırlamalar veya bu mevduatın devredilebilirliği ile ilgili engelleyici hükümler görülebilmektedir¹²².

Örneğin, üzerinde herhangi bir sınırlama olmayan genel bir şahsi hesapta, mevduat sahibi gerçek veya tüzel kişi müşterinin bu hesapta bulunan mevduat üzerinde tam tasarruf yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir¹²³. Böylece, bu gibi şahsi mevduat hesapları üzerinde herhangi bir sebepten dolayı takyidat, ithiyati tedbir

¹¹⁹ Çakırca, s.29, Sirmen, s.27, Özer, s.39, Hatemi/Serozan/Arpacı, s.362.

¹²⁰ Sirmen, s.27, Aybay/Hatemi, s.206, Ertaş, s.593.

¹²¹ Sirmen, s.27, Davran s.84, Özer, s.39.

¹²² Özer, s.40.

¹²³ Kaplan, s.156, Özer, s.41.

veya haciz gibi bir sınırlama olmadığı müddetçe, şahsi hesaptaki mevduat alacağı devredilebilir olması dolayısıyla rehnin konusunu da teşkil edebilecektir.

Bazı durumlarda ise, mevduat hesabını açan gerçek veya tüzel kişi müşteri, tarafı olduğu bir hukuki ilişki uyarınca bir başka üçüncü kişi lehine söz konusu hesap üzerinde kendi iradesiyle tasarruf yetkisini sınırlandırabilmektedir¹²⁴. Örneğin, şirket birleşme ve devralmalarında, işlemin önemli bir unsuru olan satın alma bedelinin açılacak bir emanet hesapta (*escrow account*) belirli bir süre için muhafaza edilmesi ve yine taraflarca belirlenen bir şartın gerçekleşmesi üzerine, ilgili hesapta bekletilen tutarın bir başka hesaba transfer edilebilmesi mümkündür¹²⁵. Böyle bir yapıda, taraflar söz konusu emanet hesabın kullanıldığı süre boyunca herhangi bir şekilde para çıkışı yapılmaması ve böylece hesap üzerindeki tasarruf yetkisinin sınırlandırılması dolayısıyla bu hesapta bulunan tutarlar devredilebilirlik özelliğini haiz değildir. Bu sebeple, emanet hesap örneğinde olduğu gibi paranın devredilebilirliğini engelleyen sınırlandırmaların olduğu hesaplar rehnin konusu teşkil edemeyecektir¹²⁶.

2.4.1.2. Müstakbel Mevduat Alacağı

Doğmuş alacakların yanı sıra, gelecekte doğacak veya doğması muhtemel olan alacaklar da alacak rehninin konusunu oluşturabilmektedir¹²⁷. TMK m. 881 uyarınca, taşınmazlar üzerinde henüz doğmamış olmakla beraber doğması kesin veya olası bulunan herhangi bir alacak için ipotek kurulabilmektedir. Kanunda, gelecekte doğacak alacaklar ile ilgili alacak rehni özelinde bir düzenleme olmamasına rağmen, söz konusu hükmün taşınır rehninde kıyasen uygulamasından hareketle alacak rehni için de uygulama bulabilmektedir¹²⁸. İlgili hükümden de anlaşılacağı üzere, müstakbel alacaklar gelecekte doğması kesin olarak bilinen ve doğması muhtemel olan alacak olarak iki grupta değerlendirilmektedir.

¹²⁴ Tekinalp, s.446-447.

¹²⁵ Özer, s.42.

¹²⁶ Çakırca, s.30, Sirmen s.28.

¹²⁷ Çakırca, s.31, Sirmen s.29.

¹²⁸ Çakırca, s.31.

Gerçekleşmesi kesin olarak bilinen alacakların rehnedilmesi durumunda, rehinin hüküm ve sonuçlarını doğurması alacağın doğacağı vadeye bağlanmaktadır. Böylece, taraflarca imzalanan rehin sözleşmesi geçerli şekilde akdedilmiş olsa bile, müstakbel alacağa ilişkin rehin, alacağın doğacağı tarihe kadar herhangi bir hüküm veya sonuç doğurmayacaktır¹²⁹. Örneğin, bir mevduat hesabının rehin sözleşmesinin konusunu teşkil ettiği durumlarda, paranın yatırıldığı veya transfer edildiği tarihte rehin sözleşmesi hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Gelecekte doğması muhtemel olan alacaklar ise, tarafların iradesiyle veya kanun gereği geciktirici şarta bağlanmış veya herhangi bir hukuki temele dayanmaksızın doğacağına ilişkin belirtiler olan alacaklardır¹³⁰. Bu tür alacakların rehnedilmesinde de, rehin sözleşmesinin hüküm ve sonuçlarını doğurması alacağın doğumuna bağlanmış olur. Henüz doğmamış olan alacak üzerindeki rehinin sırası kurulduğu tarihe göre belirlenmektedir¹³¹. Bir başka deyişle, henüz doğmamış alacak üzerinde kurulan rehin, hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlamamış olsa bile rehin sözleşmesinin akdedildiği tarihte kurulmuş sayılacaktır¹³². Örneğin, üzerinde rehin bulunan ve fakat herhangi bir paranın yatırılmamış olduğu bir mevduat hesabına haciz veya takyidat gelmiş olması durumunda, rehin alan hesap üzerindeki rehinin varlığını ispat ederek, söz konusu paraya ilişkin istihkak iddiasında bulunabilecektir.

2.4.1.3. Rehin Alanın veya Rehin Veren Borçlusu Olduğu Alacaklar

Rehin verenin, rehin alana karşı olan bir alacağı rehinin konusunu oluşturabilir¹³³. Bu durum, kredilendirme işlemlerinde sıklıkla görülmektedir. Örneğin, bir bankaya yatırılan mevduatın veya açılan bir mevduat hesabının, aynı bankadan kullanılan kredinin teminatı olarak kredi sağlayan bankaya rehnedilmesi durumunda, rehin alanın borçlusu olduğu bir alacak rehnedilmiş olmaktadır. Bankanın böyle bir kredi

¹²⁹ Sirmen, s.28.

¹³⁰ Çakırca, s.31, Sirmen s.29

¹³¹ Cansel, s.80.

¹³² Özer, s.48.

¹³³ Sirmen, s.29.

ilişkisi içerisinde söz konusu mevduat hesabı üzerinde sahip olduğu rehin hakkı düzensiz rehin olarak ifade edilmektedir¹³⁴. Kanunda, düzensiz rehine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Doktrin, bir miktar para veya diğer misli bir eşyanın teminat olarak alacaklıya devredildiği, söz konusu misli eşyanın mülkiyetini kazanan alacaklının da alacak sona erdiğinde rehnedilen eşya ile aynı niteliğe sahip ve aynı miktarda eşyayı iade etmekle yükümlü olduğu hukuki ilişkiyi düzensiz rehin olarak tanımlamaktadır¹³⁵. Gerçekten de, krediyi sağlayan bankaya, nezdinde açılan mevduat hesabının teminat olarak rehin verilmesi durumunda düzensiz rehin ilişkisi kurulmaktadır.

Rehin veren, kendisinin borçlu olduğu bir alacak üzerinde de rehin hakkı tesis edebilir. Bu şekilde kurulan rehinleri, şirketlerin tahvil ihracı işlemlerinde görebiliriz¹³⁶. Gerçekten de, şirketin ihraç ettiği tahvillerin birincil piyasada henüz tedavüle çıkarmadan veya tedavüle çıkardıktan sonra ikincil piyasada tekrar satın alarak üzerinde rehin kurulabilmesi mümkündür. Böyle bir durumda, ihraç edilen tahvil tahtında kendisinin ödemekle yükümlü olduğu tutarın kendisine karşı bir alacak hakkı teşkil etmesi sebebiyle bu alacak hakkı üzerinde rehin kurulabilecektir. Fakat alacak hakkı sahibi ve borçlu kişinin tek bir kişide birleşmesi sebebiyle ortada bir alacak hakkının bulunmadığı iddiaları da ortaya çıkabilecektir.

2.4.1.4. Ferdileştirilmiş Mevduat Alacağı

Yukarıda da belirtildiği üzere, belirlilik ilkesi gereği, alacak rehninin konusunu ferdileştirilmiş alacaklar oluşturabilir¹³⁷. Mevduat rehninde, rehne konu hesapların ayırt edici özellikleri ile birlikte rehin sözleşmesinde ayrı ayrı belirtilmesi suretiyle her bir rehne konu mevduat hesabı ferdileştirilebilir. Bu kapsamda, bir gerçek veya tüzel kişinin bütün mevduat hesapları üzerinde rehin kurulmasını öngören anlaşmalar, söz konusu hesapların ferdileştirilmemesi sebebiyle geçersiz

¹³⁴ Özer, s.16, Kuntalp, s.40.

¹³⁵ Özer, s.17, Helvacı, s.113, Cansel, s.64-65.

¹³⁶ Sirmen, s.29, Çakırca, s.32.

¹³⁷ Sirmen, s.30, Acar, s.79.

addedilebilecektir¹³⁸. Aksine, tüm mevduat hesaplarının ayırt edici özellikleri ile birlikte ferdileştirilerek sözleşmede belirtilmesi durumunda, söz konusu rehnin tüm mevduat hesapları üzerinde tesis edildiği kabul edilecektir.

2.4.2. Mevduat Rehninin Kuruluşu

2.4.2.1. Genel Olarak

Medeni Kanun, alacak rehninin kurulmasını rehne konu alacağın bir senede veya kıymetli evraka bağlı olup olmadığına göre farklı şartlara tabi kılmıştır¹³⁹. TMK m. 955 uyarınca, senede bağlanmış olsun veya olmasın adi alacakların rehne konu edilebilmesi için yazılı şekilde rehin sözleşmesinin yapılması gerektiği ve senede bağlı bir alacak olması durumunda ise söz konusu senedin teslim edilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır¹⁴⁰. Bununla birlikte, kıymetli evraka bağlanmış olan alacağın rehnedilmesi konusunda, hamiline yazılı senetler için söz konusu senedin rehin alacaklısına teslimi yeterli görülürken, emre ve nama yazılı hisse senetlerinde senedin ciro edilmesi veya yazılı devir yapılmış olarak teslim edilmesi gerekmektedir¹⁴¹.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, mevduat rehni esas itibariyle senede bağlanmamış bir adi alacak niteliğinde olduğu için, bu bölümde senede bağlanmamış adi alacakların rehnedilmesine ilişkin hükümleri inceleyeceğiz, bunun dışında senede bağlanmış adi alacaklar veya kıymetli evraka bağlanmış alacakların rehnedilmesine ilişkin konulara yeri geldikçe değineceğiz.

Mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış alacakların rehninde, rehin sözleşmesinin etkisi kurucu niteliktedir¹⁴². Senede bağlanmamış olan adi

¹³⁸ Acar, s.79.

¹³⁹ Ertaş s.195, Özer s.47.

¹⁴⁰ Göksoy, s.82, Tuna, s.53.

¹⁴¹ Sirmen, s.35-36, Ertaş s.593, Akıntürk, s.869.

¹⁴² Özer s.47, Sirmen s.35, Ayiter s.189.

alacaklarda, tasarruf işlemine konu olacak ve bu doğrultuda zilyetliği devredilecek bir senedin bulunmaması sebebiyle, rehin sözleşmesi rehnin kurulması için gereken tasarruf işlemi de bünyesinde barındırmaktadır¹⁴³. Böylece, tasarruf işleminin yerini aynı niteliği haiz rehin sözleşmesi almış olur. Bu kapsamda, mevduat rehin sözleşmesinin geçerli şekilde imzalanması halinde, kural olarak mevduat alacağı üzerinde rehin kurulmuş olur¹⁴⁴. Bunun sonucu olarak da, mevduat alacağı üzerinde kurulan rehin hakkı, rehin sözleşmesinin yürürlüğe girdiği tarih ve saat¹⁴⁵ itibarıyla geçerlilik kazanır ve bu tarih ve saate göre sıra alır¹⁴⁶.

2.4.2.2. Rehin Sözleşmesi

2.4.2.2.1. Hukuki Niteliği

Senede bağlanmamış bir adi alacak niteliğindeki mevduat alacağının rehnedilmesi, yazılı ve geçerli şekilde imzalanmış bir rehin sözleşmesinin varlığına bağlıdır¹⁴⁷. Söz konusu rehin sözleşmesi, alacak rehninin kuruluşu için gereken borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi içinde barındırmaktadır. Bu sebeple, kıymetli evraka bağlanmış bir alacağın rehnedilmesinden farklı olarak mevduat rehin sözleşmesi kurucu niteliktedir ve aynı etkiye sahip bir sözleşme görevini üstlenmektedir¹⁴⁸.

¹⁴³ Sirmen s.35, Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1044.

¹⁴⁴ Özer, s.48.

¹⁴⁵ Son dönemlerde gerçekleştirilen proje finansmanı ve refinansman işlemlerinde, kredi kullandırım tarihlerinin büyük önem arz etmesi ve finanse edilen işlemdeki zamanlama kurgusu sebebiyle aynı tarihte birden çok teminatın kurulması gerekebilmektedir. Bu kapsamda, teminatların birbirleri arasındaki ilişkinin planlanan yapıya aykırılık teşkil etmemesi ve hukuka aykırı bir sonuç ortaya çıkarmaması adına, imzalanan rehin sözleşmelerine tarih ve saat olarak rehnin kurulduğu anın belirtilmesi ihtiyacı doğabilmektedir. Bu sebeple, rehnin kurulduğu anın açıklanmasında “tarih ve saat” ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

¹⁴⁶ Sirmen, s.35, Göksoy, s.83.

¹⁴⁷ Özer, s.52, Sirmen s. 35.

¹⁴⁸ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1044.

Medeni Kanun, alacak üzerinde bir rehin hakkı kurulabilmesi için gereken bir borçlandırma işlemini düzenlememiştir. Borçlandırıcı işlem, rehin veren ile rehin alan arasında yapılan ve alacak üzerinde rehin hakkı kurulması borcunu yükleyen bir sözleşme olarak tanımlanabilir¹⁴⁹. Bu kapsamda, mevduat alacağına ilişkin bir rehin sözleşmesi, mevduat üzerinde rehin hakkı kurulması yükümlülüğü doğuran hükümler içerdiğinden bu sözleşmenin borçlandırıcı işlemi ihtiva ettiği kabul edilmelidir.

Rehin hukukunda, rehnin kurulması için gereken bir diğer aşama tasarruf işlemidir. Teslime bağlı taşınır rehninde ve senede veya kıymetli evraka bağlanmış olan alacakların rehninde, rehne konu taşınırın, senedin veya kıymetli evrakın zilyetliğinin rehin verene teslimi gerekmektedir. İşte bu zilyetliğin devri işlemi, tasarruf işleminin kurucu unsurudur¹⁵⁰. Senede bağlanmamış adi alacakların rehninde, zilyedliğini devredecek ve dolayısıyla tasarruf işleminin esasını teşkil edecek bir eşya olmaması sebebiyle, rehin sözleşmesi bu görevi devralmaktadır¹⁵¹. Gerçekten de, mevduatın rehnedilmesine ilişkin bir rehin sözleşmesinin rehin veren tarafından usulüne uygun şekilde imzalanmış olması halinde, doğmuş olan mevduat alacağı üzerinde tasarruf işleminin gerçekleşmiş olduğu ve dolayısıyla rehin hakkının sözleşmenin yürürlük anında kurulmuş olduğu kabul edilmektedir¹⁵².

Görüldüğü üzere, hem borçlandırıcı ve hem de tasarruf işlemini içinde harmanlayan rehin sözleşmesi rehin hakkının varlığını teşkil etmektedir¹⁵³. Bu kapsamda, rehin sözleşmesi tahtında ilgili alacak üzerinde rehin kurulması borcunu yükleyen borçlandırıcı işlemi, rehnin kurulmasını sağlayan tasarruf işleminin hukuki sebebini oluşturmaktadır¹⁵⁴. Buna karşılık, söz konusu tasarruf işleminin geçerliliğinin, hukuki sebebini oluşturan borçlandırıcı işlemin geçerliliğine bağlı olup olmadığı konusu doktrinde tartışma konusu olmuştur.

¹⁴⁹ **Sirmen**, s.41-42.

¹⁵⁰ **Çakırca**, s.40.

¹⁵¹ **Sirmen** s.35.

¹⁵² **Sirmen**, s.35, **Göksoy**, s.83.

¹⁵³ **Özer**, s.52, **Cansel** s. 40, **Ergüne**, s. 38-39.

¹⁵⁴ **Cansel**, s.55, **Çakırca**, s.38.

Doktrinde bazı yazarlar, sebebe bağıllık esastan hareketle rehin sözleşmesinin geçersiz olması halinde tasarruf işleminin de geçersiz olacağını ve bu sebeple geçerli bir rehin hakkının doğmayacağını savunmaktadırlar¹⁵⁵. Senede bağlanmamış adi alacakların rehninde, söz konusu rehin sözleşmesini, bu sözleşme içerisindeki rehin tesisi taahhüdü içeren hükümlerin geçersiz olması şeklinde dikkate almak gerekir. Doktrinde taraftar bulan bir diğer görüş ise soyutluk görüşünden hareketle, rehin sözleşmesindeki geçersizliğin rehin işleminin geçerliliğine etki etmeyeceğini ifade etmektedirler¹⁵⁶. Diğer bir değişle, borçlandırıcı işlemin herhangi bir sebeple sakatlanmış olması durumunda dahi, geçerli bir tasarruf işleminin varlığı alacak üzerindeki rehin hakkının kurulması için yeterli olacaktır. Bu bağlamda, rehin hakkının geçerli bir hukuki sebebe dayanmaması sebebiyle, rehin verenin sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde dava edilebileceği belirtilmektedir¹⁵⁷. Kanaatimizce, alacak rehninin geçerli şekilde kurulması için, geçerli bir borçlandırıcı işlemin varlığına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda, tasarruf işleminin, geçerli bir hukuki sebebe dayanmadan gerçekleşmiş olduğunu ve rehin hakkının geçerli şekilde tesis edildiğini söylemek mümkün olmayacaktır. Rehin esas itibariyle taraflar arasındaki bir hukuki ilişkinin teminatını oluşturmak üzere kurulmaktadır ve söz konusu hukuki ilişkinin varlığı rehnin amacına hizmet etmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, herhangi bir hukuki sebebe dayandırılmayan bir rehnin, hedeflenen teminatlandırma amacına da hizmet etmeyeceği açıktır.

2.4.2.2.2. Şekli ve İçeriği

Mevduat alacağı üzerinde kurulan rehnin esas itibariyle senede bağlanmamış alacakların rehnedilmesi hükümlerine tabidir. TMK m. 955 uyarınca, senede bağlanmamış adi alacakların rehnedilmesi için yazılı bir rehin sözleşmesinin

¹⁵⁵ Cansel, s.29-31, Gürsoy/Eren/Cansel, s.673-674., Aral, s.94.

¹⁵⁶ Çakırca, s.38, Ergüne, s.125, Karahacıoğlu/Doğrusöz/Altın, s.21.

¹⁵⁷ Çakırca, s.39.

imzalanması gerekmektedir¹⁵⁸. Bu kapsamda, mevduat rehninin geçerli şekilde kurulabilmesi için öncelikle yazılı bir rehin sözleşmesinin varlığına ihtiyaç duyulacaktır. Medeni Kanunun senede bağlanmamış alacaklar için akdedilecek bir rehin sözleşmesini yazılı şekle bağlı kılmasının sebebi, rehin sözleşmesinin taraflarının çıkarlarının korunmasından ziyade, hukuki güvenliğin sağlanmasıdır¹⁵⁹. Bir başka deyişle, bu şekil şartı ile üçüncü kişiler ve özellikle rehin verenin mevcut ve ilerde olabilecek diğer alacaklılarının haklarının korunması amaçlanmıştır¹⁶⁰. Bu kapsamda, senede bağlanmamış diğer alacak türlerinde olduğu gibi mevduat alacağının rehnedilmesinde de aleniyet ilkesinin sağlanması bakımından zilyetliği devredecek bir araç bulunmadığından, bu görevi yazılı bir rehin sözleşmesi üstlenmektedir¹⁶¹. Burada belirtilen yazılı şekilden kasıt, adi yazılı şekildir¹⁶². Fakat uygulamada, bankalar birçok teminat sözleşmesinde olduğu gibi mevduat rehin sözleşmelerinin de noter huzurunda imzalanmasını talep etmektedir. Mevduat rehin sözleşmesinin noter huzurunda imzalanması rehnin geçerliliğini etkileyen bir husus olmasa da, noter marifeti rehin veren kişinin söz konusu sözleşmeyi imzalamaya yetkili olup olmadığının tespit edilmesi amacına hizmet edebilmektedir¹⁶³. Ayrıca, kurucu niteliği haiz rehin sözleşmesinin usulüne uygun şekilde imzalanması ve yürürlüğe girmesi rehin hakkının kurulmasını sağladığından, noter huzurunda bu sözleşmenin imzalanması rehin hakkının ne zaman kurulduğunun tespiti bakımından önemli bir delil niteliğinde olabilecektir¹⁶⁴. Bu kapsamda, bankalar daha muhafazakâr bir görüş ile hareket ederek sözleşmenin noter huzurunda imzalanmasını talep edebilmektedir.

¹⁵⁸ **Özer**, s.52, **Ergüne**, s.39, **Sirmen**, s.35.

¹⁵⁹ **Gürsoy**, s.85.

¹⁶⁰ **Gürsoy**, s.86.

¹⁶¹ **Gürsoy** s.86, **Özer** s.53. Ayrıca, doktrinde depozitonun kanunda özel olarak düzenlenen bir alacak rehni niteliğinde olduğu görüşünden hareketle, yazılı şekilde yapılan kira sözleşmelerinde depozitoya ilişkin kayıtların da rehin sözleşmesi niteliğinde olduğu savunulmaktadır. Konuyla ilgili detaylı açıklamalar için **İnceoğlu/Baş**, s. 125-127.

¹⁶² **Acar**, s.101, **Akipek/Akıntürk**, s.868, **Alıcı**, s. 693, **Çeker**, s.160.

¹⁶³ **Alıcı**, s.693, **Çeker**, s.161.

¹⁶⁴ Rehin sözleşmesinin imzalanmasında tarih ve saatin önemine ilişkin açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm, 2.4.2.1.

Rehin sözleşmesinde, rehnin kurulması için açıklanması gereken iradenin yazılı olarak rehin veren tarafından yapılmasından hareketle, rehin verenin rehin sözleşmesini usulüne uygun şekilde imzalaması gerekmektedir.¹⁶⁵ Buna karşın, rehin sözleşmesinin tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması sebebiyle rehin alanın rehin hakkının kurulmasını kabul etmesi için sözleşmeyi imzalamasına gerek bulunmamaktadır¹⁶⁶. Bu kabul beyanı, sonradan verilecek bir belge ile de sağlanabilir. Bu kapsamda, geçerli bir rehin sözleşmesi için rehin verenin imzası yeterli olacaktır.

Rehin sözleşmesinin içeriğinin rehnin esaslı unsurlarını barındırması gerekmektedir. Öncelikle, sözleşme içeriğinde herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde rehin verenin rehin konusu mevduat alacağı üzerinde rehin kurma iradesi bulunmalıdır¹⁶⁷. Bununla birlikte, söz konusu rehnin kimin lehine kurulduğu ve belirlilik ilkesi gereği hangi mevduat alacağının rehnin konusunu teşkil ettiği açıkça belirtilmelidir¹⁶⁸. Rehin sözleşmesinde, rehne konu mevduat alacağı açık bir şekilde ferdileştirilmeli¹⁶⁹, örneğin mevduatın ayırt edici özellikleri olan hesap numarası, IBAN numarası gibi bilgilerin sözleşmede yer almalıdır. Teminat altına alınan alacağın ise, miktarı ve hukuki sebebi belirtilmek suretiyle sözleşmeye eklenmesi veya sadece belirlenebilir bir biçimde ifade edilmesi mümkündür.

Taraflar, rehin sözleşmesini şarta bağlı kılabilirler. Bu şartı, geciktirici veya bozucu şart olarak kararlaştırabilirler¹⁷⁰. Rehin sözleşmesi tahtındaki rehin hakkının ilerde meydana gelecek veya gelmesi muhtemel bir olaya bağlanması durumunda, rehin sözleşmesi geciktirici şarta bağlı olduğu kabul edilir ve söz konusu şartın gerçekleşmesi akabinde rehin sözleşmesi tahtındaki rehin hakkı doğar. Rehin sözleşmesi kapsamında, rehin hakkının sona ermesi bir olayın gerçekleşmesine

¹⁶⁵ Özer, s.53, Çakırca, s.27, Sirmen, s.37.

¹⁶⁶ Şener, s.302, Acar, s.75, Göksoy, s.86.

¹⁶⁷ Sirmen, s.37.

¹⁶⁸ Özer, s.54, Çeker, s.161.

¹⁶⁹ Çeker, s.161.

¹⁷⁰ Özer, s. 53-54, Çakırca s.44, Makaracı Başak, s.192.

bağlı kılınmış olabilir. Bu durumda ise, rehin sözleşmesinin bozucu şarta bağlanmış ve tanımlanan söz konusu olayın gerçekleşmesi ile rehin hakkı sona erer¹⁷¹.

Şarta bağlı bir rehin sözleşmesi ile doğumu şarta bağlı olan bir alacağın rehin sözleşmesine konu edilmesi ayrı kavramlardır. Rehin sözleşmesinin kuruluşunun şarta bağlanması durumunda, yukarıda belirttiğimiz gibi şartın gerçekleşmesi ile rehin hakkı kurulmuş olmaktadır¹⁷². Buna karşın, doğumu şarta bağlanmış bir alacağın rehnedilmesi durumunda, rehin sözleşmesinin imzalanması ile rehin hakkı doğar ve buna göre sıra alır. Böylece, henüz doğmamış bir mevduat alacağının rehin sözleşmesine konu olması durumunda, sözleşmede belirtilen yürürlük tarihi rehin kurulması bakımından dikkate alınır¹⁷³. Bu kapsamda, nakit akışının geçtiği mevduat hesaplarının rehnedilmesinde, henüz yatırılmamış olan tutarın rehnedilmesi durumunda, rehin kurulmasında paranın ilgili hesaba yatırıldığı tarih değil rehin sözleşmesinin yürürlüğe girdiği tarihin esas alınması gerekmektedir.

Rehin verenin tüm banka mevduat hesaplarında bulunan tüm tutarlar üzerinde rehin kurulmasına ilişkin hükümler, söz konusu mevduat hesaplarının yeterli şekilde bireyselleştirilmiş olması kaydıyla geçerli kabul edilebilecektir. Buna karşın, mevduatın kısmen rehnedilmek istendiği durumlarda, rehnedilmek istenen tutarın açıkça belirtilmesi gerekmektedir¹⁷⁴. Ayrıca, rehin sözleşmesinde belirlenebilir şekilde ifade edilmek kaydıyla doğmuş veya doğacak alacakların teminat altına alınmasına ilişkin hükümler ile mevduat hesabında mevcut olan veya ileride ilgili mevduat hesabına yatırılacak olan tutarlar üzerinde rehin kurulmasına ilişkin hükümler geçerli kabul edilmektedir¹⁷⁵.

¹⁷¹ Özer s.54, Sirmen s.37-38.

¹⁷² Özer s.54, Sirmen s.37.

¹⁷³ Sirmen, s.35, Göksoy, s.83.

¹⁷⁴ Reisoğlu, s.1252, Alıcı, s.694.

¹⁷⁵ Özer, s.55.

Rehin sözleşmesinin geçerliliği veya rehin sözleşmesine konu olacak alacakların kapsamı belirli bir süre ile sınırlandırılabilir. Bu kapsamda, taraflar rehin sözleşmesi tahtında doğan rehin hakkının geçerli olarak varlığını sürdürebileceği azami bir vade belirleyerek rehin sözleşmesinin bu vade sonunda sona ermesini sağlayabilecektir¹⁷⁶. Yine, taraflar belirli bir dönem belirleyerek rehin sözleşmesinin kapsamına söz konusu dönem içerisinde doğan alacakları dahil edebilmeleri mümkündür. Eğer rehin sözleşmesi tahtında tarafların söz konusu süre ile ilgili neyi amaçladıkları tespit edilemiyor ise, bu husus mevcut alacağın belirli bir süre içinde paraya çevrilmesini öngören bir vade olarak dikkate alınmalı ve bu şekilde yorumlanmalıdır¹⁷⁷.

Rehin sözleşmesinin teminat altına almış olduğu alacağın miktar olarak belirlenmesi gerekmediğinden, bu alacak tutarının sonrasında değişmesi durumunda sözleşmenin tadil edilmesine veya bu anlamda yeni bir sözleşme yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Fakat, uygulamada bankalar ilgili sözleşmelerde temin edilen alacak miktarını da açıkça yazmayı tercih etmeleri sebebiyle, ileride meydana gelecek herhangi bir uyuşmazlıkta ispat açısından bir problem yaşamamak adına, sözleşmenin ilgili kısımlarının tadil edilmesi yolunu tercih etmektedirler. Buna karşın, tarafların rehin sözleşmesi kapsamına yeni bir alacağın dahil edilmesini istemeleri durumunda, bu alacaklar ile ilgili yeni bir yazılı rehin sözleşmesi yapılması gerektiği şüphesizdir. Bir başka deyişle, yeni bir mevduat hesabının rehnin kapsamına dahil edilebilmesi için, ek bir yazılı sözleşme yapılarak bu mevduat üzerinde de bir alacak rehninin kurulması gerekecektir.

2.4.2.2.3. Tarafları

Rehin sözleşmesi, tek tarafa borç yükleyen bir akit olması sebebiyle rehin veren tarafından usulüne uygun şekilde imzalanmalıdır¹⁷⁸. Bu anlamda, rehin

¹⁷⁶ Sirmen, s.37-38.

¹⁷⁷ Özer, s.55.

¹⁷⁸ Çakırca, s.27, Sirmen, s.37.

sözleşmesinin ilk tarafı şüphesiz rehne konu alacağın rehnedilmesi konusunda iradesini yazılı olarak ifade edecek olan rehin veren olacaktır¹⁷⁹. Buna karşın, rehin sözleşmesinin geçerliliği bakımından rehin alanın rehin sözleşmesini imzalaması gerekmemektedir, bunun yerine başka bir belge ile rehnin kabul edildiği belirtilebilir. Genellikle rehin temin edilen alacağın borçlusu tarafından verilse de, borçtan sorumlu olmayan bir üçüncü kişi tarafından da verilmesi mümkündür¹⁸⁰. Mevduat alacaklarının rehnedilmesinde, rehin alan taraf her zaman rehne konu mevduat hesabının bulunduğu banka olmayabilir. Bu durumda, ilgili bankanın sözleşmeye taraf edilmesi zorunluluğu bulunmamakla birlikte, söz konusu mevduat hesaplarının rehnedildiğine dair ilgili bankaya bildirim yapılması faydalı olacaktır. Böylece, herhangi bir haciz, takyidat veya benzeri bir sınırlamadan önce rehin alanın haklarını ihlal edecek veya zarar uğratabilecek işlemlerin önüne geçilebilecektir.

2.4.2.3. Tasarruf Yetkisi

Geçerli bir rehin hakkının kurulması için, rehin verenin rehne konu alacak üzerinde tasarruf yetkisinin bulunması gerekmektedir¹⁸¹. Bunun sebebi, bir alacak hakkının üzerinde yalnızca alacak hakkı sahibi tarafından yapılan işlemlerin himaye görmesidir¹⁸². Yani, tasarruf yetkisinin yokluğu halinde, bir rehin sözleşmesi akdedilmiş olsa dahi henüz bir rehin hakkının varlığından söz edilemeyecektir.

Taşınırın rehni kapsamında bazı hallerde tasarruf yetkisine ilişkin iyiniyetli hak iktisabı korunmaktadır. TMK m. 939 uyarınca, rehin verenin tasarruf yetkisi bulunmasa bile, rehin konusu taşınıra iyiniyetle zilyet olan kimse, zilyetlik hükümlerine göre edinimi korunduğu ölçüde rehin hakkı kazanabilmektedir. Bu hükmün koruması, alacak haklarında yalnızca hamiline yazılı kıymetli evraklarda geçerli olmaktadır. Bu bağlamda, mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış adi

¹⁷⁹ Özer, s.53.

¹⁸⁰ Reisoğlu, s.868, Şener, s.302, Çakırca, s.73.

¹⁸¹ Çeker, s.160, Şener, s.299, Sirmen, s.21, Acar, s.74.

¹⁸² Özer, s.63.

alacaklar için zilyetliği devredecek bir senet bulunmaması sebebiyle bu gibi alacakların rehninde iyiniyet kural olarak korunmadığından, tasarruf yetkisinin bulunmaması nedeniyle ortaya çıkabilecek bir sakatlığın da iyiniyet iddiası ile düzeltilmesi mümkün olmayacaktır¹⁸³.

Söz konusu tasarruf yetkisinin rehin sözleşmesinin kurulmasından sonra edinilmesi halinde, rehin hakkı bu tasarruf yetkisinin kazanılması ile kurulmuş sayılır. Tasarruf yetkisinin kanuni sebeplerle kısıtlanmış olması durumunda, söz konusu tasarruf yetkisinin yeniden kazanılabilmesi için rehne konu alacak üzerinde hak sahibi olan kişilerin rızasının alınması gerekebilir¹⁸⁴. Örneğin, TMK m. 257 uyarınca, genel mal ortaklığı rejimine tabi eşyalar üzerinde eşler tek başına tasarruf yetkisine sahip değildirler. Bu kapsamda, mal ortaklığı kapsamında eşlerden birinin açmış olduğu bir mevduat hesabının rehnedilmek istenmesi durumunda, diğer eşin rızasının alınması gerekebilecektir. Bunun dışında, rehne konu alacak üzerindeki tasarruf yetkisinin icra takibi veya iflas hali sebebiyle kısıtlanmış olması da mümkündür. Gerçekten de, İİK m. 86 uyarınca, alacak hakkı sahibi borçlu, icra takibi yapan alacaklının muvafakati ve icra müdürünün rızasını almadan hacze konu alacak üzerinde tasarrufta bulunamayacaktır. Ayrıca, hacizli alacak üzerinde kurulan rehin, İİK m. 86/III'e kıyasen alacaklının hacizli alacağa ilişkin haklarını ihlal ettiği ölçüde geçersiz kabul edilmektedir. Bu kapsamda, takipte bulunan kişinin hacizli olan alacağı rehnedilmiş olmasına rağmen, kendi alacağının karşılanması için rehin hakkının önüne geçerek haczin icra edilmesini talep edebilecektir. Buna karşın, hacze sebep olan borcun ödenmesi durumunda, söz konusu alacak üzerinde kurulan rehin hakkı tamamen geçerli sayılacaktır. Alacak hakkı sahibinin iflas etmesi durumunda ise, iflas masasına giren alacaklar üzerinde herhangi bir tasarruf işlemi gerçekleştirilememektedir. Gerçekten de, İİK m. 191/1 uyarınca borçlunun iflas açıldıktan sonra masaya ait mallar üzerinde her türlü tasarrufu alacaklılara karşı hükümsüz kabul edilmektedir. Böylece, iflas masasına dahil edilen mevduat alacağına ilişkin bir rehin kurma işlemi, iflas masası kapsamındaki alacaklılara

¹⁸³ Sirmen, s.51.

¹⁸⁴ Sirmen, s.51.

karşı bunların haklarının ihlal edilip edilmediğine bakılmaksızın mutlak suretle hükümsüz olacaktır.

2.4.3. Mevduat Rehninde Özellik Arz Eden Durumlar

2.4.3.1. Mevduat Cüzdanının Hukuki Niteliği

Mevduat rehninin kuruluşu bakımından, bankaların düzenlediği mevduat cüzdanının hukuki niteliğinin ve mevduat rehnine konu alacak kapsamında taşıdığı görevin tespiti özellik arz eden bir konudur.

Mevduat hesabının açılmasından sonra ilgili banka tarafından mevduat sahibine teslim edilen ve söz konusu mevduattaki hesap hareketlerinin izlenebildiği belgeye mevduat cüzdanı veya hesap cüzdanı adı verilmektedir. BDDK'nın mevduat hesabının açılmasına ilişkin yayınlamış olduğu ilgili yönetmelik uyarınca¹⁸⁵ bankaların hesap açılışına ilişkin mevduat cüzdanının müşteriye teslim edilmesi zorunluluğunu ve söz konusu mevduat cüzdanının hangi bilgileri ihtiva etmesi gerektiği açıkça hüküm altına alınmıştır. Banka, düzenlemiş olduğu mevduat cüzdanı ile hesap sahibine karşı söz konusu cüzdanda belirtilen mevduat alacağı kadar borçlu olduğunu yetkili kişilerin imzası ile beyan etmektedir. Ayrıca, her para yatırılış ve çekilişinde söz konusu mevduat cüzdanlarının bankalara ibrazı talep edilmektedir¹⁸⁶. Mevduat cüzdanı, ihtiva ettiği bu özellikler karşısında, rehin kuruluşu bakımından nasıl bir rol oynadığı ve söz konusu mevduat cüzdanının hukuki niteliğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, banka imza yetkililerince usulüne uygun şekilde düzenlenmiş olan mevduat cüzdanlarında borç ve alacak kayıtlarının¹⁸⁷ bankalar

¹⁸⁵ 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan (zaman zaman tadil edildiği haliyle) Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine Ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet Ve Alacaklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

¹⁸⁶ Özer, s.49.

¹⁸⁷ Ayrıca, ilgili mevduat hesabının bulunduğu şube, hesabın türü, seri numarası ve faiz oranı gibi kayıtlarında bankalar için bağlayıcı olduğu belirtilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Çeker, s.184.

için hukuki bağlayıcılığı olduğu doktrinde kabul edilmektedir¹⁸⁸. Gerçekten de, banka nezdinde para çekerken veya para yatırırken, mevduat cüzdanlarının ibrazının zorunlu ve gerekli olduğu kayıtları bulunmaktadır¹⁸⁹. Bu anlamda, mevduat cüzdanlarının müşterinin hesap üzerindeki tasarruf yetkisini ispatlayan ve banka açısından ibrazı gerekli bir özel nitelikli borç belgesi olduğu savunulmaktadır.¹⁹⁰ Bunun dışında, mevduat cüzdanının usul hukuku bakımından senet niteliğini haiz olduğu ifade edilmektedir¹⁹¹. Fakat Borçlar Kanunu bakımından bir belgenin senet olması için borç ikrarı içermesi gerektiğinden hareketle, mevduat cüzdanının Borçlar Hukuku anlamında bir senet gibi işlem görmesi mümkün olmayacaktır¹⁹².

Yukarıda belirtilen bu özelliklerin varlığı mevduat cüzdanının bir kıymetli evrak niteliğinde olup olmadığının tespit için yeterli gözükmemektedir. Bu sebeple, TTK m. 645 hükmü gereğince hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülmesinin mümkün olmadığı kuralından hareketle¹⁹³, mevduat cüzdanının yokluğu halinde mevduat alacağına ilişkin hak iddiasında bulunmanın veya mevduat cüzdanı olmaksızın mevduat üzerinde işlem yapıp yapılmayacağının mümkün olup olmadığı değerlendirilmelidir. Her ne kadar, yapılacak bir mevduat işlemi öncesinde mevduat cüzdanının bankaya ibrazı gerekmekte olduğuna dair kayıtlar mevcut olsa da, günümüz bankacılık uygulamalarında mevduat hesabı üzerinden yapılan işlemlerin internet bankacılığı veya şubeye girilmeksizin doğrudan elektronik para çekme makineleri üzerinden gerçekleştirilebilmesi ve bu işlemlerde mevduat cüzdanı ibrazının gerekmemesi, bu gibi kayıtların ibraz kaydı yerine ikaz kaydı niteliğinde olduğunun kabulünü gerektirecektir¹⁹⁴. Bu kapsamda, mevduat

¹⁸⁸ Özer, s.49, Tekinalp, s.461, Çeker, s.183.

¹⁸⁹ Kaplan, s.99.

¹⁹⁰ Kaplan, s.100.

¹⁹¹ Alıcı, s.462, Özer, s.49.

¹⁹² 12 HD., 05.10.2004, 2004/16270 E., 2004/21026 K.; “Takibe dayanak yapılan banka hesap cüzdanının İİK.nun 68. maddesinde belirtilen borç ikrarını içeren nitelikte bir belge olmadığı, alacağın tahsilinin gerekip gerekmediğinin yargılamaya muhtaç bulunduğu nazara alınmadan ve başvurunun niteliği itibarı ile duruşma açılmadan yazılı gerekçelerle istemin kabulüyle borçlu itirazının kaldırılmasına karar verilmesi isabetsizdir.”

¹⁹³ Pulaşlı, s.35.

¹⁹⁴ Özer, s.49, Acar, s.94.

cüzdanının kaybolması durumunda, kıymetli evrakın zıyayı ve iptali yoluna gidilmemesi de bu görüşü destekleyici niteliktedir¹⁹⁵. Son olarak, genel şartlarda yer alan “*banka kayıtları ile mevduat hesap cüzdanı arasında fark olması durumunda banka kayıtları esas alınır*” kayıtlarından, kıymetli evrak ile hak arasındaki kuvvetli bağ ilişkisinin mevduat cüzdanı ile mevduat alacağı arasındaki ilişkiden farklı olduğu sonucuna da ulaşılabilecektir.

Dolayısıyla, mevduat cüzdanlarının kıymetli evrak niteliğinde olmadığı ve fakat bankalar üzerindeki hukuki bağlayıcılığı sebebiyle ispat hukuku bakımından önem arz ettiğini ifade etmek gerekir. Bu kapsamda, mevduat cüzdanının teslimi rehnin kuruluşu açısından herhangi bir hukuki sonuç doğurmayacağından hareketle, mevduat rehninin mevduat cüzdanından bağımsız olarak tesisinin mümkün olduğu ve senede bağlanmamış adi alacakların rehnedilmesi hükümlerinin uygulanması gerektiği konusunda bir şüphe bulunmamaktadır.

2.4.3.2. Mevduat Hesabının Fiilen Rehin Veren Kullanımına Bırakılması

Kanunda aksi düzenlenmemiş ise, taşınır eşyalar üzerinde rehin hakkı zilyetliğin devri suretiyle kurulabilmektedir. Gerçekten de, TMK m. 939’daki “*Kanunda öngörülen ayrık durumlar dışında taşınırlar, ancak zilyetliğin alacaklıya devri suretiyle rehnedilebilir.*” şeklindeki hüküm uyarınca, taşınır rehninin tesis edilmesi bakımından zilyetlik devrinin kurucu nitelik taşıdığı ifade edilebilir¹⁹⁶. Zilyetliğin devri suretiyle rehin tesisine paralel olarak, TMK m. 943 ise “*Taşınır rehni, alacaklının zilyet olmaktan çıkması ve onu zilyet olan üçüncü kişiden geri alamaz hâle gelmesiyle son bulur*” ifadesiyle, zilyetliğin kaybının da rehni sona erdiren bir durum olduğunu düzenlemektedir. Böylelikle, söz konusu hükümler çerçevesinde rehnin kuruluşu ve sona ermesi bakımından zilyetliğin önemi açıkça

¹⁹⁵ Acar, s.94.

¹⁹⁶ Makaracı Başak, s.331, Akipek/Akıntürk, s.846, Ertaş, s.592.

vurgulanmaktadır¹⁹⁷. Bu kapsamda, rehin tesisi bakımından zilyetliğin devri kamuya açıklığının sağlanması ve güvenin korunması ilkelerinin esasını teşkil etmektedir¹⁹⁸.

TMK m. 943'ün birinci fıkrası, zilyetliğin kesin surette kaybedilmesi durumunda, rehlin akıbetinin ne olacağını düzenlemekle birlikte, aynı maddenin ikinci fıkrası ise, rehin alacaklısının rızası dahilinde rehne konu taşınırın geçici bir süreyle rehlin verenin hakimiyetine girmesi durumunda nasıl bir hukuki sonucun doğacağını hüküm altına almaktadır. Söz konusu maddeye göre, rehne konu taşınırın rehin alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehin verenin hakimiyeti altında bulunduğu süre içerisinde rehlin hükümleri askıda kalmaktadır. Rehin hükümlerinin askıda kalması, rehin hakkının o süre zarfında hüküm ve sonuçlarını doğurmadığı şeklinde de ifade etmek mümkündür¹⁹⁹. Böyle bir durumda, rehin hakkı sahibi rehlin paraya çevrilmesine ilişkin haklarından faydalanamayacaktır. Hatta bu süre içerisinde rehne konu taşınırın üçüncü kişilerce iktisap edilmesi veya üçüncü kişiler lehine üzerinde aynı hak tesis edilmesi de mümkündür²⁰⁰. Rehin konusu taşınırın zilyetliğinin tekrar kazanılması halinde ise, rehin tekrardan hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlayacaktır. Bu durumda, rehlin askıda olması bu süre zarfı içerisinde rehlin mevcudiyetini etkileyen bir tasarrufta bulunulmaması şartıyla rehin sırasını değiştirmez ve rehin hakkı ilk kurulduğu andaki sırasını korur²⁰¹.

Peki teslim bağli taşınır rehni hükümleri tahtında zilyetliğin devri ve zilyetliğin kaybedilmesine ilişkin hükümler mevduat rehni açısından ne şekilde uygulama

¹⁹⁷ İstisnai hallerde, zilyetlik devredilmeksizin rehin hakkı tesis edilebilmesi mümkündür. Teslimsiz taşınır rehni kapsamında, motorlu taşıt rehni, hayvan rehni, maden cevheri ve hava aracı rehni, zilyetliğin devri yapılmaksızın ilgili sicile tescili gerçekleştirilerek kamuya açıklığının sağlanması ve güvenin korunması ilkeleri korunmaktadır. Son dönemde yürürlüğe giren düzenlemeler ile ticari işlemlerde teslimsiz taşınır rehni uygulamalarına hukuki altyapı hazırlanmış ve bankacılık sektöründe teslim bağli taşınır rehni işlemleri daha az başvuru alan bir teminat yapısına dönüşmüştür. Fakat, mevduat rehlinin teslimsiz taşınır rehnine ilişkin söz konusu düzenlemeler tahtında tesis edilebilecek rehlin kapsamına dahil edilemeyeceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Ticari işlemlerde teslimsiz taşınır rehni düzenlemeleri için bkz. www.ito.org.tr ve www.portal.tnb.org.tr.

¹⁹⁸ Makaracı Başak, s.329, Özer, s.97.

¹⁹⁹ Sirmen, s.116-117, Özer, s.97.

²⁰⁰ Sirmen, s.117.

²⁰¹ Makaracı Başak, s.400, Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1012.

alanı bulacaktır? Mevduat ve mevduat alacağı üzerinde kurulan rehlin hukuki niteliğine ilişkin açıklamalarımızda da belirttiğimiz üzere, aksine bir hüküm bulunmadıkça, mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış adi alacakların rehni hakkında da teslim bağı rehlin hükümleri uygulanmaktadır²⁰². Mevduat alacağının rehnedilmesinde, zilyetliğin devrine konu olabilecek bir eşya mevcut olmadığı için kamuya açıklık ve güvenin korunması ilkelerini aynı sözleşme olan rehlin sözleşmesinin sağlayacağı ifade edilmektedir²⁰³. Yine bu durumda, zilyetliğin devri ve zilyetliğin kaybedilmesi konularının mevduat rehni özelinde bir anlam ifade etmeyeceği düşünülebilir. Fakat, rehlin tesisinde zilyetliğin devrindeki amacın, rehlin verenin olası tasarruflarının önüne geçilmesi olduğundan hareketle, bu fonksiyonun bankacılık uygulamasında sıklıkla karşımıza çıkan blokaj işlemi ile sağlandığı ifade edilebilecektir²⁰⁴.

Blokaj, uygulamada bankalar tarafından mevduat hesapları üzerinde gerçekleştirilen ve ilgili mevduat sahibinin söz konusu mevduat hesabı üzerinde tasarruf etme imkanını ortadan kaldıran bir işlemdir. Blokaj işlemi, mevzuatta açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte, bu işlemin hukuki dayanağını müşteri ve banka arasındaki sözleşme hükümleri oluşturmaktadır²⁰⁵. Bu kapsamda, söz konusu bloke kaydının nispi nitelikte olduğu ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği kabul edilmektedir²⁰⁶.

Böylece, mevduat alacağının rehnedilmesi durumunda, rehne konu alacağın rehlin verenin fiili hakimiyetinden çıkartılması için hesap üzerinde blokaj işleminin gerçekleştirilmesi ve böylece bankanın izni olmaksızın hesap üzerinde herhangi bir işlemin gerçekleştirilmemesi amaçlanmaktadır. Böyle bir durumda, mevduat

²⁰² Özer, s.12.

²⁰³ Özer, s.97.

²⁰⁴ Çeker, s.162. Acar, s.107, Özer, s.98.

²⁰⁵ Reisoğlu, s.1224.

²⁰⁶ Reisoğlu, s.1224, Ayrıca, BDDK tarafından çıkarılan 4 Nisan 2011 tarih ve 2011/2 sayılı Genelge ile blokaj işlemlerinin, 5510 sayılı Bankacılık Kanunu ve ikincil mevzuata uygun şekilde gerçekleştirilmesi ve banka ve müşteri arasındaki sözleşmelerde söz konusu hükümlere aykırılık taşıyan hükümlere yer verilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

alacağı üzerinde rehnin tesis edildiği ve rehnin hüküm ve sonuçlarını doğurmuş olduğundan söz edilebilir. Buna karşın, blokajın kaldırılması durumunda ise TMK m. 943 uyarınca zilyetliğin kaybedilmiş olduğundan veya rehin konusu alacağın rehin verenin fiili hakimiyetine girmiş olduğundan hareketle duruma göre rehnin sona erdiği veya askıda kaldığı ifade edilebilecektir²⁰⁷.

Günümüz bankacılık uygulamalarında, banka müşterilerine sağlanan finansman yapıları içerisinde, mevduat hesaplarının müşteri tarafından kullanılabilir olması hem banka hem de müşteri açısından büyük önem taşımaktadır. Bankalar, mevduat hesapları üzerinde rehin tesis etmek suretiyle kredi alacaklarını teminat altına almayı hedeflerken, bir yandan da kredinin geri ödenmesinin kolaylaştırılabilmesi için müşterinin para akışının rahatlatılmasına ihtiyaç duymaktadırlar. Hatta proje finansmanı yapılarında, projenin tamamlanmasından sonra oto-finance sistemi ile projenin yarattığı gelirlerin kredinin geri ödemesinde kullanılabilmesi için bu gelirler ilgili müşterinin krediyi veren bankadaki mevduat hesapları üzerinden geçirilmektedir. Bankalar, finansmanın yapısı içerisinde kullanılan bu mevduat hesapları üzerinde rehin tesis etmekte ve fakat müşterinin krediyi geri ödemesine yardımcı operasyonel süreci olumsuz şekilde etkilememek adına, bu hesaplar üzerinde rehin kurulduktan sonra blokajın kaldırılarak müşterinin bu hesaplar üzerinde tasarruf edebilmesine imkan tanınmaktadır. Bankaların, bilinçli şekilde mevduat hesabı üzerinde blokajı kaldırması ve müşterinin serbest tasarrufuna imkan tanınmasının, TMK m 943/2 anlamında rehin hükümlerinin askıda kalması sonucunu doğurduğu iddia edilebilecektir²⁰⁸. Zira, rehin konusu alacak geçici bir süreyle de olsa, rehin verenin fiili hakimiyetine girmekte ve rehin verenin bu hesaptaki parayı çekmesi durumunda rehin konusu alacak ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla, mevcut bir rehnin de varlığından söz edilemeyecektir. Peki, bu tasarruf imkanın bankalarca sınırlandırılması ve belli şartlara tabi kılınması durumunda, rehin verenin mutlak fiili hakimiyetinden bahsedilebilecek midir? Uygulamada, bankalar mevduat rehin sözleşmelerine mevduat sahibinin sadece belli şartlara tabi

²⁰⁷ Cansel, s.206, Sirmen, s.116.

²⁰⁸ Özer, s.98-99,

olarak mevduat hesabı üzerinde tasarruf edebileceğine ilişkin hükümler koymakta ve bir anlamda müşterinin fiili hakimiyetini kendi kontrolleri altına almaktadırlar²⁰⁹. Böylelikle, rehin verenin rehin konusu alacak üzerinde mutlak bir fiili hakimiyeti olduğundan söz edilemeyecek, yani bir başka deyişle söz konusu bankanın mevduat hesabından yapılacak muhtemel bir tasarruf işlemi üzerinde dolaylı kontrolü olduğu kabul edilebilecektir. Bu kapsamda, mevduat rehni kurulduktan sonra, bankaların belirlediği sınırlandırmalar ve dolaylı kontrol yapıları altında mevduat hesabının bloke edilmeksizin mevduat sahibi tarafından kullanılmasına izin verilmesi durumunda, TMK m. 943'ün uygulanmaması gerektiği ve bu paralelde rehlin mevduat hesabı üzerinde blokaj olmadığı süre boyunca hüküm ve sonuçlarını doğurabileceği kanaatindeyiz.

Ayrıca, mevduat rehlinin bu şekilde kurgulandığı bir yapıda blokajın kaldırılması her ne kadar rehlin hüküm ve sonuçlarını doğurmasına engel olmayacak olsa da, rehin verenin rehinli alacak üzerinde tasarruf etme imkanını mutlak bir şekilde ortadan kaldırmamaktadır. Gerçekten, bankanın hesap üzerinde gerçekleştirilecek bir tasarrufa izin vermesi durumunda, örneğin rehinli hesapta bulunan bir miktar paranın rehin veren tarafından çekilmesi halinde söz konusu mevduat hesabı üzerindeki rehin hakkının çekilen para tutarında son bulacağına şüphe yoktur²¹⁰. Fakat, rehin sözleşmesi tahtında mevduat rehlinin kapsamının ileride ilgili hesapta doğacak olan mevduat alacaklarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi ve böylece sona eren rehlin yerine yenisinin gelmesi mümkün olabilmektedir. Bu doğrultuda, bankalar rehin sözleşmelerinin kapsamına ilgili mevduat hesabında bulunan “doğmuş ve doğacak tüm mevduat alacağı” şeklinde ifadeler ekleyerek, mevduat hesabından para çekilmiş olsa bile rehlin devamını sağlamayı hedeflemektedirler. Söz konusu ibarelerin, ilgili hesabın ayırt edici özelliklerinin rehin sözleşmesinde belirtilmesi koşuluyla geçerli olacağı görüşünden hareketle, hesaptan çekilen para

²⁰⁹ Bankaların finansman işlemlerinde hesap rehin sözleşmeleri tahtında kullandığı benzer bir hükmü burada belirtmekte fayda görüyoruz: “*Herhangi bir temerrüt haline kadar, Rehin Verenler, Kredi Sözleşmesinin hükümlerine uygun olarak ve Kredi Sözleşmesinde izin verildiği ölçüde ve ticari faaliyetlerinin devamlılığı için, rehinli hesaplar üzerinde işlem yapabilirler ve rehlinli hesaplardaki tutarlar üzerinde tasarruf edebilirler.*”

²¹⁰ Makaracı Başak, s.397, Sirmen, s.113,

üzerindeki rehnin sona erdiği ve fakat söz konusu hesaba yatırılacak olan yeni bir tutarın üzerinde rehnin tekrar doğacağı kabul edilebilecektir²¹¹.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVDUAT REHNİNİN HÜKÜMLERİ

3.1. MEVDUAT REHNİNİN KAPSAMI

Mevduat alacağının rehnedilmesinde, rehin kapsamının iki farklı başlık altında incelenmesi gerekmektedir: (i) teminat altına alınan alacak bakımından rehnin kapsamı, ve (ii) rehnin konusunu oluşturan mevduat alacağı bakımından rehnin kapsamı. Söz konusu iki kapsamı aşağıda detaylı şekilde ele alacağız.

3.1.1. Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından Rehnin Kapsamı

Teslime bağlı taşınır rehni kapsamına ilişkin TMK m. 946/II hükmü gereğince, rehin hakkı, alacaklıya asıl alacak ile birlikte anapara faizini, dava ve takip giderlerini ve temerrüt faizi ve paraya çevirme giderlerini teminat altına almaktadır²¹². Söz konusu hükmün, senede bağlanmamış adi alacakların rehni için kıyasen uygulanacağından hareketle, mevduat rehni özelinde de söz konusu kalemler teminat altına alınan alacak bakımından rehnin kapsamını oluşturacaktır²¹³.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, rehnin teminat altına alınan alacak bakımından kapsamının çerçevesi TMK m. 946 ile çiziliyor olsa dahi, söz konusu hükmün emredici nitelikte olmaması sebebiyle bu kapsamın taraflarca genişletilmesi veya daraltılması da mümkün olacaktır²¹⁴. Fakat, aynı mevduat alacağı üzerinde birden çok rehnin tesis edilmiş olması halinde, sıra bakımından sonradan gelen rehin hakkı

²¹¹ Özer, s.100, Sirmen, s.28, Makaracı Başak, s.55.

²¹² Makaracı Başak, s.193, Sirmen s.69.

²¹³ Özer, s.65.

²¹⁴ Makaracı Başak, s.196, Sirmen s.69, Göksoy, s.226, Köprülü/Kaneti, s. 471.

alacaklılarının muvafakati olmaksızın üst sıralardaki rehin hakkının teminat altına alınan alacak bakımından genişletilmesi mümkün olmayacaktır²¹⁵. Zira, arkadan gelen rehin hakkı sahiplerinin alacaklarına kavuşması zorlaştırılmış olacaktır.

TMK m. 946/II uyarınca, teminat altına alınan asıl alacak ana alacağın kendisidir. Söz konusu ana alacak, genellikle bir para alacağı olmakla birlikte, bazı durumlarda yapma veya yapmama borcuna ilişkin bir edim niteliğinde de kendini gösterebilir²¹⁶. Böyle bir durumda, ifa edilmeyen borçta temerrüde düşülmesi sebebiyle ortaya çıkabilecek zararın tazmini ve varsa buna ilişkin cezai şart da rehnin kapsamına dahil olabilecektir. Bu durum söz konusu taleplerin rehinle temin edilen alacakla sıkı bağ içinde olmasının bir görünümüdür²¹⁷. Ayrıca, birden çok alacağın aynı mevduat rehni tahtında teminat altına alınmış olması ve tüm bu alacakların aynı anda muaccel hale gelmiş olması durumunda, rehin paraya çevrilmesi sonrasında elde edilen tahsilatın söz konusu alacaklardan hangisinin öncelikli karşılanacağını alacaklı belirleyecektir²¹⁸. Bu durum, uygulamada birden çok kredi sözleşmesinin teminatını oluşturması için tesis edilen hesap rehni sözleşmelerinde kendini göstermektedir.

Taraflar, rehinle teminat altına alınan ana alacak için anapara faizi kararlaştırmış olabilirler. Bu kapsamda, rehnin kapsamına söz konusu anapara faizinin dahil edilmesi için alacağın doğumuna yol açan hukuki ilişkide bu faizin belirtiliyor olması gerekmektedir²¹⁹. Yani, rehin sözleşmesinde kararlaştırılan anapara faiz tutarı belirtilmiyor olsa bile, teminat altına alınan kredi sözleşmesinde söz konusu faiz tutarının gösterilmiş olması yeterli olacaktır²²⁰. Alacak rehninde, anapara faizi gibi sözleşmesel faizler kanunen rehnin kapsamına dahil olabilmektedir. Sözleşmesel faizin oranı, rehin alan ile borçlu arasında kararlaştırılabilir. Fakat,

²¹⁵ Cansel, s.156, Özer, s.65, Çakırca, s.56.

²¹⁶ Eskiocak, s.79, Özer, s.66.

²¹⁷ Acar, s.82.

²¹⁸ Sirmen, s.70.

²¹⁹ Makaracı Başak, s.196.

²²⁰ Köprülü/Kaneti, s.285, Saymen/Erbil, s.715.

borçlu sonradan rehin alan ile anlaşarak rehin verenin ve sıra bakımından sonra gelen rehin hakkı sahiplerinin muvafakati olmaksızın faiz oranını artıramaz²²¹.

Temerrüt faizi, yine sözleşmesel faizlerde olduğu gibi herhangi bir sınırlama olmaksızın rehinle teminat altına alınan alacağın kapsamına dahil olabilecektir²²². Taraflar temerrüt faizi oranını belirlememişler ise, kanunun ilgili hükümleri esas alınarak hesaplanacak²²³ ve bu şekilde rehnin kapsamına dahil olacaktır.

Rehnin paraya çevrilmesi neticesinde ortaya çıkacak olan takip giderleri de rehinle teminat altına alınan alacağın kapsamına dahil edilebilmektedir. Takip giderleri, icra organlarının icra işleminin gerektiği şekilde ve kanunlara uygun olarak yapılabilmesi için gereken masraflar olarak tanımlanabilir²²⁴. Bu anlamda, asliye hukuk mahkemeleri nezdinde rehne konu alacağa ilişkin açılacak davalar için yapılan masrafların bu kapsamda değerlendirilmemesi gerekmektedir.

3.1.2. Rehnin Konusu Bakımından Rehnin Kapsamı

Mevduat alacağının rehninde tesis edilen alacağın kapsamına öncelikli olarak mevduatın kendisi girer²²⁵. Kural olarak, rehnin konusunu oluşturan alacağın tamamı rehnin kapsamına dahil olmaktadır. Fakat, bölünebilir veya kısmen devredilebilir bir alacak olması durumunda, taraflar alacağın belirli bir kısmının rehne dahil olmasını kararlaştırabilirler²²⁶. Mevduat alacağı da bu özelliği taşıması sebebiyle, söz konusu mevduat alacağının belirli bir kısmı üzerinde de rehin kurulabilmesi mümkündür. Örneğin, mevduat rehni sözleşmesinde ilgili mevduat

²²¹ Sirmen, s.70.

²²² Sirmen, s.70, Özer, s.67.

²²³ 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun uyarınca, temerrüt faizi miktarının sözleşmede kararlaştırılmamış olduğu hallerde, akdi faiz miktarı aynı kanununda belirtilen akdi faiz için öngörülen miktarın üstünde ise, temerrüt faizi, akdi faiz miktarından az olamaz. Akdi faiz, 30.12.2005 tarih ve 26039 sayılı Resmi Gazetede'de yayımlanan, 19.12.2005 tarih ve 2005/9831 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının ilgili hükmü gereğince yıllık % 9 olarak tespit edilmiş ve ilgili kanun metnine işlenmiştir.

²²⁴ Makaracı Başak, s.193, Üstündağ s.55, Kuru, s.118.

²²⁵ Özer, s.68, Şener, s.315

²²⁶ Sirmen, s.71, Makaracı Başak, s.207, Acar, s.85.

hesabının ayırt edici özellikleri ile birlikte söz konusu hesaba gelen tutar için bir üst limit belirlenerek bu limitin üstünde kalan tutarların rehnin kapsamı dışında kalması sağlanabilecektir.

Rehnin kapsamına, mevduat alacağının kendisi ile birlikte alacağın fer'ileri de dahil edilebilmektedir²²⁷. Örneğin, vadeli bir mevduat hesabı üzerinde alacak rehni tesis edilmesi durumunda, vadeli mevduat tahtında elde edilecek faiz gelirleri de rehnin kapsamı içinde kabul edilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, TMK m. 959 hükmü gereğince, aksi kararlaştırılmış olmadıkça vadesi henüz gelmemiş olan faiz gelirleri rehnin kapsamına dahil olduğudur²²⁸. Diğer bir ifadeyle, rehin kurulduktan sonra vadesi geçmiş olan faiz gelirlerinin rehnin kapsamına dahil edileceğine yönelik taraflarca bir anlaşma bulunmuyorsa, söz konusu faiz gelirleri rehnin kapsamı dışında kalacaktır²²⁹.

3.2. REHİN VEREN VE REHİN ALAN ARASINDAKİ BORÇ İLİŞKİSİ

3.2.1. Genel Olarak

Mevduat alacağı üzerinde rehnin tesis edilmesiyle birlikte, rehin veren ve rehin alan arasındaki rehin ilişkisini düzenleyen hak ve yükümlülükler meydana gelir. Söz konusu hak ve yükümlüler bazen rehnin aynı niteliğinden kaynaklanmakta, bazen de taraflarca kararlaştırılan veya kanundan doğan alacak-borç ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır²³⁰.

²²⁷ Makaracı Başak, s.207, Sirmen, s.71.

²²⁸ Makaracı Başak, s.208.

²²⁹ Ayiter, s.196, Saymen/Elbir, s.700.

²³⁰ Sirmen, s.73, Çakırca, s.58.

Rehin alan ve rehin veren arasındaki bu rehin ilişkisinde hak ve yükümlülüklerin birçoğu kaynağını kanundan almış olsa da, taraflar arasındaki asıl borç ilişkisini çıkış noktası, rehin sözleşmesinin kendisidir²³¹. Taraflar, rehin sözleşmesi tahtında kanundaki emredici hükümlere uygun şekilde ve sözleşme serbestisi çerçevesinde mevcut hak ve yükümlülükleri düzenleyebilir ve yenilerini yaratabilirler. Bu durum, rehin hakkı tesisinin sebebe bağlı olduğu görüşünü destekleyici mahiyettedir. Yani, rehin hakkına temel teşkil eden ve tarafların hak ve yükümlülüklerinin düzenlendiği rehin sözleşmesinin geçersiz olması durumunda, tasarruf işlemi geçerli olsa bile rehin hakkı geçerli şekilde kurulmamış olacaktır²³². Doktrinde, soyutluk görüşünü savunanlar ise, tarafların rehin hakkına ilişkin hak ve yükümlülüklerinin rehin sözleşmesinden kaynaklanmadığını, aksine kanundan kaynaklandığını ifade etmektedirler²³³. Bunun sebebi, soyutluk görüşünü savunurken borçlandırııcı işlemin sakatlığına rağmen rehin hakkı ile taraflar arasındaki borç ilişkisini ayakta tutabilmektir.

Taşınır rehnine ilişkin TMK m. 945 hükmü ve alacak devrine ilişkin TBK m. 191 hükmü, alacak rehni için de uygulama alanı bulabilecektir. Bu kapsamda rehin veren rehin konusu alacağın varlığını ve değerini tekeffül borcu altına girmektedir²³⁴. Böylece, rehin veren rehmin amacına uygun şekilde rehin alana rehnedilen alacak üzerindeki hakkı sağlamak ve alacağın değerinde meydana gelen eksilmeleri karşılamakla yükümlüdür. Bunun dışında, rehin veren rehin hakkının tesisi, idamesi ve paraya çevrilmesi süreçlerinde ortaya çıkan masrafları ödeme yükümlülüğü altına da girmektedir. Rehlin alan ise, kendisi lehine rehnedilmiş olan alacağın varlığını ve değerini korumakla yükümlü olup, söz konusu alacağın bir üçüncü kişiye devredilmemesi ve rehin verenin rızası alınmaksızın art rehin kurulmamasını sağlamak borcu altına girmektedir.

²³¹ Sirmen s.72, Özer, s.69.

²³² Cansel, s.29-31, Gürsoy/Eren/Cansel, s.673-674.

²³³ Köprülü/Kaneti, s.493.

²³⁴ Sirmen, s.76-77.

Rehin veren ve rehin alan arasında meydana gelen bu hak ve yükümlülükler karşılıklı olup, tabiatıyla bir tarafın borç altına girmiş olması diğerinin bu borca ilişkin alacak hakkını doğurmaktadır²³⁵. Belirtmiş olduğumuz söz konusu hak ve yükümlülükler, genel olarak taşınır rehni ve kıyasen uygulandığı alacak rehni kurumları için altı doldurulabilir şekilde sınıflandırılabilir olsa da, mevduat rehni alacağının kendine özgü dinamikleri ve bankacılık düzenlemelerinden gelen hükümler karşısında bu hak ve yükümlülükler farklı şekilde uygulama bulabilmektedir²³⁶. Bu kapsamda, söz konusu hak ve yükümlülüklerin temel özelliklerini incelerken, bunların mevduat rehnindeki yansımalarına da yer geldikçe değiniyor olacağız.

3.2.2. Rehlin Veren Borçları

Rehin veren, rehlin tesis edilme amacına uygun olarak rehnedilen alacağın varlığını ve değerini tekeffül borcu altına girmektedir. Alacak rehni kapsamında, alacağın varlığı ve değerini tekeffül borcuna ilişkin özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, doktrinde alacağın devrine ilişkin TMK m. 191 hükmü alacak rehnine kıyasen uygulanması gerektiği ifade edilmektedir²³⁷. Bu hüküm uyarınca, ivazlı bir alacak devrinde, devir eden devir sırasında alacağın varlığını ve borçlunun ödeme gücüne sahip olduğunu garanti etmektedir. Böylece, rehin veren de rehlin tesisine ilişkin rehne konu bir alacağın var olduğunu beyan etmekte ve bunu garanti etmektedir. Burada asıl ifade edilmek istenen, rehin verenin rehlin tesis edilmesine elverişli bir şekilde söz konusu alacak üzerinde rehin kurulmasını sağlama borcu altına girmesidir²³⁸. Bu kapsamda, eğer rehin verilen alacak, rehlin kurulması sırasında henüz doğmamış veya talep edilebilir bir niteliği haiz değilse, rehin veren söz konusu eksikliği veya ayıbı bilmiyor olması dikkate alınmaksızın TBK m. 191 hükmü uyarınca sorumlu kabul edilecektir. Tabi, taraflar rehni sözleşmesi tahtında ileride doğması muhtemel ve şarta bağlı bir alacağın

²³⁵ Sirmen, s.73, Acar, s.114.

²³⁶ Özer, s.69.

²³⁷ Sirmen, s.72, Özer, s.73, Cakırca, s.62.

²³⁸ Sirmen, s.78, Acar, s.115.

rehnedilmesi yönünde anlaşmış olmaları durumunda, söz konusu eksiklik veya ayıp sebebiyle rehin verenin tekeffül sorumluluğuna gidilemeyeceği de şüphesizdir. Örnek olarak, ihbarlı veya birikimli mevduat hesabının rehnin konusunu oluşturması durumunda, bunların talep edildiği an ödenebilir durumda olmaması veya henüz söz konusu hesaplara yatırılan bir paranın mevcut olmaması söz konusu borca aykırılık teşkil etmeyecektir²³⁹.

Ayrıca, rehin verenin rehin konusu alacağın varlığını ve değerini tekeffül borcu, rehnin kurulmasıyla birlikte sona ermez, aksine rehnin kurulmasından sonra da devam eder. Bu kapsamda, rehin veren rehin tesis edildikten sonra kanunun getirdiği doğruluk ve güven kuralları çerçevesinde rehne konu alacağın varlığı ve değerini korumak için gerekli özeni göstermek zorundadır²⁴⁰. Taraflar, rehin verenin rehin kurulduktan sonra alacağın varlığını ve değerini özenli şekilde korunmasına ilişkin yükümlülüklerini, rehin sözleşmesine koyacakları hükümler doğrultusunda hafifletebilirler. Bu gibi hükümlerin, rehin verenin alacağı özenle koruma borcunun kısmi şekilde ibra edilmesi sonucu doğurduğu ifade edilebilecektir²⁴¹.

Daha önce de değinildiği üzere, TBK m. 191 hükmü uyarınca, ivazlı bir devirde herhangi bir işleme gerek olmaksızın, ivazsız bir devirde ise rehin verenin vereceği bir taahhüt ile devir eden devir borçlusunun ödeme gücünü tekeffül borcu altına girmektedir. Söz konusu hükmün alacak rehnine kıyasen uygulanmasından hareketle, mevduat alacağında rehin veren kişinin mevduat hesabının bulunduğu bankanın ödeme gücünü garanti ettiği ifade edilebilecektir. Önemle belirtmek gerekir ki, bankacılık sektöründeki uygulamalar ve yürürlükteki düzenlemeler dikkate alındığında²⁴² herhangi bir üçüncü kişiye kıyasla bankanın ödeme gücünün

²³⁹ Acar, s.116.

²⁴⁰ Sirmen, s.78, Acar, s.116, Özer, s.73.

²⁴¹ Makaracı Başak, s. 240, Özer, s.74.

²⁴² Basel prensipleri çerçevesinde BDDK'nın ekonomik kriz ve piyasalardaki büyük dalgalanmalar gibi olumsuz senaryolar karşısında bankalar için getirmiş olduğu sermaye yeterlilik ve likidite yeterlilik kriterleri doğrultusunda, bankaların ödeme gücü kuvvetlendirilmiştir. İlgili düzenlemelerin detayları için bkz. www.bddk.gov.tr.

oldukça sağlam olduğu muhakkaktır. Bununla birlikte, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun sağladığı sigorta güvencesi²⁴³, söz konusu tekeffül borcunun yerine getirilmemesi riskini de bertaraf eder niteliktedir. Bu doğrultuda, mevduat alacağı rehninde üçüncü kişi borçlunun ödeme gücünü tekeffül borcunun, daha ilk günden teorik olarak yerine getirilmiş olduğu kabul edilebilecektir²⁴⁴.

Rehin veren, rehne konu alacağın muhafazası, paraya çevrilmesi ve bunun sonucunda elde edilen tutarın tahsiline ilişkin rehin alan tarafından yapılan harcama ve masrafları ödeme yükümlülüğü altındadır. Örneğin, senede bağlanmış alacakların rehninde, rehne konu hisse senedinin güvenli bir biçimde saklanması sebebiyle ve paraya çevrilmesi durumunda icra sürecinde doğan icra masraflarının rehin veren tarafından ödenmesi gerekmektedir²⁴⁵. Mevduat rehni özelinde ele alındığında, bu masraflar, bankadaki hesabın rehnedilmesi sebebiyle ortaya çıkan hesap işletim ücreti ve benzeri ücretlerin ödenmesi şeklinde örneklendirilebilir.

3.2.3. Rehın Alanın Borçları

Taşınır rehnine ilişkin TMK m. 945 hükmü uyarınca, rehinli alacaklı, rehinli taşınırın kaybolması, yok olması veya değerinin azalması yüzünden meydana gelen zararlardan, bunların kendi kusuru olmaksızın doğduğunu ispat etmedikçe sorumlu olmaktadır. Söz konusu hüküm adi alacakların rehnedilmesinde kıyasen uygulama bulmaktadır. Böylece, rehin veren gibi rehin alan da, üzerinde rehin tesis edilmiş olan alacağın varlığını ve değerini korumakla yükümlüdür²⁴⁶. Senede bağlanmış alacakların rehninde, rehin alan kişi söz konusu senetlerin korunması için gerekli özeni göstermek durumundadır. Bu özenin sınırını doğruluk ve güven kuralları

²⁴³ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun sağladığı sigorta güvencesi ile ilgili tutar ve diğer detaylar için bkz. dipnot 16.

²⁴⁴ Özer, s.74.

²⁴⁵ Sirmen, s.80-81, Makaracı Başak, s.239.

²⁴⁶ Sirmen, s.80, Çakırca, s.58.

belirlemektedir²⁴⁷. Örneğin, hisse senetlerinin üzerinde rehin tesis edilmesi durumunda, rehin alan kendisine teslim edilen söz konusu hisse senetlerini bir üçüncü kişinin ulaşamayacağı güvenli bir kasada veya başka bir koruma aracıyla muhafaza etmesi gerekmektedir. Rehin Alan, alacağın korunmasına ilişkin gerekli özeni göstermemiş olması durumunda, kendi kusurundan kaynaklanmadığını ispat edemediği müddetçe, alacağı temsil eden senedin kaybolması, yırtılması veya zayı olmasından kaynaklanan zararlardan kendisi sorumlu olacaktır²⁴⁸.

TMK m. 945, alacağın veya bir başka deyişle alacağı temsil eden senedin fiziken korunması dışında, ayrıca söz konusu rehne konu alacağın değerinin de rehin alan tarafından korunması gerektiği hüküm altına almaktadır. Fakat bu yükümlülük, rehin konusu alacağın değerini tekeffül borcundan ziyade, rehnin değerini korumak için gerekli önlemleri alması ile sınırlıdır. Bu kapsamda, rehin alan söz konusu alacağın değerinde meydana gelen değer düşüşlerinden ancak kendi kusurundan kaynaklanmış olması şartıyla sorumlu olacaktır²⁴⁹. Yoksa, piyasada gerçekleşen ve rehin alanın müdahale edemeyeceği bir sebepten ötürü bir değer düşüşü meydana gelmiş olması durumunda, söz konusu değer düşüşünden dolayı rehin alan sorumlu tutulamayacaktır. Borsada işlem gören hisse senetlerinin, spekülasyon ve manipülasyonlar sebebiyle değer kaybetmesi buna örnek gösterilebilir. Bunun dışında, rehin alan değer kaybına sebep olmuyor olsa bile, değer kaybı tehlikesinin varlığından haberdar ise bunu derhal rehin verene bildirmekle yükümlüdür²⁵⁰.

Rehne konu alacağın varlığını ve değerini koruma borcunda, senede bağlı alacaklarda vermiş olduğumuz örnekler mevduat niteliğinde bir alacağın rehnedilmesi durumunda anlamını yitirebilecektir²⁵¹. Zira, mevduat rehninde rehin konusu eşyanın para niteliğinde olması ve söz konusu paranın bankanın diğer malvarlıklarına karışması sebebiyle, teorik olarak mevduat alacağının varlığını

²⁴⁷ Cansel, s.158, Özer, s.70, Çakırca, s.58.

²⁴⁸ Sirmen, s.81.

²⁴⁹ Sirmen, s.82.

²⁵⁰ Özer, s.70.

²⁵¹ Acar, s.121.

korumak gibi bir yükümlülüğün olmadığı iddia edilebilecektir. Yine de, bankanın Bankacılık Kanunu ve diğer ikincil mevzuatlar çerçevesinde, mevduat alacağının gerekli teknik ve operasyonel altyapı ile doğru şekilde izlenmesi ve kayıtlarının hatasız şekilde tutulması gerekmektedir. Bu sebeple, belirtilen işlemler esasen mevduat alacağının korunması borcunun bir yansımasıdır. Tabi bu durum, rehin alan kişinin aynı zamanda o mevduatı nezdinde bulunduran banka için geçerli olacaktır.

Para piyasalarındaki gelişmeler, mevduat alacağının para cinsine bağlı olarak değer kaybetmesine sebep olabilecektir²⁵². Böyle bir durumda, rehin alacaklısı söz konusu gelişmeler çerçevesinde kendisine tanınmış olan yetkilere bağlı olarak bu değer kayıplarından kendi kusuru oranında sorumlu tutulabilecektir. Örneğin, mevduat hesabından parayı tahsil etme yetkisinin rehinli alacaklıya tanınmış olması durumunda, mevduatın rehinli alacaklı tarafından zamanında tahsil edilmemesinden kaynaklanan bir değer kaybından rehinli alacaklı sorumlu olacaktır²⁵³. Ayrıca, rehnedilen alacağın değer kaybetme tehlikesi devam etmekte ise, teslim şartlı taşını rehne özgü tedbirlere alacak rehninde de başvurabilmek mümkündür. Bu gibi durumlarda, rehinli alacaklının sırası muhafaza edilmek kaydıyla, rehne konu alacağın bir başka alacak ile değiştirilmesi mümkündür. Mevduat rehni özelinde konuyu ele aldığımızda, rehnedilen mevduat alacağını farklı bir para birimi üzerinden tekrar rehnedilebilir²⁵⁴. Tabi, bu durumda yine rehinli alacaklının sırasının korunması gerekmektedir.

TMK m. 945/II'de, "*rehinli taşınırı kendiliğinden başkasına devir veya rehnedilen alacaklı, bundan doğan bütün zararlardan sorumlu olur*" ifadesiyle teslime bağlı taşınır rehninde ve kıyasen uygulanan alacak rehninde rehin alana rehne konu eşyayı devretmeme ve rehin verenin rızası olmadan tekrar rehin vermeme yükümlülüğü hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda, rehinli alacaklının rehne konu

²⁵² Özer, s.71.

²⁵³ Çakırca, s.59, Acar, s.122.

²⁵⁴ Özer, s.71, Acar, s.122.

eşyayı devretmesi veya üzerinde tekrar rehin tesis etmesi iyiniyetli üçüncü kişinin iktisabı halinde bir zarar meydana getirmektedir²⁵⁵. Bu durum, alacak rehni özelinde rehne konu alacağın hamiline yazılı hisse senedine bağlanmış bir alacak olması ve söz konusu hisse senedinin iyiniyetli üçüncü kişiye devredildiği veya söz konusu üçüncü kişi lehine rehnedildiği durumlarda uygulama bulabilir²⁵⁶. Bu sebeple, rehne konu mevduat alacağının üçüncü bir kişiye devri veya rehin verenin rızası alınmaksızın üçüncü bir kişi lehine tekrar rehnedilmesi mümkün olmayacaktır.

TMK m. 944 hükmü uyarınca, rehinle temin edilen alacağın ifa, ibra, takas gibi nedenlerden dolayı sona ermesi durumunda, feri bir ayni hak niteliğinde olan rehin hakkının ortadan kalktığı durumlarda, rehne konu eşyanın rehin verene geri iadesi zorunludur²⁵⁷. Senede bağlanmış alacakların rehninde söz konusu yükümlülük, senedin rehin verene geri teslimi ve eğer herhangi bir rehin cirosu söz konusuysa cironun silinmesi ve rehnin kaldırılması şeklinde yerine getirilebilir. Senede bağlanmamış adi alacak niteliğinde olan mevduat alacağında ise, rehne konu mevduat hesabının ilgili rehin verenin herhangi bir sınırlandırmaya tabi olmaksızın tasarruf edebilecek şekilde kullanımına bırakılması durumunda, rehinden önceki hukuki ve fiili durumun sağlandığı ifade edilebilir²⁵⁸.

3.3. REHİN HAKKININ AYNİ NİTELİĞİNDEN DOĞAN SONUÇLAR

3.3.1. Rehin Alanın Rehni Paraya Çevirme Yetkisi

Daha önceki bölümlerde de belirtmiş olduğumuz üzere, alacak hakkı üzerinde kurulan rehin, rehin alana ayni bir teminat sağlamaktadır²⁵⁹. Bu kapsamda, alacak rehni bir alacağın teminat alınmak maksadıyla, borçlu veya bir üçüncü kişiye ait bir

²⁵⁵ Sirmen, s.83.

²⁵⁶ Cansel, s.170, Özer, s.71.

²⁵⁷ Sirmen, s.83.

²⁵⁸ Özer, s.72.

²⁵⁹ Sirmen, s.9, Aybay/Hatemi, s.209-210, Ergüne, s.34-35.

alacağın üzerinde kurulan ve rehin alana rehin konusu alacağın paraya çevrilmek suretiyle kendi alacağına öncelikli olarak kavuşma hakkı sağlamaktadır²⁶⁰. Rehin hakkının bu işlevi, TMK m. 946 uyarınca rehinli alacaklı ödenmeyen alacağının rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ödenmesini isteyebilir şeklinde ifade edilmektedir. Böylelikle, rehin hakkının bu aynı niteliği sayesinde, rehinle temin edilen borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde, rehin hakkı sahibi rehne konu alacağı paraya çevirip alacağını öncelikli olarak elde etme hakkını haiz olacaktır. Rehin sözleşmesinde bu hakkı bertaraf edebilecek veya engelleyebilecek herhangi bir düzenleme, aynı hakkın niteliği ile bağdaşmayacağından dolayı geçersiz olacaktır²⁶¹. Yani, paraya çevirme yetkisinin olmadığı bir durumda rehin hakkında da söz edilemeyecektir.

Rehin alanın paraya çevirme yetkisine başvurabilmesi için, rehinle teminat altına alınan alacağın vadesinin gelmiş olması ve buna rağmen borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemiş olması gerekmektedir²⁶². Rehin hakkının ilkelerinden biri olan talilik ilkesi gereği, alacağın akıbeti ile söz konusu paraya çevirme hakkının kullanımı sıkı bir ilişki içerisinde²⁶³. Önemle belirtmek gerekir ki, söz konusu hakkın kullanımı için borçlunun söz konusu alacakla ilgili olarak temerrüde düşmüş olmasına gerek yoktur²⁶⁴. Yukarıda belirttiğimiz üzere, kural vadenin gelmesi ile paraya çevirme hakkının kullanılması olmakla birlikte, henüz vadesi gelmemiş olan alacağa ilişkin rehnin paraya çevrilmesi hükümlerine başvurulması da mümkündür. Örneğin, rehinli alacağın sürekli devam kaybediyor olması halinde, rehin verenin talebi veya hakimın vereceği izin ile rehne konu alacağın paraya çevrilebilir.

Rehne konu alacağın paraya çevrilmesi sonrasında, tahsil edilen tutar borcun tamamını karşılıyor olması durumunda, rehin hakkı ve temin edilen alacak sona erer. Alacağın belli bir kısmı tatmin edilmiş olması durumunda ise, karşılanan

²⁶⁰ Acar, s.125, Çakırca, s.52.

²⁶¹ Eskiocak, s.136, Özer, s.75.

²⁶² Sirmen, s.85.

²⁶³ Çakırca, s.66, Özer, s.76.

²⁶⁴ Sirmen, s.85, Özer, s.76

kısımla aynı oranda rehin verenin rehin alana sağlamış oldu teminat hakkı da sona erer. Paraya çevirme işlemi sonrasında, borcun karşılanmayan kısmı için borçlu tüm malvarlığı ile söz konusu borca ilişkin sorumluluğu devam etmektedir. Bu doğrultuda, alacaklı İcra ve İflas Kanunu genel hükümlere başvurmak suretiyle alacağının geri kalan kısmını takip etme yoluna gidebilir²⁶⁵. Rehlin borçlu olmayan bir üçüncü kişi tarafından verilmiş olması durumunda ise, rehin verenin boştan sorumluluğu yalnızca rehnedilen alacak ile sınırlı olması sebebiyle, rehin hakkı sahibi söz konusu üçüncü kişinin diğer malvarlığına başvurmaktan yoksun kalacaktır²⁶⁶. Tabi, bu durumda dahi rehin verenin rehnedilen alacağın varlığını ve değerini sağlama borcu bulunmaktadır.

Rehlin paraya çevrilmesi hükümlerini mevduat rehni özelinde incelediğimizde, rehin hakkı sahibinin bir üçüncü kişi olması veya kendi nezdinde tuttuğu mevduat hesabı üzerinde rehin hakkı sahibi olan banka olmasına göre rehlin paraya çevrilmesi hakkının kullanımı farklılık gösterebilecektir. Öncelikle, üçüncü kişi lehine tesis edilmiş olan bir rehne ilişkin olarak rehlin paraya çevrilmesi, senede bağlanmış veya bağlanmamış olan alacaklara ilişkin hükümler doğrultusunda gerçekleşecektir²⁶⁷. Şöyle ki, rehin alan rehinle teminat altına alınan alacağın muaccel olması üzerine, İcra ve İflas Kanunu hükümleri çerçevesinde icra müdürlüğü nezdinde ilgili prosedürleri izleyerek rehlin paraya çevrilmesini talep edebilecektir. Sonrasında, icra müdürlüğü mevduat hesabının bulunduğu bankaya bildirimde bulunarak ilgili mevduat hesabında bulunan paranın kendisine tevdi edilmesini sağlayacaktır ve tevdi edilen söz konusu paranın rehin hakkı sahibine ve varsa diğer alacaklılara dağıtılacaktır.

Rehne konu mevduat hesabı üzerinde, hesabı kendi nezdinde bulunduran bankanın rehin alan sıfatını haiz olması durumunda ise, söz konusu bankanın yukarıda belirtmiş olduğumuz icra hükümleri çerçevesinde paraya çevirme hakkının

²⁶⁵ Sirmen, s.86, Çakırca, s.53.

²⁶⁶ Çakırca, s.53.

²⁶⁷ Özer, s.76.

kullanmasına gerek kalmamaktadır. Böyle bir senaryoda, rehin alanın borçlusu olduğu alacak üzerinde rehin tesis edilmesi hali, yani düzensiz bir rehin hakkının varlığından söz edilebilecektir²⁶⁸. Böylelikle, rehinle teminat altına alacağın vadesi geldiğinde rehin hakkı sahibi bankanın söz konusu alacağı kendi borcu ile takas etme imkanına kavuşabilecektir²⁶⁹. Doktrinde, düzensiz rehnin kurulması ile birlikte rehne konu mevduat alacağının bankanın mülkiyetine geçmesi ve bankanın diğer malvarlığı ile karışmasından hareketle, takas için gerekli olan karşılıklı iki alacağın bulunmadığı ifade edilmektedir²⁷⁰. Bu sebeple teminat altına alınan alacak ve rehne konu alacağın birbiri ile bütünleşmesi durumunda, herhangi ek bir işleme gerek olmaksızın kendiliğinden takasa uğrayacakları savunulmaktadır.

3.3.2. Lex Commissoria Yasağı

Rehin hakkının aynı nitelikte olmasından doğan bir başka sonuç ise “lex commissorica” yasağıdır. TMK m. 946 hükmü uyarınca, borcun ödenmemesi halinde rehinli taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçmesini öngören sözleşme hükmü geçersiz olmaktadır. Bu bakımdan, rehin alan ile rehin veren rehinle teminat altına alınan alacağın ödenmemesi durumunda rehne konu taşınırın mülkiyetinin rehin alana geçeceğine dair bir anlaşma yapmış olmaları durumunda, söz konusu anlaşma geçersiz kabul edilecek ve taraflar için bağlayıcı olmayacaktır²⁷¹. Bu yasak, bir alacağın rehnedilmesinde de aynı şekilde uygulanmaktadır²⁷².

Lex commissorica, Roma İmparatorluğu döneminde uygulama bulan ve sonrasında hukuk düzeni çerçevesinde rehin verenin korunması amacıyla yasaklanan bir anlaşmadır²⁷³. Bu anlaşmaya göre, borçlunun borcunu ödememesi durumunda, rehin alanın isteği üzerine rehnin konusu teminatın mülkiyeti rehin alana geçmektedir. Böyle bir anlaşmanın, gücü elinde bulunduran rehin hakkı sahibinin,

²⁶⁸ Helvacı, s.113, Cansel, s.64-65.

²⁶⁹ Sirmen, s.103, Özer, s.77.

²⁷⁰ Cansel, s.67, Özer, s.77-78.

²⁷¹ Çakırca, s.55.

²⁷² Sirmen, s.87, Acar, s.128.

²⁷³ Helvacı, s.7, Çakırca, s.54, Makaracı Başak, s.273.

borçlunun zayıf durumundan faydalanarak alacak tutarından daha yüksek tutarda bir rehin konusuna sahip olmasına ve bu doğrultuda rehin hakkının amacına aykırı bir sonuç doğurmaya elverişli olduğu ifade edilebilecektir²⁷⁴. Bu sebeple, lex commissoria veya bu sonucu doğuracak diğer her türlü anlaşma, rehin verenin bu gibi riskler karşısında haklarının korunması ve hukuk düzeni ve rehin kurumunun adil işleyebilmesi amacıyla kural olarak yasaklanmıştır²⁷⁵.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, lex commissoria yasağı teminatın değerinin rehinle temin edilen alacak tutarından yüksek olması durumunda, rehin verenin haklarını korumayı amaçlamaktadır²⁷⁶. Bu sebeple, rehin verilen alacağın rehin verenin rızası ile rehin alana ödenmesi veya rehin alanın rehnedilen alacağı tahsile yetkili kılınmış olması, lex commissoria yasağına takılmaz. Buna ilişkin hükümler, rehin sözleşmelerine eklenebilmekte ve taraflar için geçerli ve bağlayıcı olabilmektedir. Böyle bir durumda, rehin alan tahsil ettiği tutarı, kendi alacağına kadar olan kısmı için kullanabilecek, artan kısmı ise rehin verene geri iade etme borcu altına olacaktır.

Rehinle teminat altına alınan alacağın muaccel olması durumunda, rehin veren ile rehin alan arasında rehin konusunun mülkiyetinin rehin alana geçirileceğine ilişkin anlaşmalar lex commissoria yasağı içerisine girmez²⁷⁷. Böyle bir durumda, belli bir oranda rehin alanın rehin veren üzerindeki baskısı azalmış olacaktır ve rehin veren alacağın paraya çevrilmesi veya mülkiyetinin doğrudan rehin alana geçirilmesi konusunda karar verebilmesi söz konusudur. Bu sebeple, rehin alanın ifa yerine edim veya ifa uğruna edim şeklinde, mülkiyetin rehin alana geçirilmesi konusunda taraflar anlaşabileceklerdir.

Bunun dışında, mevduat rehni özelinde konuyu ele aldığımızda, bankanın uhdesinde bulunan mevduat hesabı üzerine söz konusu banka lehine rehin tesis

²⁷⁴ **Makaracı Başak**, s.274, **Eskiocak**, s.188.

²⁷⁵ **Özer**, s.79.

²⁷⁶ **Makaracı Başak**, s.274.

²⁷⁷ **Özer**, s.79, **Köprülü/Kaneti**, s.462, **Sirmen**, s.87, **Acar**, s.130.

edilmiş olması durumunda, lex commissoria yasağı anlamını yitirmektedir²⁷⁸. Çünkü, düzensiz rehin olarak ifade ettiğimiz senaryoda rehin konusu paranın mevduat hesabına yatırıldığı anda bankanın malvarlığı ile karışması söz konusudur. Bu sebeple, rehinle teminat altına alınan bir borcun muaccel olması durumunda, bankanın mülkiyetine geçirilebilecek bir rehin konusundan bahsetmek mümkün olmayacaktır.

3.3.3. Rehnedilen Mevduat Alacağının Yönetimi ve Ödenmesi

3.3.3.1. Rehnedilen Mevduat Alacağının Yönetimi

Rehnedilen alacağın yönetimi, genel olarak söz konusu alacağın muhafaza edilmesi ve ileri sürülebilmesi için alınması gereken tedbirleri ifade etmektedir²⁷⁹. Gerçekten de, TMK m. 961/1’de “*Özenli bir yönetim, rehnedilmiş alacağın muacceliyetinin ihbarını ve tahsil edilmesini gerekli kılıyorsa alacaklı bu işlemleri yapabilir; rehin alacaklısı da alacaklıyı bu işlemlerin yapılmasına zorlayabilir.*” hükmüyle alacağın yönetimine ilişkin alınması gereken aksiyonların bir anlamda çerçevesi çizilmiştir. Dikkat edilirse, alacağın yönetimine ilişkin alınması gereken tüm tedbirler tek tek sayılmamıştır. Nitekim, muacceliyet ihbarı ve tahsil kavramları alacağın elde edilmesi kapsamında yönetime ilişkin tüm işlemleri içerebilecek niteliktedir²⁸⁰.

TMK m. 961/1 uyarınca, rehnedilen alacağın yönetimi kural olarak rehin verene ait olmakla birlikte, bu yönetim hakkının bir bakıma görev niteliğinde olduğu da ifade edilebilir²⁸¹. Zira, alacağın yönetimine dair alınması gereken aksiyonların gereği gibi ve zamanında alınmaması, teminat değerinde eksilmelere ve hatta teminatın tamamen özelliğini yitirmesine sebep olabilecektir²⁸². Böyle bir durumda, rehin verenin rehnedilen alacağın varlığını ve değerini sağlama borcunu ihlal edeceği

²⁷⁸ Özer, s.79, Acar, s.129.

²⁷⁹ Sirmen, s.88, Özer, s.80.

²⁸⁰ Sirmen, s.88.

²⁸¹ Sirmen, s.89.

²⁸² Özer, s.81.

şüphesizdir. Ayrıca, rehin veren mevduatın özenli şekilde yönetimi için gereken tedbirleri almak için rehin alanın rızasına ihtiyacı yoktur²⁸³.

TMK m. 961/1'e göre, rehne konu alacağın muaccel hale gelebilmesi için gereken muacceliyet ihbarının yapılması rehin verenin sorumluluğundadır. Bu sebeple, rehin alan tarafından yapılacak bir muacceliyet ihbarının söz konusu alacak üzerinde hukuki bir etkisi olmayacaktır²⁸⁴. Nitekim, rehin alanın mevduat üzerinde tasarruf yetkisi bulunmadığından, kendisinin yapacağı ihbar ile muacceliyetin gerçekleşmesi mümkün değildir²⁸⁵. Yine aynı maddede belirtilen yönetime ilişkin tedbirlerin ve rehin verenin yetkisi dahilinde olan alacağın tahsili, temerrüt ihbarı, icra takibi ve dava açma gibi fiillerin gerçekleştirilmesini ifade eder. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, söz konusu işlemlerin gereği gibi yapılmaması durumunda alacağın değerinde meydana gelen bir zarar ortaya çıkarsa, rehin verenin alacağın değerini ve varlığını tekeffül borcundan hareketle söz konusu zararı rehinli alacaklıya ödemekle yükümlü olacaktır²⁸⁶. Söz konusu yönetime ilişkin tedbirleri, mevduat rehni özelinde dikkate aldığımızda bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, banka ile hesap sahibi arasındaki ilişkide bankanın ödeme yapma yükümlülüğü ile birlikte, hesap sahibinin de kural olarak dilediği zaman hesaptaki parayı geri alma hakkı mevcuttur. Bu kapsamda, alacak hakkı olan mevduatın muaccel hale gelmesi veya tahsil edilmesi kapsamında gereken işlemlerin yapılmasına gerek olmayacaktır²⁸⁷. Böylece, kıymetli evraka ya da adi senede bağlı alacaklarda uygulanan tedbirler, bazı durumlarda mevduat rehninde uygulama alanı bulamayabilecektir.

Mevduat alacağının rehnedilmesinde, alacağın tahsil edilmesi ilgili olarak TMSF'nin sağladığı mevduat sigortasından yararlanılması için gereken işlemlerin gerçekleştirilmesi örnek gösterilebilir²⁸⁸. Söz konusu mevduat sigortasından

²⁸³ Çakırca, s.60.

²⁸⁴ Özer, s.81.

²⁸⁵ Acar, s.132.

²⁸⁶ Sirmen, s.89.

²⁸⁷ Özer, s.82.

²⁸⁸ Özer, s.81.

yararlanılabilmesi için hesap sahibinin TMSF'ye yapması gereken yazılı başvurunun TMK m. 961/1 uyarınca alacağın yönetilmesi kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Buna göre, rehne konu mevduatın bulunduğu bankanın iflas etmesi üzerine, rehnin teminat değerini korumak adına rehin verenin TMSF'ye gerekli başvuruları yapmaması durumunda TMK m. 961/1 hükmüne aykırılık söz konusu olacak ve doğacak zararların rehin veren tarafından karşılanması gerekecektir.

3.3.3.2. Rehin Alanın Durumu

Yukarıda belirtildiği üzere, rehne konu alacağın özenli şekilde yönetimi ve buna ilişkin fiiller rehin verenin yükümlülüğündedir. Buna karşın, TMK m. 961/1'in devamında rehin alan, söz konusu yönetimin gerektirdiği fiillerin gerçekleştirilmesi konusunda rehin verenden talepte bulunabilmekte ve hatta bunları yapmaya zorlayabilmektedir. Rehin verenin özenli bir yönetimin gerektirdiği aksiyonları rehin alanın talebine rağmen yerine getirmemesi durumunda, rehin alan söz konusu fiillerin yerine getirilmesi hususunda mahkemeye başvurarak bizzat kendisinin bu fiillerin yerine getirmesini sağlayabilir²⁸⁹.

Mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış adi alacaklarda, tahsil yetkisi rehin verene aittir²⁹⁰. Fakat söz konusu tahsil yetkisinin taraflar arasında yapılacak bir anlaşma çerçevesinde rehin alana tanınması da mümkündür. Bankacılık Kanunu ve ikincil mevzuat, mevduat hesabına ilişkin işlemlerde, hesap sahibi dışında yetkilendirilmiş üçüncü kişilerin işlem yapmasını yasaklamamaktadır. Bu kapsamda, rehin verenin rehin alana vereceği temsil yetkisi ile rehin alan mevduat alacağını tahsile yetkili olabilecektir²⁹¹.

²⁸⁹ Makaracı Başak, s.246, Çakırca, s.75.

²⁹⁰ Özer, s.83, Sirmen, s.90.

²⁹¹ Özer, s. 83.

3.3.3.3. Üçüncü Kişi Borçlunun Durumu

Alacağın rehnedilmesi üzerine, rehin verenin rehinli alacak üzerinde tasarruf yetkisi kısıtlanmış olur. Buna bağlı olarak, rehin veren artık alacağın borçlusundan, söz konusu alacağın rehin alanın rızası olmaksızın kendisine ödenmesini isteyemez²⁹². Tabi üçüncü kişi borçlunun, söz konusu rehinden haberdar olmaması durumunda, rehin verenin alacağın kendisine ödenmesi talebine karşın iyiniyetli bir şekilde rehin verene ödeme yapması ve rehnin sona ermesi de mümkün olabilir. Bu sebeple, rehnin korunması ve üçüncü kişi borçlunun rehin verene ödeme yapmasını önleyebilmek adına, üçüncü kişi borçluya rehnin tesis edildiğine ilişkin bir ihbar yapılması gerekmektedir.

Mevduat alacağının rehne konu olması durumunda, üçüncü kişi borçlunun bir banka olduğu aşıkardır. Fakat, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bankanın aynı zamanda rehin alan olması halinde, düzensiz bir rehin ilişkisi kurulmuş olacaktır.²⁹³ Bu durumda, rehin verene ödeme yapılmaması veya rehin verenin hesap üzerindeki tasarruf yetkisinin sınırlandırılması bakımından bankaya ayrıca bir ihbar yapılmasına gerek olmayacaktır. Fakat, bankanın rehin alan olmaması ve mevduat sahibine karşı sadece üçüncü kişi borçlu olması halinde, rehni bildiren bir rehin ihbarının yapılması gerekecektir. Rehin ihbarının yapılması, rehnin kurulması için gereken unsurlardan değildir²⁹⁴. Mevduat alacağı gibi senede bağlanmamış adi alacaklarda, rehnin kurulabilmesi için rehin alan ile rehin veren arasında yapılacak aynı nitelikte yazılı rehin sözleşmesinin akdedilmesi yeterlidir²⁹⁵. Fakat, rehnin hüküm ve sonuçlarını doğurması bakımından, rehin verenin söz konusu mevduat hesabı üzerindeki tasarruf hakkın kısıtlanması gerekmektedir. Üçüncü kişi borçlu sıfatını haiz bankaya yapılacak rehin ihbarı ile birlikte, mevduat hesabında bulunan paranın rehin verene ödenmemesi veya mevduat hesabının bloke edilerek, rehin

²⁹² Sirmen, s.91.

²⁹³ Kuntalp, s.40, Özer, s.15-19.

²⁹⁴ Ergüne, s.40, Özer, s.84.

²⁹⁵ Sirmen s.35, Ayiter s.189.

verenin kullanımına tamamen kapatılması söz konusu olacaktır²⁹⁶. Aksi halde, mevduat hesabı üzerindeki rehinden haberdar olmayan bankanın iyiniyetle yapacağı ödeme ile banka borcundan kurtulmuş olacak ve rehne konu alacak sona ereceğinden rehin hakkı da söz konusu alacak üzerinde sona ermiş kabul edilecektir²⁹⁷. Böylelikle, bankaya yapılan rehin ihbarının bir anlamda iyiniyet savunmasını da bertaraf edeceği ifade edilebilir.

Uygulamada, taraflar bankaya söz konusu rehin ihbarının yapılmasını, aralarındaki borç ilişkisi tahtında bir temerrüt halinin gerçekleşmesine bağlamaktadırlar. Bu durumda, rehin hakkının rehin sözleşmesinin yürürlüğe girdiği anda kurulması ve fakat rehin verenin rehne konu mevduat alacağı üzerinde tasarruf yetkisinin kısıtlanmamış olması sebebiyle rehnin hüküm ve sonuçlarını doğurmadığı ifade edilebilecektir. Bazı durumlarda ise, rehin ihbarı ilgili bankaya rehin kurulduğu zaman gönderilmektedir, fakat söz konusu rehin ihbarı metni içerisinde bir temerrüt hali olduğu ilgili bankaya bildirilmedikçe mevduat hesabının kullanımı serbest bırakılmıştır. Bu durumda da, rehin verenin tasarruf yetkisinin sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı tartışması doğabilecek ve dolayısıyla rehnin hüküm ve sonuçlarının bu süre zarfında askıda kaldığı iddia edilebilecektir²⁹⁸.

Rehin ihbarının içeriği, bankayı açık ve net bir şekilde rehinden haberdar etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu kapsamda, ihbarda rehnin kurulduğu açıkça belirtilmeli ve rehne konu mevduat hesabı, rehin miktarı ve varsa rehnin süresi net bir şekilde bildirilmelidir. Rehin ihbarında, ilgili bankaya verilecek talimatlar şüpheye mahal vermeyecek şekilde yazılmalıdır²⁹⁹. Örneğin, bankanın taraf olmadığı ve bilgisi dahilinde olmayan taraflar arasındaki hukuki ilişkiye atıf yapılması, bankanın söz konusu rehin ihbarını sağlıklı şekilde işleme alamamasına sebep olabilecek ve rehnin teminat değerine zarar vermesi söz konusu olabilecektir.

²⁹⁶ Özer, s.84.

²⁹⁷ Ergüne, s.40, Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s.1044.

²⁹⁸ Sirmen, s.116-117, Özer, s.97. Rehinli hesabın rehin verenin kullanımına bırakılması durumunda rehnin askıda olup olmadığına ilişkin tartışmalar için bkz. İkinci Bölüm, 2.4.3.

²⁹⁹ Özer, s.86.

Rehin ihbarı herhangi bir şekil şartına tabi olmamakla birlikte, ispat açısından yazılı şekilde bildirim yapılması faydalı olacaktır³⁰⁰. Uygulamada, rehinli alacaklının söz konusu bildirimini noter marifetiyle yapılmasını talep ettiği görülmektedir.

Alacağın rehnedilmesi üçüncü kişi borçlunun durumunu ağırlaştırmamalıdır. Mevduat rehni özelinde üçüncü kişi borçlu olan bankanın rehin kurulmadan önce mevduat alacağı üzerinde sahip olduğu hakların sınırlanmaması ve buna ilişkin sorumlulukların artırılmaması esastır³⁰¹. Bu nedenle, rehin sözleşmesinin tarafları olarak rehin veren veya rehin alan tarafından alacağa ilişkin taleplere karşı üçüncü kişi borçlu olan banka sahip olduğu tüm itiraz ve defileri ileri sürebilmesi gerekir³⁰².

Üçüncü kişi borçlunun ileri sürebileceği en önemli def'i rehne konu edilen alacağın geçersizliğidir. Söz konusu geçersizlik, alacağın doğmasına sebep olan hukuki işlemin ehliyetsizlik, şekle uymama veya ahlaka aykırılık sebebiyle hükümsüz olmasından kaynaklanabilir³⁰³. Böyle bir durumda, rehin veren veya rehin alanın alacağı talep etmesi karşısında üçüncü kişi borçlu alacağın var olmadığını veya geçersizliğini iddia ederek, ödeme yapmaktan kaçınabilecektir. Mevduat rehni ise, rehne konu alacağın yukarıda belirtilen sebeplerle geçersiz olduğunun iddia edilmesi uygulamada çok mümkün olmayacaktır. Zira mevduat hesabının açılışı ve mevduat hesabı özelinde yapılan işlemler, Bankacılık Kanunu ve BDDK'nın yayınlamış olduğu ikincil mevzuatlar çerçevesinde katı bir biçimde düzenlenmektedir³⁰⁴. Söz konusu düzenlemeler sebebiyle, bankaların rehne konu alacağın doğduğu mevduatın mevcut olmadığı ve ortada geçerli bir alacağın da olmadığı iddia edilmesi olasılığı oldukça düşüktür. Mevduat rehni özelinde, bir diğer önemli def'i ise bankanın takas hakkını kullanmasıdır. Gerçekten de, ekonomik sektörün gelişmesi ve artan finansman ihtiyaçları doğrultusunda mevduat sahibi banka müşterilerinin ilgili bankadan kullandıkları krediler sebebiyle, söz

³⁰⁰ Çakırca, s.62, Sirmen, s.92.

³⁰¹ Özer, s.87.

³⁰² Çakırca, s.64.

³⁰³ Sirmen, s.99, Çakırca, s.64.

³⁰⁴ Özer, s.87.

konusu bankanın kredi alacağına karşılık mevduat alacağı üzerinde takas hakkını kullanmaları mümkün olabilmektedir. Böyle bir durumda, kredi alacağı muaccel hale gelen bankanın nezdinde bulunan mevduat hesabındaki borç bakiyesini, söz konusu muaccel kredi alacağı nispetinde azaltabilecektir.

3.3.3.4. Rehnedilen Alacağın Rehin Alana Ödenmesi

Kural olarak, rehin alanın rehne konu alacağı tahsil etme yetkisi bulunmamaktadır. Fakat, taraflar aralarında yapacakları bir işlem ile, rehin alanı söz konusu alacağın tahsil edilmesi konusunda yetkilendirebilirler. Böyle bir durumda, tahsil edilen alacak, rehinle temin edilen ve muaccel hale gelmiş olan alacağa karşı takas işlemine konu edilebilir³⁰⁵. Rehin alanın gerçekleştirdiği tahsil işlemi neticesinde, alacağından fazla bir tutar bulunuyorsa, söz konusu tutarın lex commissoria yasağı çerçevesinde rehin verene iadesi gerekmektedir³⁰⁶.

Henüz rehinle temin edilen alacak muaccel olmadan, rehin alanın rehne konu alacağı tahsil etmesi durumunda, söz konusu tahsil edilen tutar üzerinde rehin alan lehine düzensiz bir rehin hakkına sahip olacaktır. Bu nedenle, rehin alan rehinle temin edilen borcun muaccel hale gelmesi halinde söz konusu tutar üzerinden alacağına kavuşabilecektir.

3.3.4. Mevduat Üzerinde Art Rehin Kurulması

TMK m. 958, rehnedilmiş bir mevduat alacağı üzerinde sonra gelen bir rehin hakkının kurulmasını düzenlemiştir. Bu hükme göre, önceden rehnedilmiş alacak için bir art rehin kurulabilmesi için, önce gelen rehin alacaklısına söz konusu art rehinin yazılı olarak bildirilmesi gerekmektedir³⁰⁷. Söz konusu bilgilendirme, art rehinin kurulabilmesi bakımından kurucu bir nitelik taşımaktadır³⁰⁸. Bu bildirimi

³⁰⁵ Çakırca, s.65, Sirmen, s.101.

³⁰⁶ Acar, s.138, Sirmen, s.101-102.

³⁰⁷ Çakırca, s.56, Özer, s.91.

³⁰⁸ Cansel, s.184, Şener, s.310-311.

rehin veren veya art rehin alacaklısı yapabilir. Tabi ki, söz konusu bildirimden önce rehnin kurulması için gereken aynı nitelikte bir rehin sözleşmesinin akdedilmesi şarttır³⁰⁹. Mevduat rehninde, üçüncü kişi borçlu durumunda olan bankanın söz konusu art rehin için bilgilendirilmesi rehnin kurulması için gerekli değildir. Fakat daha önce de yapmış olduğumuz açıklamalara paralel olarak, art rehinle ilgili bankanın bilgilendirilmesi, bankanın iyiniyetli bir şekilde yapacağı art rehin hakkı sahibinin haklarını zedeleyebilecek olası ödemelerin önüne geçilmesi adına faydalı olacaktır³¹⁰. Zira, öncelikli rehin hakkı sahibinin rehni bir şekilde ortadan kalkması durumunda, iyiniyetli bankanın söz konusu mevduat hesabını rehin verenin serbest kullanımına bırakması veya bir başka üçüncü kişiye art rehnin sağladığı haklara aykırı şekilde ödeme yapması mümkün olabilecektir.

3.3.5. Rehin Hakkı Sahiplerinin Sırası

Aynı alacak üzerinde birden çok rehin hakkı ve buna bağlı olarak birden çok rehin hakkı sahibi olması durumunda, söz konusu rehin hakkı sahiplerinin hangi sırayla alacaklarına kavuşacakları, rehin hakkının aynı niteliğine ilişkin önemli konulardan bir diğeridir³¹¹. Öncelik ilkesi çerçevesinde, rehnin paraya çevrilmesi neticesinde elde edilen tutarın paylaşılması rehin hakkı sahiplerinin sırasına göre belirlenir. Rehnin paraya çevrilmesi neticesinde tahsil edilen tutar, tüm rehin hakkı sahiplerinin alacaklarını karşılamaya yetiyor ise, bu sıranın pek bir önemi yoktur. Aksi bir durumda ise, rehin hakkı sahipleri arasındaki öncelik sırası alacağın tahsilatı anlamında büyük önem taşımaktadır. Zira, böyle bir durumda, arka sırada kalacak olan rehin hakkı sahiplerinin tam anlamıyla tatmin edilememesi riski doğabilecektir.

³⁰⁹ Özer, s.91, Acar, s.140.

³¹⁰ Sirmen, s.106, Cansel, s.184.

³¹¹ Çakırca, s.58, Özer, s.91, Cansel, s.187.

Aynı alacak üzerinde birden çok rehin tesis edilmesi durumunda, sıra rehnin kuruluş tarihine göre belirlenmektedir³¹². Böylece, rehnin daha önceki bir tarihte kurulmuş olması sonraki tarihli rehinden öncelikli olmak anlamına gelecektir. Henüz doğmamış alacakların rehnedilmesinde de yine aynı şekilde, rehinle temin edilen alacağın doğduğu tarih değil üzerinde kurulan rehnin tarihine göre sıralama yapılır³¹³. Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, uygulamadaki karmaşık finansman yapılarının sağlıklı şekilde kurulabilmesi ve birden çok teminatın alınması sebebiyle söz konusu teminat hükümlerinin birbirleri ile çelişmemesi bakımından, rehin tarihi büyük bir titizlikle belirlenmektedir³¹⁴. TMK m. 948 hükmü uyarınca belirlenen bu rehin hakkı sırasının, taraflarca mutabık kalınması halinde aksinin kararlaştırılması da mümkün olabilecektir. Böylece, sonraki sıralarda yer alan bir rehinli alacaklının tarafların rızası doğrultusunda öncelikli olarak alacağına kavuşması mümkün olabilecektir. Taşınmazların rehinde benimsenen sabit dereceler sisteminin aksine, alacak rehinde boş bir sıranın kalması mümkün değildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVDUAT REHNİNİN SONA ERMESİ

4.1. REHİNLE TEMİN EDİLEN ALACAĞA BAĞLI NEDENLERLE SONA ERMESİ

4.1.1. Rehinle Temin Edilen Alacağın Sona Ermesinin Rehin Hakkına Etkisi

Rehinle temin edilen alacağın herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, söz konusu alacağı teminat altına alan rehin hakkı da sona ermektedir³¹⁵. Rehinle temin edilen

³¹² Acar, s.140, Özer, s.92.

³¹³ Çakırca, s.58, Sirmen, s.107.

³¹⁴ Rehin hakkının kuruluşu bakımından tarih ve saatin önemine ilişkin açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm, 2.4.2.1.

³¹⁵ Çakırca, s.65, Özer, s.93.

alacağı sona erdiren birçok sebep olabilir. Örneğin, taraflar arasındaki borç ilişkisine uygun şekilde bir ödeme yapılması veya alacaklı-borçlu sıfatlarının birleşmesi, ifanın imkansız hale gelmesi gibi alacağı sona erdiren sebeplerin varlığı halinde, alacağın sona erdiği kabul edilir.

4.1.2. Rehinle Temin Edilen Alacağın Zamanaşımına Uğramasının Rehin Hakkına Etkisi

Alacağın üzerinde rehin hakkı tesis edilmesi, bu alacağın zamanaşımına uğramasını engelleyen bir husus değildir. Rehinle teminat altına alınmış bir alacak da ilgili kanunlardaki hükümlere tabi olarak zamanaşımına uğrayabilir. Bu kapsamda, mevduat alacağı da mevduat hesabı üzerinde yapılan son işlemten itibaren on yıl geçmesiyle zamanaşımına uğrar³¹⁶. Fakat TBK m. 159 uyarınca, alacağın rehnedilmiş olması durumunda, rehinle temin edilen alacak zamanaşımına uğramış olsa bile rehin hakkı sahibi bu hakkına dayanarak söz konusu rehnin paraya çevrilmesini talep edebilir.

4.1.3. Borçtan Şahsen Sorumlu Olmayan Rehin Veren İfasının Rehin Hakkına Etkisi

Rehinle temin edilen alacağın borçlu tarafından ifa edilmesi ile birlikte söz konusu alacağın sona ereceği açıktır. Söz konusu alacağın doğmasına sebep olan borç ilişkisi ile bir bağı olmayan üçüncü kişi rehin veren söz konusu alacakla ilgili rehin alana ödemede bulunması da mümkündür. Fakat bu durumda, alacak sona ermez ve borcu ödeyen üçüncü kişi rehin veren, eski alacaklının haklarına halef olur. Ancak, taşınır rehni ve dolayısıyla alacak rehni özelinde, taşınmaz rehninden farklı olarak “malik lehine rehin” kavramı var olmadığından, böyle bir ödeme halinde rehin hakkı sona erecektir³¹⁷.

³¹⁶ Acar, s.160.

³¹⁷ Özer, s.92, Sirmen, s.110.

4.2. REHİN HAKKININ DOĞRUDAN SONA ERMESİ

4.2.1. Rehne Konu Mevduat Alacağının Sona Ermesi

Rehin hakkı, üzerinde tesis edildiği hukuken geçerli bir alacakla birlikte doğmakta ve bu alacağın sona ermesi ile ortadan kalkmaktadır. Rehinle temin edilen alacak ile rehin hakkının sıkı sıkıya bağlılığı ferilik ilkesinin bir sonucudur.³¹⁸ Bu sebeple, rehin konusunu oluşturan mevduat alacağının sona ermesi durumunda, söz konusu alacak üzerindeki rehin hakkı da ortadan kalkacaktır. Fakat rehne konu alacağı sona erdiren sebepler her zaman rehin hakkını sona erdirmeyebilir. Şöyle ki, TMK m. 961/2 hükmü uyarınca, üçüncü kişi borçlu, rehinli alacaklı veya asıl alacaklının iznini almaksızın bir diğerine ödeme yapması durumunda, onun bakımından alacak sona ermiş olmaz³¹⁹. Bunun dışında, rehinli alacaklının izni almaksızın rehin verenin üçüncü kişi borçlu ile yapacakları ibra anlaşması rehinli alacaklı açısından geçerli bir ibra niteliğinde olmaz³²⁰.

4.2.2. Rehin Hakkından Vazgeçme

Senede bağlanmamış adi alacak niteliğinde olan mevduat alacağı üzerinde rehinli alacaklının rehin hakkından vazgeçmesi mümkündür. Bu vazgeçme rehinli alacaklı tek taraflı bir yazılı beyanı ile gerçekleştirebilir³²¹. Uygulamada, rehinli alacaklı sıfatındaki bankaların tamamen kendi kanaatleri doğrultusunda tespit edecekleri durumların varlığı halinde³²², rehinin ortadan kaldırılacağı sözleşmelerde hüküm altına alınmaktadır. Bu gibi hükümler, sözleşmeyi ve dolayısıyla rehinin varlığını belirli bir şarta bağlamaktan ziyade, bankanın rehin hakkından hangi hallerde vazgeçebileceğini ifade etmektedir. Zira söz konusu hükümler kesinlikle bankayı

³¹⁸ Ferilik ilkesi ile ilgili açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm, 2.3.1.

³¹⁹ Özer, s.94.

³²⁰ Sirmen, s.111.

³²¹ Cansel, s.202, Acar, s.147.

³²² Uygulamada, hesap rehin sözleşmelerinin ilgili hükümleri uyarınca, rehinin çözülmesi için kredi tahtındaki tüm borçların kapatılması, teminat altına alınmış tüm yükümlülüklerin sona ermiş olması gibi ucu açık hususların bankanın kendisi tarafından tespit ve yazılı teyidi gerekebilmektedir.

bir yükümlölük altına sokmamakta, tam tersine rehnin akıbeti bankanın inisiyatifine bırakılmaktadır. Ek olarak, rehin hakkında vazgeçilmesi rehne konu alacağı etkilemeyecektir ve aksi bir durum söz konusu olmadığı müddetçe söz konusu alacak yaşamaya devam edecektir³²³.

4.2.3. Borcun Nakli, Sürenin Dolması veya Bozucu Şartın Gerçekleşmesi

Alacağın doğumuna sebep olan borç ilişkisinde, kanuna uygun şekilde borcun nakli yapılması durumunda, alacak üzerindeki rehin hakkı varlığını sürdürür. Fakat, üzerinde rehin kurulan mevduat sahibi asıl borçlu değil de borç ilişkisinden bağımsız bir üçüncü kişi olması ve söz konusu rehin verenin böyle bir borcun nakline izin vermemesi durumunda rehin sona erecektir³²⁴.

Bunun dışında, rehin hakkının varlığı, rehin sözleşmesinde bir süreye veya bozucu şarta bağlanmış olması mümkündür. Böyle bir hükmün varlığı halinde, rehin hakkı belirlenen sürenin dolması veya bozucu şartın gerçekleşmesi üzerine sona erecektir³²⁵.

4.2.4. Rehinle Temin Edilen Alacağın Alacaklısı ve Mevduat Sahibi Alacaklı Sıfatlarının Birleşmesi

Rehinle teminat altına alınan alacağın alacaklısı ile rehne konu alacağın alacaklısı sıfatlarının aynı kişide birleşmesi söz konusu olabilir. Bu senaryo, rehin alanın rehne konu alacağı veya rehin veren kişinin rehinle teminat altına alınan alacağı miras veya başkaca şekilde iktisap etmesi suretiyle gerçekleşebilir³²⁶. Taşınır rehni söz konusu olduğunda, rehinli alacaklı ile rehne konu eşyanın sahibi aynı kişi olması durumunda, rehin hakkı sona ermektedir³²⁷. Taşınır rehni hükümlerinin

³²³ Acar, s.147.

³²⁴ Sirmen, s.112, Özer, s.96.

³²⁵ Köprülü/Kaneti, s.498.

³²⁶ Cansel, s.203.

³²⁷ Köprülü/Kaneti, s.548, Sirmen, s.112.

kıyasen alacak rehninde de uygulama alanı bulduğundan hareketle, rehinli alacaklının aynı zamanda üzerinde rehin hakkı tesis edilen mevduat hesabına da malik olması durumunda, mevduat hesabı üzerindeki rehin hakkı da kendiliğinden sona erecektir. Fakat, söz konusu sıfatların tek bir kişide birleşmesi ve bu kişinin rehin hakkının devamında bir menfaati bulunması durumunda, rehnin aynı hüküm ve koşullar altında devam edeceği ifade edilmektedir³²⁸. Şöyle ki, rehin verilen alacak üzerinde daha sonra gelen diğer rehin haklarının mevcudiyeti, söz konusu rehinli alacaklının rehin hakkının sona ermemesinde bir menfaatinin olduğunu gösterebilir. Böyle bir durumda, rehin hakkı aynı şekilde yaşamaya devam ettiği kabul edilir³²⁹.

4.2.5. Rehin Zilyetliğinin Kaybedilmesi

Teslime bağlı taşınır rehninde, rehnin kurulması için rehne konu eşyanın zilyetliğinin rehin hakkı sahibine devredilmesi esastır³³⁰. Aynı zamanda, rehin hakkının hüküm ve sonuçlarını doğurabilmesi bakımından, rehnedilen eşyanın zilyetliğinin rehnin alan tarafından muhafaza edilmesi gerekmektedir³³¹. Gerçekten de, TMK m. 943 uyarınca, rehinli alacaklının zilyet olmaktan çıkması ve zilyet olan üçüncü kişiden geri alamaz hale gelmesi durumunda, rehin hakkının son bulacağı hükmü altına alınmıştır. Bu bağlamda, zilyetliğin usulüne uygun bir şekilde rehin alana devredilmesi, rehnin kurulması ve hüküm ve sonuçları doğurması bakımından kamuya açıklık ve güvenin korunması ilkelerinin bir yansımasıdır³³². Bunun aksi bir durumda ise, rehin hakkın sona ereceği muhakkaktır³³³.

TMK m. 943'ün ikinci fıkrasında ise, rehnin sona ermesinden bir önceki aşama düzenlenmektedir. Bu hükme göre, rehin hakkı sahibinin rızasıyla rehne konu eşya fiilen yalnız rehin verenin hakimiyeti altında bulunduğu süre boyunca rehnin

³²⁸ Sirmen, s.113.

³²⁹ Özer, s.96.

³³⁰ Makaracı Başak, s.325, Cansel, s.206, Ergüne, s.132.

³³¹ Özer, s.98.

³³² Makaracı Başak, s.329.

³³³ Makaracı Başak, s.397.

hükümleri askıda kalmaktadır. Yani, rehin alanın izin vermesi durumunda rehne konu eşyanın rehin verenin kullanımına bırakılmış olması durumunda, o süre zarfı içerisinde rehin hakkı doğmuş olmasına rağmen hüküm ve sonuçlarını doğurmayacaktır. Böyle bir durumda, rehin alan rehnin paraya çevrilmesi gibi rehnin aynı niteliğinden kaynaklanan haklarını kullanamayacaktır. Bunun dışında, söz konusu süre zarfı içinde üçüncü bir kişi tarafından rehne konu eşyanın haczedilmesi veya üçüncü bir kişiye devri gibi risklerde ortaya çıkabilecektir³³⁴.

Zilyetliğin devredilmesi akabinde rehin verenin rehne konu eşya üzerindeki tasarrufunun engellenmesi, mevduat rehni özelinde blokaj işlemi ile gerçekleştirilmektedir³³⁵. Daha önce de ifade edildiği üzere, blokaj, bankalar tarafından mevduat hesapları üzerinde gerçekleştirilen ve ilgili mevduat sahibinin söz konusu mevduat hesabı üzerinde tasarruf etme imkanını ortadan kaldıran operasyonel bir işlemdir. Rehinli mevduat hesabına banka tarafından koyulan blokaj ile, mevduat hesabındaki paranın rehin veren tarafından kullanımı engellenmekte ve böylelikle TMK m. 943 anlamında hak kaybına yol açabilecek herhangi bir olası işlemin önüne geçilmektedir. Doktrinde, rehinli bir mevduat hesabı üzerine blokaj koyulmaması durumunda, rehnin askıya alındığı ve hüküm ve sonuçlarını doğurmayacağı kabul edilmektedir³³⁶. Son zamanlarda, bankaların müşterinin nakit akışı ile geri ödeme yapısı oluşturduğu proje finansmanı gibi kredi işlemlerinde kredi müşterisinin ilgili banka nezdindeki hesaplarının rehnedilmesinden sonra, bu hesapları belli şartlara bağlı olarak serbestçe kullanabildiği görülmektedir. Bu uygulama, bankaların hukuk birimleri ve banka finans alanında hizmet veren hukuk danışmanları tarafından rehin hakkının geçersizliğinin gündeme gelebileceğinden hareketle eleştirilmektedir. Fakat, söz konusu uygulamada rehin hakkının kapsamına ve TMK m. 943/2 anlamında fiili hakimiyetin ne şekilde sınırlandırıldığına bakılmaksızın, rehnin askıda olduğu veya geçersiz olduğu sonucuna ulaşmanın mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Örneğin,

³³⁴ Özer, s.97, Göksoy, s.373, Makaracı Başak, s.403.

³³⁵ Çeker, s.162, Acar, s.107.

³³⁶ Cansel, s.206, Özer, s.98.

rehin hakkının kredi vadesi boyunca mevduat hesabında doğacak tüm alacakları kapsayacak şekilde tesis edilmesi ve rehin verenin mevduat hesabı üzerindeki hakimiyetini belirli sınırlara tabi kılarak “dolaylı kontrol” yaratılması durumunda, rehnin zarar görmeyeceği de iddia edilebilecektir³³⁷.

Bunun dışında, rehinli mevduat hesabından paranın çekilmesi durumunda ise, TMK 943 uyarınca artık rehinli alacaklının zilyet olmaktan çıktığı, yeni zilyet olan üçüncü kişiden geri alınamaz hale geldiği ve bu sebeple hesaptan çekilen tutar üzerindeki rehin hakkının sona erdiği muhakkaktır³³⁸.

4.2.6. Rehnin Paraya Çevrilmesi

Rehnin paraya çevrilmesi, diğer rehin türlerinde olduğu gibi alacak rehnini de doğrudan sona erdiren sebeplerden biridir. Rehnin paraya çevrilmesi üzerine rehin hakkı sahibinin alacağına kavuşması halinde, mevcut bir alacağın varlığından söz edilemeyeceği için rehin hakkının fer’iliği ilkesi gereği³³⁹ rehin hakkı da doğrudan sona erecektir. Rehnin paraya çevrilmesi işlemi neticesinde rehin alanın alacağı tamamen karşılandıktan sonra artan bir tutar olması halinde, söz konusu tutar duruma göre sonra gelen rehin hakkı sahiplerine dağıtılır veya rehin verenin kendisine iade edilir. Buna karşın, rehnin paraya çevrilmesi sonucunda alacağın tamamen karşılanmaması durumunda, rehinli hakkı sahibinin borçluya genel haciz yollarını kullanarak takibe devam etmesi gerekecektir³⁴⁰.

Rehnin paraya çevrilmesi bakımından, İİK m. 45 hükmü, önce rehne başvurma kuralı getirmektedir. Bir başka deyişle, alacağı rehinle temin edilmiş olan bir alacaklının, kural olarak öncelikle rehnin paraya çevrilmesi yoluna müracaat etmesi gerekmektedir³⁴¹. Bu yola başvurmaksızın genel haciz yollarını tüketilmesi

³³⁷ Blokaaj olmaksızın rehin hakkı tesisi ve dolaylı kontrol yapısı ile ilgili detaylı açıklamalarımız için bkz. İkinci Bölüm, 2.4.3.

³³⁸ Tekinay, s.137, Özer, s.99.

³³⁹ Sirmen, s.13, Çakırca, s.28.

³⁴⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 429, Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s.442-443.

³⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s.424.

mümkün olmamaktadır. Aksi halde, icra müdürü rehinli alacaklının bu yöndeki müracaatını reddetmesi gerekir. Rehinli alacaklı, rehnin paraya çevrilmesi yoluna ilamlı veya ilamsız takip şeklinde başvurabilir³⁴². Bu kapsamda, rehinle teminat altına alınmış alacak veya rehne konu alacak ilam niteliğinde bir belgeye veya kesinleşmiş bir mahkeme kararına dayanıyor ise ilamlı takip yolu seçilebilecektir. Bu gibi belgelerin bulunmaması durumunda, rehinli alacaklı ilgili icra dairesine takip talebinde bulunarak ödeme emri gönderilmesini sağlayabilir³⁴³.

Mevduat rehlinde de, yukarıda belirtilen takip yolları izlenebilir. Fakat mevduat rehni bakımından diğer taşınır rehni türlerine göre, sürecin bazı aşamaları farklılıklar göstermektedir. Öncelikle, rehin hakkı sahibinin aynı zamanda rehne konu mevduatı bünyesinde bulunduran banka olması durumunda, daha önce de ifade ettiğimiz düzensiz rehin konusu gündeme gelmektedir³⁴⁴. Böyle bir durumda, söz konusu banka üzerinde rehin tesis etmiş olduğu alacağa da sahip olmaktadır. Bu düzensiz ilişkinin sonucunda, paraya çevrilme işlemine konu olacak bir alacağın mevcut olmadığı da muhakkaktır³⁴⁵. Ayrıca, mevduat alacağının niteliğinin para niteliğinde olması sebebiyle yine paraya çevrilecek bir taşınırdan söz edilemeyecektir. Rehin alanın banka dışında bir üçüncü kişi olması durumunda, rehnedilen alacağın takasa konu edilmesi de mümkündür. Şöyle ki, rehinli alacaklının rehin konusu alacağı tahsile yetkilendirilmesi ve akabinde tahsilatın gerçekleştirilmesi veya rehin verenin rızasıyla alacağın doğrudan rehin alana ödenmesi halinde, rehinli alacaklı rehin verene karşı borçlu hale gelecektir³⁴⁶. Böyle bir durumda, rehinle temin edilen alacağın muaccel ve ödenebilir hale gelmesi durumunda, borçların takas edilmesi sonucu rehin hakkı da ferî niteliği gereği sona ermiş kabul edilecektir. Yine yukarıda belirttiğimiz gibi, rehnin paraya çevrilmesi sürecinde bazı takip aşamaları, mevduat rehni özelinde anlamını yitirmektedir. Örneğin, takibin kesinleşmesi neticesinde rehinli alacağın kıymet

³⁴² Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s.426, Çakırca, s.72-73.

³⁴³ Özer, s.101.

³⁴⁴ Kuntalp, s.40, Özer, s.15-19.

³⁴⁵ Özer, s.102.

³⁴⁶ Sirmen, s.118.

takdiri ve satışı istenmesi, mevduat alacağı gibi niteliği para olan rehin konusu eşya için gerekli olmayacaktır³⁴⁷.

³⁴⁷ **Özer**, s.104.

SONUÇ

Mevduat rehni, günümüzde büyük sendikasyon ve proje finansmanı gibi karmaşık kredi işlemlerinden en basit genel kredi anlaşmalarına kadar hemen hemen her finansman işleminde sıklıkla başvurulmuş bir teminat türü haline gelmiştir. Bu teminat türünün temelini de bankacılık sektörünün en temel uygulamalarından biri olan mevduat işlemleri oluşturmaktadır. Mevduat rehninin geçerli şekilde tesisi ve icra edilmesi bakımından, mevduat işlemlerinin hukuki altyapısının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Mevduat işlemi, genel olarak banka ve müşteri arasında bir mevduat sözleşmesi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu sözleşme tahtında bankanın mevduat hesabında bulunan parayı iade etme borcu karşılığında, müşterinin de söz konusu parayı talep etme hakkı bulunmaktadır. Böylelikle, mevduat rehninin konusunu, müşterinin bankadan olan mevduata ilişkin alacak hakkı olduğu ifade edilebilecektir.

Senede bağlanmamış bir adi alacak niteliğindeki mevduat alacağının rehnedilmesi durumunda, Türk Medeni Kanunun 954 ve devamındaki alacak haklarının rehnedilmesine ilişkin hükümlerin uygulama alanı bulacağı şüphesizdir. Söz konusu maddelerin uygulanması mevduat rehni özelinde bir takım farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin, mevduat alacağının aslen para niteliğinde olması sebebiyle mevduat rehninin paraya çevrilmesi diğer rehin türlerine göre farklı şekilde gerçekleşmektedir veya rehin konusu olabilecek maddi varlıklarda bunların yönetimine ilişkin tedbirler mevduat rehni için anlamını yitirebilecektir.

Mevduat rehninde, senede bağlanmamış bir adi alacağın rehnedilmesi söz konusudur. Bu kapsamda, maddi eşyalar üzerinde kurulan rehin hakkının sağladığı doğrudan hakimiyet ve herkese karşı ileri sürülebilme özelliklerinin ve bu özelliklerin getirdiği hakların alacak üzerinde kurulan rehin için uygulama bulup bulamayacağı önemli bir tartışma konusu haline gelmekte ve bu sebeple maddi varlığı olmayan alacaklar üzerindeki rehin hakkının hukuki niteliği üzerinde görüş birliği bulunmamaktadır. Kanaatimizce, söz konusu özelliklerin mevduat rehni

kapsamında sınırlı şekilde uygulanabilmesi ve fakat mevduat alacağı üzerindeki rehin hakkı sahibinin diğer alacaklılara nazaran öncelikli olmasından hareketle, bu rehin hakkı mutlak etkisi sınırlı bir aynı hak olarak nitelendirilebilecektir.

Diğer rehin türlerinde olduğu gibi, mevduat rehnine de hakim olan ilkeler mevcuttur. Söz konusu ilkeler, mevduat alacağı üzerinde rehnin tesis edilmesi ve icra edilmesi bakımından detaylı şekilde incelenmesi gerekmektedir. Fer'ilik ilkesi, kamuya açıklık ve güvenin korunması ilkeleri diğer rehin türlerinde olduğu gibi rehin hakkını şekillendiren en temel ilkelerdir. Ayrıca, belirlilik ilkesi ise mevduat rehнинin geçerli şekilde kurulması ve icra edilebilmesi bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli ilkedir. Hukuken geçerli bir mevduat rehni tesisi için, mevduat alacağının ve teminat altına alınan alacağın belirli olması kriterlerinin sağlanması gerekmektedir. Örneğin, rehne konu mevduat hesapları detaylı şekilde belirlenmiş ve bireyselleştirilmiş olmalıdır. Bu kapsamda, söz konusu mevduat hesaplarının müşteri no veya IBAN no gibi ayırtıcı özelliklerine rehin sözleşmesinde açıkça yer verilmelidir.

Mevduat rehninde, rehin sözleşmesinin varlığı kurucu niteliktedir. Senede bağlanmamış adi alacakların rehninde, rehin sözleşmesi borçlandırıcı işlemi ve tasarruf işlemi içinde barındırmaktadır. Rehin sözleşmesinde yazılı şekilde yapılması dışında herhangi bir şekil şartı aranmamaktadır. Uygulamada ise bankalar ispat amacıyla sözleşmenin noter onaylı şekilde imzalanmasını talep etmektedir. Fakat bu uygulamanın, daha önce de belirttiğimiz üzere sözleşmenin geçerliliğine herhangi bir etkisi yoktur.

Teslime bağlı taşınır rehni hükümlerinin temel şartlarından biri rehin konusu varlığın zilyetliğinin rehin alana devredilmesidir. Bu devrin amacı, rehin verenin tasarruf yetkisinin sınırlandırılması ve dolayısıyla kamuya açıklık ve güvenin korunması ilkelerinin sağlanmasıdır. Mevduat rehninde, zilyetliğin devredilebileceği maddi bir varlık olmaması sebebiyle, bu işlem bankacılık uygulamalarından biri olan blokaj yöntemiyle gerçekleştirilebilmektedir. Genel

mevduat rehni uygulamasında, rehin kurulduktan sonra söz konusu mevduat hesabı üzerine ilgili banka tarafından bloke koyulmakta ve rehin verenin bu hesap üzerindeki tasarrufları engellenmektedir. Uygulamada, bazı finansman işlemlerinde bu uygulama terk edilmekte ve üzerinde rehin kurulan mevduat hesabı belirli şartlar altında rehin verenin kullanımına bırakılmaktadır. Doktrinde, söz konusu uygulamanın rehnin askıda kalmasına sebebiyet vereceği ve dolayısıyla rehnin hüküm ve sonuçlarını o süre zarfında doğurmayacağı kabul edilmektedir. Fakat, kanaatimizce blokajın kaldırılmasının her zaman rehnin askıda kalması sonucunu doğurmayabileceği, aksine rehin alanın dolaylı bir kontrol yapısı ile rehin verenin mevduat hesabı üzerindeki tasarruflarının anlık olarak önüne geçebileceği ve böyle bir kurguda rehnin geçerli şekilde kuruluşu ve hüküm ve sonuçlarını doğurduğu ifade edilebilecektir.

Rehin veren ve rehin alan arasındaki borç ilişkisi kapsamında, TMK m. 945 hükmü ve alacak devrine ilişkin TBK m. 191 hükmü, alacak rehni için de uygulama alanı bulacaktır. Bu kapsamda rehin veren rehin konusu alacağın varlığını ve değerini tekeffül borcu altına girmekte ve rehnin amacına uygun şekilde rehin alana rehnedilen alacak üzerindeki rehin hakkı sağlamak ve alacağın değerinde meydana gelen eksilmeleri karşılamakla mükelleftir. Bunun dışında, rehin veren rehin hakkının tesisi, idamesi ve paraya çevrilmesi süreçlerinde ortaya çıkan masrafları karşılaması gerekmektedir. Rehin alan ise, kendisi lehine rehnedilmiş olan alacağın varlığını ve değerini korumakla yükümlü olup, söz konusu alacağın bir üçüncü kişiye devredilmemesi ve rehin verenin rızası alınmaksızın art rehin kurulmamasını sağlamak borcu altına girmektedir. Yine, tarafların kanundaki emredici hükümlere uygun şekilde ve sözleşme serbestisi çerçevesinde söz konusu hak ve yükümlülükleri düzenlemesinde ve yenilerini yaratabilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Son olarak, diğer rehin türlerinde olduğu gibi mevduat rehni kapsamında rehinli alacaklının rehin konusu alacağın paraya çevrilmek suretiyle kendi alacağına öncelikli olarak kavuşma hakkı bulunmaktadır. Böylelikle, rehin hakkının bu aynı

niteliğın sonucu olarak rehinle temin edilen borcun hiç veya gereğı gibi ifa edilmemesi durumunda, rehin hakkı sahibi rehne konu alacağı paraya çevirip alacağını öncelikli olarak elde etme hakkını haiz olacaktır. Fakat, mevduat rehni özelinde bakıldığında, rehin hakkı sahibinin bir üçüncü kişi olması veya kendi nezdinde tuttuğı mevduat hesabı üzerinde rehin hakkı sahibi olan banka olmasına göre rehnin paraya çevrilmesi hakkının kullanımı farklılık gösterebilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar, Meryem : Tasarruf Mevduatı Üzerinde Rehin, Ankara, 2015
- Akıntürk, Turgut : Eşya Hukuku, İstanbul, 2009
- Akipek, Jale G./Akıntürk, Turgut : Eşya Hukuku, İstanbul, 2009
- Alıcı, Y. : Bankacılık Kanunu Şerhi, İstanbul, 2007
- Aral, Fahrettin : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 42, 1951
- Ayan, Mehmet : Eşya Hukuku C.3 Sınırlı Ayni Haklar, Konya, 2012
- Aybay, Aydın/Hatemi, Hüseyin : Eşya Hukuku, İstanbul, 2014
- Ayiter, Nuşin : Eşya Hukuku (Kısa Ders Kitabı), Ankara, 1977
- Cansel, Erol : Türk Menkul Rehni Hukuku, C. I, Teslim Şartlı Menkul Rehni, Ankara, 1967
- Çakırca, Seda İrem : Adi Alacakların Rehni, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006
- Çeker, Mustafa : Hukuki Yönüyle Mevduat, Adana, 2004
- Davran, Bülent : Teslim Şartlı Menkul Rehni – Sicilli Menkul Rehni, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (27 Nisan – 3 Mayıs 1959), Ankara, 1960
- Davran, Bülent : Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul, 1972

- Eren, Fikret : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, 2017
- Ergüne, Mehmet Serkan : Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu, İstanbul, 2002
- Ertaş, Şeref : Eşya Hukuku, İzmir, 2015
- Eskiocak, Ali : Teslime Bağlı Taşınır Rehninde Alacaklının Hukuki Durumu, İstanbul, 2009
- Feyzioğlu, N. Feyzi : Borçlar Hukuku, Hususi Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, C.I, İstanbul, 1980
- Gümüş, Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 1, İstanbul, 2013
- Gümüş, Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 2, İstanbul, 2013
- Gürsoy, Kemal Tahir/Eren, Fikret/Cansel, Erol : Türk Eşya Hukuku, Ankara, 1984
- Gürsoy, Y. Can : Anonim Ortaklıkta Pay Rehni, Ankara, 2001
- Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdulkadir : Eşya Hukuku, İstanbul, 1991
- Helvacı, İlhan : Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commisoria (Mürtehinin Merhunu Temellük Yasağı), İstanbul, 1997

- İşıқтаç, Muhip Şeyda : Uygulamada Bankacılar İçin Hukuk, İstanbul, 2001
- İnceoğlu, M. Murat/ Baş Ece : Türk Borçlar Kanunu Açısından Depozito ve Bankaların Bundan Kaynaklanan Sorumluluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Sayı: XXVIII, Ankara, 2012
- Kaplan, İbrahim : Banka Sözleşmeleri Hukuku, Cilt I, Ankara, 1996
- Karahacıoğlu, Ali : Türk Hukukunda Rehin, Ankara, 1996
- Haydar/Doğrusöz, M. Edip/Altın, Mehmet
- Köprülü, Bülent/Kaneti, Selim : Sınırlı Ayni Haklar, İstanbul, 1982-1983
- Kuntalp, Erden : Mevduat Kavramı, Bankacılık Dergisi, Nisan 1992
- Kuru, Baki : İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, Ankara, 2013
- Makaracı Başak, Aslı : Taşınır Rehni Sözleşmesi, İstanbul, 2014
- Oğuzman, M. K./Öz, M.T. : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2009
- Oğuzman, M.K./Seliçi, Ö./Özdemir, S.O. : Eşya Hukuku, İstanbul, 2015
- Önder, F. M. : Banka Hukukunda Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2003

- Özer, Selçuk : Mevduat Rehni, İstanbul, 2016
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, : İcra ve İflas Hukuku, Ankara, 2011
- Oğuz/Sungurtekin Özkan,
Meral/Özekes Muhammet
- Pulaşlı, Hasan : Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları,
Ankara, 2013
- Reisoğlu, Safa : Türk Borçlar Hukuku (Genel Hükümler),
İstanbul, 2012
- Reisoğlu, Seza : Bankacılık Kanunu Şerhi, Ankara, 2015
- Saymen, F. H./ Elbir, H. K. : Eşya Hukuku Dersleri, İstanbul, 1963.
- Seliçi, Ö : Borçlar Kanunu'na Göre Sözleşmeden
Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona
Ermesi, İstanbul, 1967
- Serozan, Rona : Eşya Hukuku 1, İstanbul, 2014
- Sirmen, Lale : Alacak Rehni, Ankara, 1990
- Seçer, Öz : Alacak Rehnine Hakim Olan İlkeler,
Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Sayı:
73-74, 2010
- Seçer, Öz : Kaydi Sermaye Piyasası Araçları
Üzerinde Rehin Tesisi ve Hükümleri,
Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, 2013
- Şener, Oruç Hami : Bankanın Rehinli Alacak Sıfatına Sahip
Olduğu Adi Alacak Rehninde Rehnin
Borçluya İhbarı ve İhbarın Hukuki
Sonuçları, DEÜHFD, C.11, S.2, 2009

- Tandoğan, Haluk : Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 2008
- Tekinalp, Ünal : Banka Hukukunun Esasları, İstanbul, 2009
- Tekinay, Selahattin Sulhi : Menkul Mülkiyeti ve Sınırlı Ayni Haklar, İstanbul, 1994
- Tuna, Burcu Ece : Menkul Rehninin Paraya Çevrilmesi, İzmir, 2009
- Tunçoğmağ, Kenan : Borçlar Hukuku Dersleri, C.2, Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 1977
- Turanboy, Kürşad Nuri : Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara 1997
- Üstündağ, Saim : İcra Hukukunun Esasları, İstanbul, 2004
- Yavuz, Cevdet : Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, 2014
- Zevkliler, Aydın/Ertas, Şeref/Havutçu, Ayşe/Gürpınar, Damla : Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, 2015

www.kazanci.com

www.ito.org.tr

www.portal.tnb.com

www.bddk.gov.tr